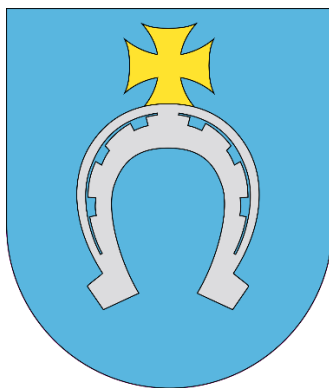

Załącznik nr 1
do Uchwały Nr
Rady Gminy Lutowiska
z dnia

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
- zmiana nr 1**

CZĘŚĆ I – UWARUNKOWANIA
tekst jednolity

Opracowanie:

mgr inż. arch. krajobrazu Hanna Czajkowska
mgr inż. arch. Jan Łukasz Juraszyński
mgr inż. arch. krajobrazu Anna Pugacewicz
inż. gospodarki przestrzennej Katarzyna Samoraj

Warszawa, 2011 – 2013

Kraków – Lutowiska, marzec 2025

ZESPÓŁ AUTORSKI

Opracowujący projekt zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1¹

podjętej na podstawie uchwały Rady Gminy Lutowiska Nr XLII/231/2022 z dnia 30 listopada 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska

- mgr inż. arch. Magdalena Czechowska – kierownik pracowni, główny projektant
uprawniona do sporządzania Studium na podstawie art. 5 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
- mgr inż. arch. Magdalena Fajkosz – członek Małopolskiej Okręgowej Izby Architektów RP MP-1561
- mgr inż. Aleksandra Józefaciuk – specjalista do spraw zagadnień przestrzennych
- mgr Jakub Biegun - specjalista do spraw zagadnień przestrzennych oraz infrastrukturalnych
- mgr inż. Leszek Laskosz - specjalista do spraw ocen oddziaływania na środowisko
- mgr inż. Monika Rysak - specjalista do spraw inżynierii środowiska, górnictwa oraz energetyki
- mgr inż. Karolina Szkodny - specjalista do spraw inżynierii środowiska, górnictwa oraz energetyki

Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1 została podjęta w oparciu o uchwałę Rady Gminy Lutowiska Nr XLII/231/2022 z dnia 30 listopada 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska.

Zakres zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska obejmuje zmiany:

- części tekstowej:
 - Część I – Uwarunkowania – załącznik nr 1,
 - Część II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego – załącznik nr 3,
 - Część III - Uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz syntezę ustaleń projektu studium;
- części graficznej:
 - Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego w skali 1:25 000 – załącznik nr 2,
 - Kierunki zagospodarowania przestrzennego w skali 1:25 000 – załącznik nr 4.

Zasięg zmiany ograniczony jest przestrzennie do obszaru wyznaczonego w załączniku do uchwały inicjującej sporządzenie zmiany (teren kopalni kruszywa naturalnego w Skorodnem) przy czym zmiana studium dotyczy wskazania terenów perspektywicznej, powierzchniowej eksploatacji kopalin. W ramach zmiany studium nr 1 wprowadzono aktualizację zapisów uwarunkowań oraz kierunków rozwoju zarówno w części tekstowej jak i graficznej, przyporządkowując je do przedmiotowej procedury (w szczególności aktualizacja przepisów z zakresu ochrony przyrody, występowania udokumentowanych złóż kopalin i terenów górniczych, a także aktualizacja w zakresie dokumentów strategicznych).

Projekt zmiany Studium sporządzony został w trybie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130), w związku z art. 64 ust. 2 i art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1688) oraz Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2021 r., poz. 2405).

Kolorem granatowym w tekście studium zostały wyróżnione zmiany wprowadzone zmianą studium nr 1. Zamianę w części graficznej oznaczono granicą w kolorze granatowym wraz z numerem identyfikującym zmianę nr 1.²

¹ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

² Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

1. WPROWADZENIE

Gmina Lutowiska jest gminą wiejską, leżącą we wschodniej części województwa podkarpackiego, przy granicy z Ukrainą i Słowacją. Zajmuje powierzchnię 476 km² i liczy 2186 mieszkańców (gęstość zaludnienia wynosi 4,6 osoby na km²). Przebiegają przez nią drogi wojewódzkie: nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne i nr 897 relacji Cisna - Ustrzyki Górne - Wołosate.

Obszar gminy Lutowiska podzielony jest na 7 sołectw. Znajduje się tutaj 29 miejscowości wiejskich, z których najbardziej znane to: Lutowiska, Ustrzyki Górne, Chmiel, Dwernik, Smolnik.

Gmina Lutowiska jest gminą o charakterze turystycznym. Na jej obszarze znajduje się wiele form ochrony przyrody, min. Bieszczadzki Park Narodowy i Park Krajobrazowy Doliny Sanu, bogatych w przedstawicieli flory i fauny bieszczadzkiej.

Rysunek 1: Położenie i podział administracyjny gminy Lutowiska

Źródło: opracowanie własne

2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU ORAZ Z STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY

2.1. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE – STAN PRAWNY

Zadaniem własnym gminy, wynikającym z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 42, poz.1591, z późn. zm.) jest m.in. prowadzenie polityki w zakresie gospodarowania przestrzenią i zapewnienie ładu przestrzennego. Zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki terytorialne, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów oraz określania zasad ich zagospodarowania i zabudowy określone są w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80 poz. 717 z późn. zm.). W celu kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, w tym określenia lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, Wójt sporządza studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zwane dalej „studium”. Dokument ten, nie jest aktem prawa miejscowego, tylko opracowaniem kierunkowym, stanowiącym wyraz polityki przestrzennej władz samorządowych gminy. Aktami prawa miejscowego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których ustalenia nie mogą naruszać ustaleń studium a ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy ich sporządzaniu. Powyższe sprawia, że studium jest aktem wewnętrznym gminy wiążącym władze oraz podporządkowane jej organy i jednostki, w podejmowanych decyzjach w zakresie działań dotyczących polityki przestrzennej na terenie gminy.

2.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (1999 r.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lutowiska zostało uchwalone Uchwałą RG Lutowiska Nr XIII/65/99 z dnia 14 grudnia 1999 r.

Składa się ono z części tekstowej oraz planszy graficznej „Polityka przestrzenna i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy” w skali 1:25 000.

2.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Na obszarze gminy Lutowiska obowiązują ustalenia ^{29 30} miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obejmujące łączną powierzchnię ok. 492,83 ha, co stanowi około 0,01% powierzchni gminy. W większości są to plany obejmujące fragmenty poszczególnych wsi. Jedynie Lutowiska i Chmiel posiadają plany obejmujące obszar całej wsi. Były one sporządzane zarówno na podstawie ustawy z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym oraz na podstawie ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Tabela 1 Wykaz obowiązujących planów miejscowych

Lp.	Uchwała	Tereny objęte planem		Uwagi
		Obręb	Ustalenia planu	
Plany opracowane w oparciu o ustawę z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym				
1.	RG Lutowiska Nr XIV/73/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 1"	Pow. 19,12 ha
2.	RG Lutowiska Nr XIV/75/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 2"	Pow. 26,90 ha
3.	RG Lutowiska Nr XIV/75/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 3"	Pow. 19,50 ha

³ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1 – liczbę planów zaktualizowano wyłącznie o uchwały mieszące się w zakresie niniejszej zmiany Studium. Pozostałych planów nie zaktualizowano.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

4.	RG Lutowiska Nr XIV/76/96 z dnia 25.IV.1996r.	Chmiel	"Chmiel 1"	Pow. 60 ha
5.	RG Lutowiska Nr XIV/78/96 z dnia 25.IV.1996r.	Zatwarnica	"Zatwarnica 1"	Pow. 4,5 ha
Lp.	Uchwała	Tereny objęte planem		Uwagi
		Obręb	Ustalenia planu	
6.	RG Lutowiska Nr XIV/77/96 z dnia 25.IV.1996r.	Caryńskie Nasiczne	"Caryńskie Nasiczne"	Pow. 4,5 ha
7.	RG Lutowiska Nr XXII/126/97 z dnia 29.X.1997r.	Lutowiska	"Lutowiska 1"	Pow. 174 ha
8.	RG Lutowiska Nr XXII/124/97 z dnia 29.X.1997r.	Dwernik	"Dwernik 4"	Pow. 5,5 ha
9.	RG Lutowiska Nr XXII/125/97 z dnia 29.X.1997r.	Chmiel	"Chmiel 2"	Pow. 22,0 ha
10.	RG Lutowiska Nr III/5/98 z dnia 15.XII.1998r.	Lutowiska	"Lutowiska 2"	Pow. 0,53 ha
11.	RG Lutowiska Nr III/6/98 z dnia 15.XII.1998r.	Lutowiska	"Lutowiska 3"	Pow. 0,72 ha
12.	RG Lutowiska Nr IX/40/99 z dnia 3.VIII.1999r.	Dwernik	"Dwernik 5"	Pow. 47,0 ha
13.	RG Lutowiska Nr XXXVII/199/02 z dnia 8.X.2002r.	Smolnik Procisne	"Smolnik - Procisne 1"	Pow. 9,85 ha
14.	RG Lutowiska Nr XI/50/03 z dnia 9.X.2003r.	Smolnik Procisne	"Smolnik - Procisne 2"	Pow. 6,0 ha
15.	RG Lutowiska Nr XI/47/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 6"	Pow. 1,35 ha
16.	RG Lutowiska Nr XI/48/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 7"	Pow. 16,16 ha
17.	RG Lutowiska Nr XI/49/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 8"	Pow. 3,24 ha
Plany opracowane w oparciu o ustawę z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym				
18.	RG Lutowiska Nr XXXII/162/05 z dnia 14.X.2005r.	Lutowiska	"Lutowiska 4"	Pow. 2,92 ha
19.	RG Lutowiska Nr XXXVII/206/06 z dnia 25.VII.2006r.	Smolnik	"Smolnik 1"	Pow. 15,70 ha
20.	RG Lutowiska Nr XXXVII/205/06 z dnia 25.07.2006r.	Lutowiska	"Lutowiska 5"	Pow. 7,8 ha
21.	RG Lutowiska Nr XXXVII/207/06 z dnia 25.07.2006r.	Zatwarnica	"Zatwarnica 2"	Pow. 7,5 ha
22.	RG Lutowiska Nr VI/27/07 z dnia 28.V.2007r.	Lutowiska	"Lutowiska 6"	Pow. 8,65 ha
23.	RG Lutowiska Nr VI/28/07 z dnia 28.V.2007r. , zmieniona uchwałą Nr XIII/73/2020 RG z dnia 13 marca 2020 r. (zmiana tekstowa) ⁴	Skorodne	"Skorodne 1"	Pow. 9,43 ha
24.	RG Lutowiska Nr XI/69/08 z dnia 30.I.2008r.	Skorodne	"Skorodne 2"	Pow. 11,54ha
25.	RG Lutowiska Nr XIX/135/08 z dnia 31.XII.2008r.	Chmiel	"Zmiana Chmiel 1"	Pow. 1,73ha
26.	RG Lutowiska Nr XIX/136/08 z dnia 31.XII.2008r.	Chmiel	"Chmiel 3"	Pow. 0,55 ha
27.	RG Lutowiska Nr XIX/134/08 z dnia 31.XII.2008r.	Dwernik	"Dwernik 9"	Pow. 0,60 ha

⁴ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

28.	RG Lutowiska Nr XIX/133/08 z dnia 31.XII.2008r.	Smolnik	"Smolnik 2"	Pow. 6,78 ha
29.	RG Lutowiska Nr XXXIII/219/10 z dnia 13.X.2010	Smolnik	"Smolnik 3"	Pow. 188,07 ha
30. ⁵	RG Lutowiska Nr XIV/78/2020 RG z dnia 30 kwietnia 2020 r.	Skorodne	„Skorodne 4”	Pow. 12,3 ha

Źródło: "Ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Lutowiska"

2.1.3. Decyzje administracyjne wydane w przypadku braku planu miejscowego

Z powodu małego pokrycia gminy planami miejscowymi określanie sposobu zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy, a lokalizacja inwestycji celu publicznego w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Znaczna część tych decyzji dotyczy zabudowy mieszkaniowej i usługowej.

Tabela 2 Wykaz wydanych decyzji na terenie gminy Lutowiska

Rok	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy	Liczba wydanych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego
2007	11	2
2008	7	4
2009	5	1
2010	14	1
2011	14	1
2012	15	3
Suma	66	12

Źródło: dane z Urzędu Gminy w Lutowiskach.

2.2. DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE I ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią około 0,83% powierzchni gminy. Największy udział mają grunty leśne stanowiące 85,17 % jej powierzchni. Strukturę użytkowania gruntów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3 Struktura użytkowania gruntów

L.p.		Nazwa	Obszar [ha]	Udział %	3.	3.6	Bi	49,4049	12,43
1.	1.1	R	364,5158	8,00		3.7	Bp	2,1536	0,54
	1.2	Ł	672,796	14,76		3.8	Bz	7,782	1,96
	1.3	Ps	3505,9307	76,94		3.9	K	3,48	0,88
	1.4	Wsr - Ł	1,9933	0,04		3.10	dr	249,1091	62,69
	1.5	Wsr - Ps	4,1212	0,09		3.11	Ti	0,5141	0,13
	1.6	W - Ł	1,2138	0,03		Grunty zabudowane i zurbanizowane		397,3377	0,83
	1.7	W - Ps	6,2869	0,14					
Użytki rolne		4556,8577	9,57	4.	4.1	E - Ł	8,92	4,30	
2.	2.1	Ls	39247,627		96,80	4.2	E - Ps	173,08	83,34
	2.2	Lz	292,1196		0,72	4.3	E-Ls	1,79	0,86
	2.3	Lz - R	2,1172		0,01	4.4	E-Lz	2,52	1,21
	2.4	Lz - Ł	183,5607		0,45	4.5	E-Lz - Ł	16,59	7,99
						4.6	E-Lz - Ps	4,77	2,30

⁵ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

	2.5	Lz - Ps	819,9402	2,02		Użytki ekologiczne		207,67	0,44
	Grunty leśne oraz zakrzewione i zadrzewione		40545,3647	85,17	5.	5.1	N	1527,3272	3,21
3.	3.1	B	28,3623	7,14	6.	6.1	Wp	368,0807	99,92
	3.2	B - R	3,2302	0,81		6.2	Ws	0,2817	0,00
	3.3	B - Ł	2,9591	0,74		Grunty wodami pod		368,3624	0,77
	3.4	B - Ps	46,917	11,81	7.	7.1	Tr	3,9674	0,01
	3.5	Ba	3,4254	0,86	RAZEM			47606,8871	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Urzędu Gminy

Główną miejscowością w gminie jest wieś Lutowiska. Położona jest ona przy drodze wojewódzkiej nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne. Następuje tutaj koncentracja usług o charakterze publicznym. We wsi mieści się Urząd Gminy, jedyny w gminie ośrodek zdrowia, szkoła podstawowa oraz gimnazjum, biblioteka, kino. Dominującym elementem w krajobrazie wsi jest neogotycki zabytkowy kościół. Zabudowa jest dosyć zwarta i zlokalizowana w ciągu drogi wojewódzkiej oraz dróg gminnych tzw. „Posada Górna” i „Taiwan”. Charakterystyczną cechą budynków są strome, dwu- lub wielospadowe dachy. Budynki w ponad 70% są murowane, na „Posadzie Dolnej” zachowało się kilka drewnianych domów bojkowskich z charakterystycznym układem kalenic. Jedyną odmiennością jest osiedle bloków wielorodzinnych, dla pracowników byłego zakładu pracy IGLOOPOL, zlokalizowane na północy miejscowości.

Drugim ważnym ośrodkiem w Gminie, ze względu na lokalizację tam Dyrekcji Bieszczadzkiego Parku Narodowego, są Ustrzyki Górne. Wieś ta położona jest nad potokiem Wołosatym w pobliżu skrzyżowania dróg wojewódzkich nr 896 i nr 897. Występuje tutaj koncentracja usług o charakterze turystycznym. We wsi zlokalizowany jest także rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Świętej Anny oraz Muzeum Turystyki Górskiej.

Miejscowości takie jak Zatwarnica (do roku 2012 była tam zlokalizowana Filia Szkoły), Stuposiany (siedziba Nadleśnictwa, do roku 2012 była tam zlokalizowana Filia Szkoły oraz), Smolnik (zabytkowa cerkiew bojkowska) czy Chmiel (zabytkowa cerkiew) pełnią funkcje o charakterze uzupełniającym. Pozostałe miejscowości pełnią funkcje mieszkalno - turystyczne.

3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

3.1. ZASOBY I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA

3.1.1. Geologia i rzeźba terenu

Teren gminy Lutowiska położony jest w obrębie Karpat Wschodnich. Karpaty Wschodnie zbudowane są ze skał fliszowych, należących do dwóch wielkich jednostek strukturalnych: Płaszczowiny Śląskiej oraz Płaszczowiny Dukielskiej.

Obszar opracowania znajduje się w obrębie Płaszczowiny Śląskiej. Jednostka śląska składa się z dwóch mniejszych jednostek tektonicznych - centralnej depresji karpackiej oraz strefy przeddukielskiej. Odporność skał fliszowych na wietrzenie stanowi o ukształtowaniu grzbietów, stoków oraz dolin. Relacje pomiędzy budową geologiczną a procesami rzeźbotwórczymi powodują charakterystyczną dla Bieszczadów rusztową rzeźbę.

Grzbiety górskie ciągnące się z północnego-zachodu na południowy-wschód są zbudowane z odpornych piaskowców krośnieńskich lub ciśnieńskich. Obniżenia dolinne nawiązują do skał piaskowcowo-lupkowych oraz do spękań i uskoków tektonicznych tworzących doliny poprzeczne. Na najwyższych grzbietach górskich, dosyć zaokrąglonych i pokrytych roślinnością trawiastą, wskutek procesów erozyjnych, uformowały się malownicze skałki, obok których powstały pola rumowisk zwane gołoborzami. Pod szczytowymi grzbietami gór znajdują się źródła licznych potoków i rzek. W partiach grzbietowych, zwłaszcza na bezleśnych połoninach, odsłaniają się fragmenty litej skały i występują kamienne rumowiska. Na powierzchni uwidaczniają się osady deluwialne, a w dolinach rzek aluwialne terasy –zalewowa i nadzalewowa. Spąg teras budują żwiry i piaski frakcji korytowej, a strop, gliniaste lub piaszczyste mady frakcji powodziowej. Koryto dolin oraz (w nieco mniejszym stopniu) terasa zalewowa podlegają częstym przeobrażeniom.

Według podziału fizyczno-geograficznego Kondrackiego obszar gminy należy do mezoregionów Bieszczady Zachodnie, a w północnej części Góry Sanocko – Turczańskie, będących częścią makroregionu Beskidy Lesiste (podprowincja Beskidy Wschodnie, prowincja Karpaty wschodnie).

Karpaty Wschodnie, których zachodni kraniec stanowią Bieszczady, wyróżniają się zwartym krajobrazem, odmiennym układem pięter roślinnych, odrębną florą i fauną, a także sobie właściwą geologią i rzeźbą. Są to najbardziej pierwotne w wyglądzie i najsłabiej zaludnione góry w całych Karpatach. Pokrywa glebowa Bieszczadów wykazuje ścisłe powiązanie z rzeźbą i litologicznymi cechami podłoża geologicznego. Cechy pokryw zwietrzelinowych, w zasadzie odzwierciedlają różnicowanie warunków litologiczno - morfologicznych. Partie grzbietowe i strome stoki cechuje płytka i szkieletowa pokrywa zwietrzelinowa, natomiast na stokach słabiej nachylonych występują pokrywy głębsze i mniej szkieletowe. Podnóża stoków i dna dolin wypełniają pokrywy deluwialno - koluwalne oraz aluwialne o znacznej miąższości i o niewielkim zwykłym udziale okruchów skalnych.

Najwyższym punktem jest Tarnica (1346 m n.p.m.), a najniższy znajduje się w dolinie Sanu (450 m n.p.m.). Dominują tu stoki o silnym nachyleniu (9° - 19°) i strome (> 19°). Stoki umiarkowanie nachylone (4° - 9°) występują w okolicach zamieszkałych przez ludzi, a miejscami (Lutowiska, Smolnik, Dwernik, Ustrzyki Górne) słabo nachylone (2° - 4°). Najczęściej tereny o najmniejszym nachyleniu położone są niesymetrycznie - na jednym z brzegów rzeki.

3.1.2. Udokumentowane złoża kopalin oraz zasobów wód podziemnych

Na terenie gminy Lutowiska występują kopaliny podstawowe (ropa naftowa i gaz ziemny) oraz kopaliny pospolite (kamienie drogowe i budowlane). Na terenie gminy Lutowiska występują poniżej wymienione złoża kopalin:

Tabela 4 Wykaz udokumentowanych złóż kopalin na terenie gminy Lutowiska

L.p.	Kod	Id	Nazwa	Stan	Złoże kopaliny	Kopalina wg NKZ	Kopaliny	Pow. złoża	Kierunek rekultywacji
1.	KD	656	Brzegi Górne	Eksploracja złoża zaniechana	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	-	leśny [13002]
2.	NR	9138	Dwernik	-	Podstawowej (główna)	Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego	Ropy naftowe	90,00	-
					Podstawowej (towarzysząca)		Gazy ziemne		
3.	NR	4827	Dwernik – szac.	Eksploracja próbna	Podstawowej (główna)	-	Ropy naftowe	-	-
				Eksploracja próbna	Podstawowej (towarzysząca)		Gazy ziemne		
4.	KD	655	Lutowiska	-	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	-	leśny [13002]
5.	KD	932	Otryt	Złoże rozpoznane wstępnie	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	59,50	-
6.	KD	936	Sękowiec	Eksploracja złoża zaniechana	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	14,90	leśny [13002]
7.	KD	14509	Skorodne	-	pospolitej	Złoża piaskowców krośnieńskich	Kamienie drogowe i budowlane	19,44 ⁶	-
8.	NR	4783	Zatwarnica	-	Podstawowej (główna)	Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego	Ropy naftowe	131,00	-
					Podstawowej (towarzysząca)	Złoża gazu ziemnego towarzyszące złożom	Gazy ziemne		

Źródło: <http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/MIDASGIS/TabZloza:search>

Nadzór górniczy nad złożami pełni Okręgowy Urząd Górniczy – Krosno.

Teren gminy Lutowiska w całości znajduje się na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) „Zbiornik Warstw Krosno” (Bieszczady). Obszar GZWP – 431 „Bieszczady” zajmuje powierzchnię 1220 km². Zasoby dyspozycyjne zbiornika to ok. 25 tys. m³/dobę. Zbiornik na terenie gminy posiada zasoby wody w najwyższej klasie czystości. Na obszarze gminy znajduje się 6 studni głębinowych. **Obszar objęty zmianą nr 1 Studium nie znajduje się w granicach GZWP.**⁷

3.1.3. Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych

Na terenie gminy Lutowiska prowadzona jest eksploatacja na terenie trzech obszarów górniczych wymienionych w poniższej tabeli.

⁶ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1 – dane z karty informacyjnej złoża kopaliny stałej (stan na 20.07.2023)

⁷ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

Tabela 5 Wykaz obszarów górniczych na obszarze gminy Lutowiska (stan na marzec 2012 r.)

L.p	Nr rejestru obszarów górniczych	Nazwa	Koncesja	Data od Plan do	Stan	Złoże kopaliny	Kopaliny wg NKZ	Właściciel
1.	2/1/209	Dwernik	5/2002	2002/11/07 2012/11/07	aktualny	Ropy naftowe	Złoże ropy naftowej i gazu ziemnego	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. w Warszawie
						Gazy ziemne	Złoże gazu ziemnego towarzyszące złożom	
2.	2/1/148	Zatwarnica	211/94	1994/08/26 2019/09/09	aktualny	Ropy naftowe	Złoże ropy naftowej i gazu ziemnego	PGNiG SA Oddz. Sanocki, Z-d Górnictwa Nafty i Gazu
						Gazy ziemne	Złoże gazu ziemnego towarzyszące złożom	
3.	10-9/8/690	Skorodne	RS-IV.7422.9 2.2011.P N	2011/06/05 2031/06/30	aktualny	Kamienie drogowe i budowlane	Złoże piaskowców krośnieńskich	Zakład Produkcyjny Kruszywa „CZARNA” s.c. Augustyn Pitak i Arkadiusz Pitak
3.	10-9/8/690a	Skorodne I	OS-IV.7422.2 6.2019.R K	2019/09/19 2040/12/31	aktualny	Kamienie drogowe i budowlane	Złoże piaskowców krośnieńskich	Zakład Produkcji Kruszywa "Czarna" sp. z o.o. sp.k. ⁸

Źródło: <http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/MIDASGIS/TabObszary:list>

Na terenie obszarów górniczych Dwernik i Zatwarnica zlokalizowanych jest 7 czynnych odwiertów ropy naftowej. Ponadto na terenie gminy w obrębach: Dwernik, Dydiowa, Lutowiska, Pszczeliny, Smolnik, Stuposiany i Zatwarnica zlokalizowane są 23 odwierty zlikwidowane. W stosunku do odwiertów obowiązuje zachowanie stref ochronnych: dla otworów czynnych (50 m) oraz dla otworów zlikwidowanych (5 m).

3.1.4. Gleby

Pokrywa glebowa wykazuje ściśle powiązanie z rzeźbą i litologicznymi cechami podłoża geologicznego. Na obszarze gminy Lutowiska przeważają gleby brunatne, które np. w Bieszczadzkim Parku Narodowym zajmują około 85-90% powierzchni. Pozostałe gleby to gleby inicjalne, glejowe (w miejscach wylewów wód gruntowych, na terenach młak i źródlisk), organiczne, organiczno-mineralne i aluwialne. Wśród gleb brunatnych dominują gleby brunatne kwaśne i wyługowane. Gleby te posiadają różną miąższość, co związane jest z rozwojem pokryw zwietrzelinowych i ich głębokością. Partie grzbietowe i strome stoki cechuje płytka, szkieletowa zwietrzelina, na łagodnych stokach występują głębsze i mniej szkieletowe utwory. Pokrywy w krainie dolin są zwykle głębokie i odznaczają się niewielkim udziałem okruchów skalnych.

⁸ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

3.1.5. Klimat

Gmina Lutowska leży na obszarze zaliczanym do piętra górskiego. Klimat ma charakter górski, o stosunkowo silnych cechach kontynentalnych. Głównymi cechami tego klimatu są duże amplitudy temperatur powietrza w przebiegu rocznym, zwiększenie się opadów letnich w stosunku do zimowych, różnice w wielkości i rodzaju zachmurzenia, w stosunkach solarnych itp. Klimat Bieszczad kształtują przede wszystkim masyw powietrza polarno-morskiego (60%), polarno-kontynentalnego (28%) i arktycznego (7%). Powietrze polarno-kontynentalne przynosi dobrą pogodę późnym latem - jest to najkorzystniejszy okres dla wypoczynku w Bieszczadach. Powietrze arktyczne napływa zwykle wiosną (maj), przynosząc niskie temperatury. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec, najchłodniejszym - luty. Opady w Bieszczadach należą do najobfitszych w Polsce, największe opady notowane są w lipcu (150-170 mm), najniższe w styczniu (ok. 70 mm). Ilość opadów atmosferycznych waha się w granicach 800-1000 mm rocznie, a w wyższych partiach nawet do 1200-1300 mm. Przeciętnie mroźnie jest przez ok. 75 dni, a w wyższych partiach Bieszczadów nawet przez 100 dni w roku. Początek pokrywy śnieżnej w Bieszczadach przypada na połowę października (wyższe partie) i połowę listopada (niższe partie), koniec zaś, na kwiecień, sporadycznie - maj. Liczba dni z pokrywą śnieżną wynosi średnio 110-120, a w Wysokich Bieszczadach nawet do 200 dni i tutaj może osiągnąć grubość do 300 cm. Średnia roczna temperatura wynosi w Bieszczadach +6°C: latem +17°C, zimą -6°C. Średnia długość okresu wegetacyjnego wynosi ok. 190 dni.

W Bieszczadach Wysokich występują dwa piętra klimatyczne: umiarkowanie chłodne (650-1070 m n.p.m.) o średniej temperaturze od +6°C do +4°C oraz piętro chłodne (powyżej 1070 m n.p.m.) ze średnią roczną temperaturą od +4°C do +2°C.

Najczęściej notuje się w Bieszczadach wysuszające wiatry znad Niziny Węgierskiej, z kierunku S, SE, SW (36% dni w roku). Wiatry halne wieją średnio w roku przez 8 dni. Towarzyszy im gwałtowny wzrost temperatury przy jednoczesnym zmniejszeniu wilgotności powietrza, co powoduje odwilż i szybkie topnienie śniegu.

3.1.6. Zasoby wodne

Wody powierzchniowe

Obszar odwadniany jest przez San i jego lewobrzeżne dopływy. Południowa granica dorzecza górnego Sanu przebiega grzbietem pasma granicznego i stanowi część głównego europejskiego działu wód, który rozdziela zlewiska Morza Bałtyckiego i Czarnego.

Sieć rzeczna ma przebieg kratowy, co jest charakterystyczne dla gór o rusztowej budowie. Gęstość sieci rzecznej jest duża i nie spada poniżej 1 km/km². Tworzą ją głównie małe ciekі. Prawie na całej długości rzeki i strumienie płyną w wąwozach lub dolinach, ograniczonych urwistymi stokami. Gęsta i rozdrobniona sieć rzeczna sprzyja silnemu rozczłonkowaniu form rzeźby terenu.

Największym ciekim wodnym obszaru jest rzeka San, która na przewarżającej części jest rzeką graniczną z Ukrainą. Na terenie gminy jej odcinek wynosi 89 km długości, co stanowi 7,3 % jej całkowitego biegu. Rzeka swój początek bierze w rejonie Przełęczy Użockiej. Dolina rzeczna ma szerokość do 200 m.

Największym dopływem Sanu jest Wołosaty długość 27,8 km, powierzchnia dorzecza 11,8 km².

Reżim rzek bieszczadzkich charakteryzuje się nierównomiernym rozłożeniem w czasie i częstymi zmianami stanów wody. Rzeki i potoki na tym obszarze mają zasilanie deszczowo - gruntowo - śnieżne. Opisane są trzy maksima odpływu: wiosenne, przypadające na kwiecień, związane z wezbrzeniami roztopowymi, letnie (drugorzędne) – w lipcu, związane z dużym natężeniem opadów i wczesnozimowe (grudzień). Minima odpływu występują w okresie jesiennym i zimowym (wrzesień-październik i styczeń-luty).

Na obszarze gminy wody stojące występują w postaci niewielkich oczek wodnych, starorzeczy, oraz rozlewisk utworzonych przez bobry.

Wodami na obszarze administruje Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie, Zarząd Zlewni Sanu z siedzibą w Przemyśle. Omawiany obszar ma duże znaczenie rybackie.

Ponadto korytem rzeki San biegnie turystyczny szlak kajakowy „Błękitna Wstęga Sanu”. Fragment o długości 30 km, od miejscowości Procisne do Rajskiego tworzy obowiązkowy odcinek Górskiej Odznaki Kajakowej PTTK.

Wody podziemne

Obszar gminy położony jest w obrębie górsko-wyżynnej prowincji hydrologicznej.

Wody wgłębne są wodami czwartorzędowymi i trzeciorzędowymi (GZWP nr 431 Zbiornik Warstw Krosno „Bieszczady”). Największe znaczenie mają wody ujmowane z utworów czwartorzędowych, wody trzeciorzędu wykorzystywane są w niewielkim stopniu, wody z utworów kredowych i starszych nie mają gospodarczego znaczenia. Osadami wodonośnymi są piaski i żwiry aluwialne oraz fluwiogłajalne o miąższości do 15 m. Zasoby odnawialne poziomu czwartorzędowego są duże.

Zwierciadło wód gruntowych jest zróżnicowane; najmniejsze głębokości do 5 m występują w piaszczystych i żwirowych osadach kotlin śródgórskich, a największe (nawet do 100 m) w spękanych skałach fliszowych na stokach. Wahaniami zwierciadła wód gruntowych występują na wiosnę – kiedy poziom podnosi się z roztopów pokrywy śnieżnej oraz latem z opadów.

Studnie gospodarskie nie są głębokie (do 10 m, rzadko do 20 m).

3.1.7. Występowanie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych

W 2010 r. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie opracował i przekazał gminie dokument „Wytyczenie obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią w zlewni Sanu, jako integralny element studium ochrony przeciwpowodziowej”. Opracowaniem objęty został fragment rzeki San, od miejsca włączenia dopływu Wołosatego do granicy z gminą Czarna.

Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 Nr 32 poz. 159) studium ochrony przeciwpowodziowej, sporządzone przez właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej, zachowuje ważność do dnia sporządzenia mapy zagrożenia powodziowego. Zgodnie z art. 17 pkt. 2 ww. ustawy obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią określone przez właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej na podstawie przepisów dotychczasowych uwzględnia się przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy, do dnia przekazania map zagrożenia powodziowego organom sporządzającym te dokumenty i uznaje się za obszary szczególnego zagrożenia powodzią⁹.

Zgodnie z przekazaniem opracowaniem obszarami szczególnego zagrożenia powodzią w gminie Lutowiska są tereny położone w obrębie koryta rzeki San i równiny zalewowej, szczególne zagrożenie powodzią nie obejmuje terenów istniejącej zabudowy, jak również zabudowy planowanej w obowiązujących planach miejscowych.

Na obszarze gminy Lutowiska nie występują udokumentowane obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych. Wynikać to może ze stosunkowo słabego rozpoznania rzeźby i procesów geomorfologicznych na tym terenie.

⁹ Przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się:

- a) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat,
- b) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat,
- c) obszary, między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 18, stanowiące działki ewidencyjne.

Na terenie gminy występują czynne osuwiska przy drogach powiatowych: Dwernik – Brzegi Górne (Nasiczne) , Smolnik – Zatwarnica (Chmiel) i Stuposiany – Tarnawa Niżna oraz przy drodze wojewódzkiej Ustrzyki Dolne-Ustrzyki Górne (w Bereżkach).

Ze względu na budowę geologiczną, cały obszar gminy należy traktować jako potencjalnie narażony na niebezpieczeństwo zaistnienia takich zjawisk, w szczególności na stokach stromych o nachyleniu powyżej 15 st.

3.1.8. Szata roślinna

W Bieszczadach wyróżniamy trzy piętra roślinności. Piętro pogórza daje się wyraźnie wyodrębnić jedynie w zachodniej części Przedgórza Bieszczadzkiego. Na południe od doliny Sanu zajmuje zaledwie ok. 5% powierzchni i ogranicza się wyłącznie do dolin rzecznych. Porastają je tzw. lasy łąkowe. Piętro lasów liściastych, czyli regiel dolny, wykazuje zróżnicowanie na partię dolną i górną.

Dolną tworzą lasy mieszane z jodłą, bukiem i świerkiem, natomiast górną – prawie czyste lasy bukowe, miejscami z domieszką jawora.

W piętrze połonin¹⁰ występującym na wysokości ponad 1200 m n.p.m., dominują zespoły ubogiej murawy i niskich krzewinek. Mniejszą powierzchnię zajmują zarośla olchy kosej i jarzębiny. Górną granicę lasu tworzy regiel dolny – karłowate, płożące się buki o poskręcanych koronach. Brak zupełnie świerkowego regla górnego i piętra kosodrzewiny. Pojedyncze egzemplarze skarłatych świerków trafiają się gdzieś na zboczach północnych. Na obszarach granicy rolno-leśnej i dolinek źródłkowych przeważają olszyny, wierzby, zespoły wiklin, leszczyn itp.

Dzisiejszy leśny krajobraz częściowo jest krajobrazem wtórnie naturalnym. Nie mniej jednak zachowały się tu także „stare, dziewicze puszcze, nietknięte dotąd jakąkolwiek działalnością gospodarczą. Są to wschodniokarpackie pierwotne lasy o naturalnych drzewostanach z udziałem okazałych buków, jodeł i jaworów. Znalazły one ochronę w Bieszczadzkim Parku Narodowym jako najcenniejsze przykłady pierwotnej przyrody Karpat Wschodnich. Tego rodzaju zbiorowiska, ukształtowane w drodze naturalnych procesów ekologiczno-krajobrazowych, najlepiej odzwierciedlają potencjalne możliwości siedlisk i wyznaczają kierunki zmian sukcesyjnych naturalnej szaty roślinnej. Pełnią one podstawową rolę w interpretacji roślinności antropogenicznej jako zbiorowiska zastępcze w stosunku do zespołów naturalnych”. (Plan Ochrony Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Operat ochrony zbiorowisk roślinnych; 1992- 1995).

Zbiorowiska roślinne w miejscowościach gminy (głównie dotyczy to Lutowiska, Smolnika, Dwernika, Chmiela, Zatwarnicy i Stuposian) stanowią w przeważającej części mieszanek gatunków lokalnych z sąsiednich (naturalnych i półnaturalnych) biocenoz, a także przywleczonych świadomie lub przypadkowo przez człowieka z różnych stref klimatycznych. Stała ingerencja w biocenozy powoduje, że wyspecjalizowane gatunki rodzime zostały na wielu obszarach wyeliminowane (to właśnie one decydują o stabilności i trwałości układów ekologicznych), a w ich miejsce wkroczyły gatunki pionierskie, niewyspecjalizowane, łatwo kolonizujące nowe siedliska i szybko się rozmnażające. Uproszczenie struktury niektórych biocenoz powoduje zmniejszenie możliwości samoregulacyjnych układów ekologicznych, co stwarza konieczność stałej i kosztownej ingerencji człowieka.

Liczbę wszystkich gatunków roślin występujących na tym terenie szacuje się na ponad 900. Licznie reprezentowane są również gatunki mchów, śluzowców i grzybów. Znaczna jest liczba gatunków kserotermicznych (ciepłolubnych). Występują także rośliny wapieniolubne.

¹⁰ Źródła historyczne potwierdzają istnienie w Bieszczadach połonin przed pojawieniem się tu osadnictwa (Augustyn 1993). Wynika stąd, że niewielkie piętro połonin zostało ukształtowane przez czynniki klimatyczne. Typowe dla Bieszczadów, silnie wysuszające wiatry południowe (Michna, Patrzos 1972) mogły powodować występowanie małej strefy bezleśnej na najwyższych szczytach i grzbietach, tworzącej naturalne piętro połoninowe, które w efekcie pasterstwa znacznie zwiększyło swój zasięg (Zarzycki 1963, Winnicki 1993). (Plan ochrony BPN)

Lista rozpoznanych w obrębie ostoi Natura 2000 „Bieszczady” gatunków roślin chronionych i ważnych:

1	Arnika górską	<i>Arnica montana</i>	43	Pierwiosnek lekarski	<i>Primula elatior</i>
2	Bagno zwyczajne	<i>Ledum palustre</i>	44	Pierwiosnek lekarski	<i>Primula veris</i>
3	Barwinek pospolity	<i>Vinca minor</i>	45	Pióropusznik strusi	<i>Matteuccia struthiopteris</i>
4	Bobrek trójlistkowy	<i>Menyanthes trifoliata</i>	46	Podejźrzon rutolistny	<i>Botrychium multifidum</i>
5	Brzoza niska	<i>Betula humilis</i>	47	Podkolan biały	<i>Platanthera bifolia</i>
6	Buławnik mieczolistny	<i>Cephalanthera longifolia</i>	48	Podrzeń żebrowiec	<i>Blechnum spicant</i>
7	Cebulica dwulistna	<i>Scilla bifolia</i>	49	Pokrzyk wilcza jagoda	<i>Atropa belladonna</i>
8	Ciemierzycza biała	<i>Veratrum album</i>	50	Ponikło kraińskie	<i>Eleocharis carniolica</i>
9	Ciemięzycza zielona	<i>Veratrum lobelianum</i>	51	Przywrotnik turkulski	<i>Alchemilla turkulensis</i>
10	Cis pospolity	<i>Taxus baccata</i>	52	Pszeniec biały	<i>Melampyrum saxosum</i>
11	Dziewięsił bezłodygowy	<i>Carlina acaulis</i>	53	Rojnik górski	<i>Sempervivum montanum</i>
12	Dzwonek piłkowany	<i>Campanula serrata</i>	54	Rosiczka okrągłolistna	<i>Drosera rotundifolia</i>
13	Gnieźnik leśny	<i>Neottia nidus-avis</i>	55	Rzepik szczeciniasty	<i>Agrimonia pilosa</i>
14	Gołek białawy	<i>Pseudorchis albida</i>	56	Sierpowiec błyszczący	<i>Drepanocladus vernicosus</i>
15	Goryczka krzyżowa	<i>Gentiana cruciata</i>	57	Skrzyp olbrzymi	<i>Equisetum telmateia</i>
16	Goryczka trojęściowa	<i>Gentiana asclepiadea</i>	58	Storczyca kulista	<i>Traunsteinera globosa</i>
17	Goryczka wąskolistna	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	59	Storczyk bżowy	<i>Orchis sambucina</i>
18	Goryczuszka gorzkawa	<i>Gentianella amarella</i>	60	Storczyk drobnokwiatowy	<i>Orchis ustulata</i>
19	Goryczuszka orzęsiona	<i>Gentianella ciliata</i>	61	Storczyk męski	<i>Orchis mascula</i>
20	Goździk kartuzek skalny	<i>Dianthus carthusianorum</i> <i>var saxigenus</i>	62	Storczyk samicy	<i>Orchis morio</i> ssp. <i>morio</i>
21	Goździk kosmaty	<i>Dianthus armeria</i>	63	Śnieżyczka przebiśnieg	<i>Galanthus nivalis</i>
22	Goździk pyszny	<i>Dianthus superbus</i>	64	Tocja karpacka	<i>Tozzia carpatica</i>
23	Gółka długoostrogowa	<i>Gymnadenia conopsea</i>	65	Tojad niski	<i>Aconitum tauricum</i> subsp. <i>nanum</i>
24	Groszek wschodniokarpacki	<i>Lathyrus laevigatus</i>	66	Tojad pstry	<i>Aconitum variegatum</i>
25	Kalina koralowa	<i>Viburnum opulus</i>	67	Tojad wschodniokarpacki	<i>Aconitum lasiocarpum</i>
26	Kopytnik pospolity	<i>Asarum europaeum</i>	68	Turzyca bagienna	<i>Carex limosa</i>
27	Kosaciec syberyjski	<i>Iris sibirica</i>	69	Turzyca cienista	<i>Carex umbrosa</i>
28	Kruszczyk błotny	<i>Epipactis palustris</i>	70	Turzyca Davalla	<i>Carex davalliana</i>
29	Kruszczyk siny	<i>Epipactis purpurata</i>	71	Turzyca rozsunięta	<i>Carex divulsa</i>
30	Kruszczyk szerokolistny	<i>Epipactis helleborine</i>	72	Turzyca skąpokwiatowa	<i>Carex pauciflora</i>
31	Kruszyna pospolita	<i>Frangula alnus</i>	73	Wawrzynek wilczełyko	<i>Daphne mezereum</i>
32	Kukułka szerokolistna	<i>Dactylorhiza majalis</i>	74	Widłak alpejski	<i>Diphasium alpinum</i>
33	Lepnica karpacka	<i>Silene dubia</i>	75	Widłak goździsty	<i>Lycopodium clavatum</i>

34	Lilia złotogłów	<i>Lilium martagon</i>	76	Widłak goździsty, babimór	<i>Lycopodium annotinum</i>
35	Listera jajowata	<i>Listera ovata</i>	77	Widłóżab zielony	<i>Dicranum viride</i>
36	Naparstnica zwyczajna	<i>Digitalis grandiflora</i>	78	Wiechlinostrzewa fioletowa	<i>Bellardiochloa violacea</i>
37	Omieg górski	<i>Doronicum austriacum</i>	79	Wieczornik śnieżny	<i>Hesperis nivea</i>
38	Orlik pospolity	<i>Aquilegia vulgaris</i>	80	Wroniec widlasty	<i>Huperzia selago</i>
39	Ozorka zielona	<i>Coeloglossum viride</i>	81	Zaraza macierzankowa	<i>Orobancha alba</i>
40	Paprotka zwyczajna	<i>Polypodium vulgare</i>	82	Zawilec narcyzowy	<i>Anemone narcissiflora</i>
41	Pełnik europejski	<i>Trollius europaeus</i>	83	Zerwa kulista	<i>Phyteuma orbiculare</i>
42	Pierwiosnek Hallera	<i>Primula halleri</i>	84	Zimowit jesienny	<i>Colchicum autumnale</i>

Trzy zaznaczone pogrubieniem gatunki (gatunki wyróżnione), tj. dzwonek piłkowany, tocja karpacka i ponikło kraińskie, mają w Bieszczadach najliczniejsze populacje w Polsce.

3.1.9. Fauna

Fauna Bieszczadów jest typowa dla Beskidów Wschodnich. Obejmuje około 230 gatunków zwierząt kręgowych. Bardzo bogaty, lecz znacznie słabiej zbadany, jest również świat bezkręgowców (do dnia dzisiejszego około 7 000 – Program Ochrony Środowiska, za Pawłowski, 2000). Wysoki stopień zalesienia Bieszczadów sprawia, że góry te zasiedla bogata fauna puszczańska (głównie ptaków i ssaków), w obrębie, której znajduje się sporo reliktywów dawnej puszczy karpackiej. Najcenniejsze ostoje znajdują się na granicy z BPN, w paśmie Otrytu, Dolinie Sanu w rejonie Tworylnego. Pospolite i często spotykane płazy to: salamandra plamista, kumak górski, traszka karpacka i żaba trawna. Najpospolitszymi gadami są zaś: jaszczurka zwinka i żyworodna (najchętniej bytujące w miejscach nasłonecznionych, śródleśnych polanach, brzegach lasu, wysokich brzegach Sanu, jarach i parowach), zaskroniec zwyczajny, żmija zygzakowata. Wśród ptaków licznie występują : myszołów zwyczajny, jastrząb, orzełek włochaty, puszczyk uralski. Na tym obszarze występują także gatunki wysokogórskie (alpejskie) i północno wysokogórskie (borealno-alpejskie). Ich stanowiska należą tu do najniższych w całym łuku Karpat i obszarze ich występowania. Są to: drozd obrożny, dzięcioł trójpalczasty, pliszka górska. Obok gatunków południowych, ciepłolubnych (mucholówki białoszyjej, nagórnika, węża Eskulapa), spotykane są również gatunki skrajnie odrębne - północne i wschodnie głównie pochodzenia tajgowego: jarząbek, puszczyk uralski”. Znajdują się tutaj inne rzadkie puszczańskie gatunki ptaków: orzeł przedni, orlik krzykliwy, trzmieljad, puchacz. Wyjątkowym zjawiskiem jest występowanie wysokogórskich gatunków związanych ze środowiskami połoninowymi: płochacza halnego, siewierniaka. Trzon fauny tego rejonu stanowią gatunki środkowoeuropejskie o dużej amplitudzie ekologicznej: sarna leśna, jelen karpacki, zające, lisy, borsuki, dziki, kuny leśne. Pola uprawne łąki i pastwiska są środowiskiem życia kuropatw, bażantów i drobnych zwierząt: owadożernych, gryzoni i miejscem żerowania sarny, dzika i ptaków drapieżnych. Ze ssaków najliczniejsze są gryzonie, m.in. wiewiórki ciemne i rude, popielice, koszatki, smużki, orzesznice. W Bieszczadach występuje 15 gatunków nietoperzy: gacki /szary, brunatny /, mroczki /posrebrzony, poźlocisty, późny/, karlik malutki, mopek, podkowiec mały i borowiec wielki, nocki / wąsatek, duży, orzęsiony, rudy, Natterera, Bechsteina/. Ochrona gatunkowa nie jest w stanie powstrzymać ubytków w populacji. Podstawowym zagrożeniem jest znaczne ograniczenie miejsc noclegowych i do zimowania.

Dzikie i niedostępne ostępy zamieszkuje herpetofauna m.in. żmija zygzakowata, gniewosz, zaskroniec, wężyk Eskulapa. Ostoje tych zwierząt objęto ochroną w formie rezerwatu faunistycznego i użytków ekologicznych Wartkie potoki są siedliskiem typowo górskich gatunków płazów: salamandry plamistej, traszki górskiej i karpackiej. Jest to grupa zwierząt równie silnie narażona na wyginięcie jak bezkręgowce. Oznacza się znikomą zdolnością przystosowania do środowiska .

San z dopływami zasiedlany jest przez gatunki rodzimej ichtiofauny m.in. pstrąga potokowego, lipienia, głowacza, strzelbę potokową coraz częściej wypierane przez gatunki sztucznie wprowadzane przez człowieka m.in. okonia.

Bieszczady są jednym z nielicznych w Polsce, obok Tatr i Babiej Góry, miejscem występowania niedźwiedzia brunatnego. Wilki penetrują całe Bieszczady; ich liczba oscyluje wokół 100 sztuk. Liczbę rysów określa się na 40 – 60 sztuk. Zarówno w głębi lasów, jak i w pobliżu osad ludzkich spotkać można żbika.

Najważniejszymi centrami walorów faunistycznych /w tym endemizmu wschodniokarpackiego/ bezkręgowców w obrębie parku krajobrazowego są okolice Tarnawy i Dwernika. W Bieszczadach zidentyfikowano wiele gatunków endemitów. Bogatego świata owadów, pajaków, wijów, mięczaków i robaków nie sposób chronić gatunkowo bez uwzględnienia racjonalnej ochrony naturalnych środowisk występowania tych zwierząt - całych zoocenoz danego obszaru. i robaków nie sposób chronić gatunkowo bez uwzględnienia racjonalnej ochrony naturalnych środowisk występowania tych zwierząt - całych zoocenoz danego obszaru.

3.1.10. System przyrodniczy

Gmina Lutowiska w większości położona jest w obszarach chronionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Dzięki utworzeniu Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” gmina powiązana jest przyrodniczo z krajami sąsiednimi tj. Ukrainą i Słowacją. Rzeka San, przepływająca przez obszar gminy, zapewnia powiązania przyrodnicze z formami ochrony przyrody położonymi na północ od obszaru opracowania.

3.2. LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Lesistość w 2011 w granicach administracyjnych gminy Lutowiska wg danych pozyskanych z Urzędu Gminy wynosi 80,8%. Powierzchnia gruntów leśnych zajmuje 39 247,627 ha, co stanowi około 83% jej obszaru. Grunty leśne łącznie z zakrzewieniami i zadrzewieniami zajmują natomiast ponad 85% obszaru gminy.

Wg danych GUS z 2010 r. lasy będące własnością publiczną zajmują 39 155,7 ha i jest to 99,6% ogółu, w tym gmina posiada jedynie 0,6 ha.

Tabela 6 Powierzchnia gruntów leśnych i ich władania na obszarze gminy Lutowiska [dane wyrażone w ha]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Powierzchnia gruntów leśnych											
Lasy ogółem	39105,3	39105,8	39112,7	39113,7	39205,1	39469,5	39468,4	39471,6	39428,1	39418,5	39155,7
Grunty leśne publiczne	38987,4	38987,9	38988,9	38987,4	39078,8	39343,2	39342,1	39345,3	39278,0	39263,5	38980,8
Grunty leśne prywatne	117,9	117,9	123,8	126,3	126,3	126,3	126,3	126,3	150,1	155,0	174,9

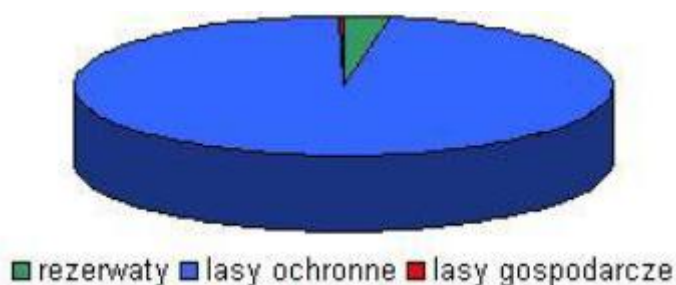
Źródło: Zestawienie BDL GUS

Lasami państwowymi administrują BdpN oraz Nadleśnictwa Lutowiska i Stuposiany. Nadleśnictwo Lutowiska zarządza lasami o powierzchni 20 790 ha. Administrowany teren jest podzielony na dwa obręby leśne: Lutowiska (9 leśnictw - 13 969 ha) oraz Dwernik (5 leśnictw - 6 821 ha).

Powierzchnia Nadleśnictwa Stuposiany wynosi 9445,23 ha. Podzielona jest na 7 leśnictw: Czereszanka - 1 365,63 ha, Dźwiniacz - 1 398,42 ha, Muczne - 1 463,29 ha, Procisne - 1 316,15 ha, Sokoliki - 1 438,50 ha, Tarnawa - 1 452,71 ha oraz Widełki - 1 010,53 ha.

Lasy pełnią przede wszystkim funkcje ochronne, przy jednoczesnym ograniczeniu funkcji gospodarczych.

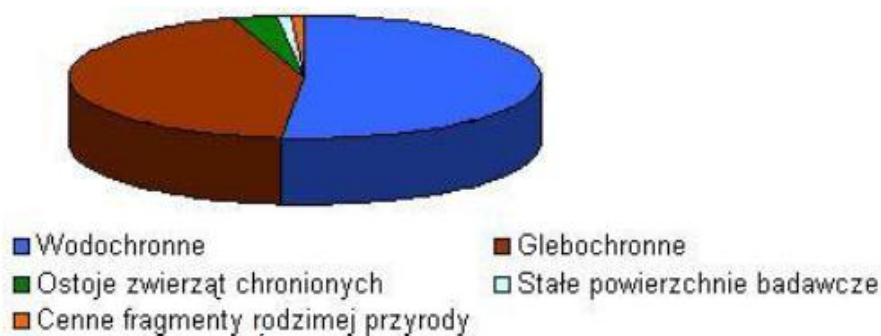
Wykres 1 Podział lasu na grupy (funkcje) na terenie nadleśnictwa Lutowiska

Źródło: Strona internetowa nadleśnictwa Lutowiska

Wśród lasów ochronnych Nadleśnictwa Lutowiska wyróżniamy lasy: wodochronne, glebochronne, lasy stanowiące drzewostany nasienne (udział w granicy 0,5%), cenne fragmenty rodzimej przyrody oraz stałe powierzchnie badawcze.

Wykres 2 Udział funkcji ochronnych lasów na terenie nadleśnictwa Lutowiska

Źródło: Strona internetowa nadleśnictwa Lutowiska

Wg danych udostępnianych przez Nadleśnictwo Stuposiany, w granicach nadleśnictwa dominują lasy wodochronne zajmujące 96,2 % jego powierzchni. Lasy glebochronne zajmują 3,6 %, lasy stanowiące stany nasienne 0,2 % (makroregion nasienny 522/8, mikroregion nasienny 806).

Zarządzeniem nr 63 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 29 listopada 2011 r. został powołany Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Bieszczadzkie” obejmujący swoim zasięgiem teren trzech nadleśnictw: Nadleśnictwa Stuposiany, Nadleśnictwa Lutowiska (obręb Dwernik) i Nadleśnictwa Cisna (obręb Wetlina).

3.3. ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Na obszarze gminy Lutowiska użytki rolne zajmują 4 556,86ha, co stanowi niecałe 10% gruntów. Wśród użytków rolnych ponad 76% stanowią pastwiska, około 15% łąki trwałe, a grunty orne 8%. Porównując powszechny spis rolny z roku 1996, 2002¹¹ można zauważyć wzrost wahań ilościowych indywidualnych gospodarstw rolnych. W 2011 r. względem 2002 r. można zaobserwować spadek gospodarstw małych poniżej 2 ha przy jednoczesnym wzroście gospodarstw większych 10-50 ha.

Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych w gminie Lutowiska w podziale na ich wielkość

Indywidualne gospodarstwa rolne wg grup obszarowych				
grupa obszarowa		1996	2002	2011
Ogółem	gosp. rol.	128	256	197
mniej niż 2 ha	gosp. rol.	36	157	51

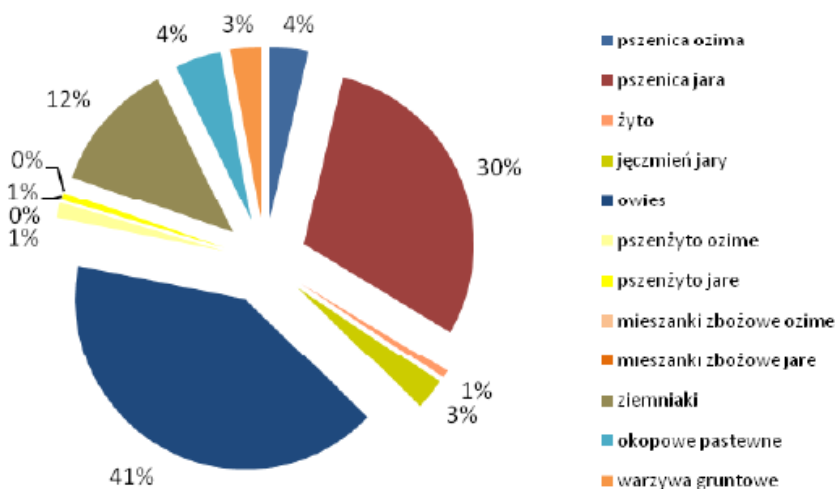
¹¹ Wyniki spisu rolnego z 2011 r. w chwili opracowania niniejszego dokumentu nie były jeszcze opublikowane. Do analiz porównawczych wzięto pod uwagę dane za rok 2011 udostępnione przez Urząd Gminy Lutowiska.

od 2 do mniej niż 5 ha	gosp. rol.	38	41	47
od 5 do mniej niż 7 ha	gosp. rol.	8	11	12
od 7 do mniej niż 10 ha	gosp. rol.	13	16	15
od 10 do mniej niż 15 ha	gosp. rol.	9	10	19
od 15 do mniej niż 20 ha	gosp. rol.	6	5	18
od 20 do mniej niż 50 ha	gosp. rol.	11	8	26
od 50 do mniej niż 100 ha	gosp. rol.	3	4	5
więcej niż 100 ha	gosp. rol.	4	4	4

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS z powszechnego spisu rolnego 1996 r. i 2002 r. oraz z UG Lutowiska z 2011

Przy zwiększeniu się ilości gospodarstw rolnych prawie dwukrotnie zmniejszyła się powierzchnia zasiewów. W 1996 roku rolnicy prowadzili uprawy na 162 ha, w 2002 już tylko na 85,85 ha.

Wykres 3 Powierzchnia zasiewów w gminie Lutowiska, 1996r.

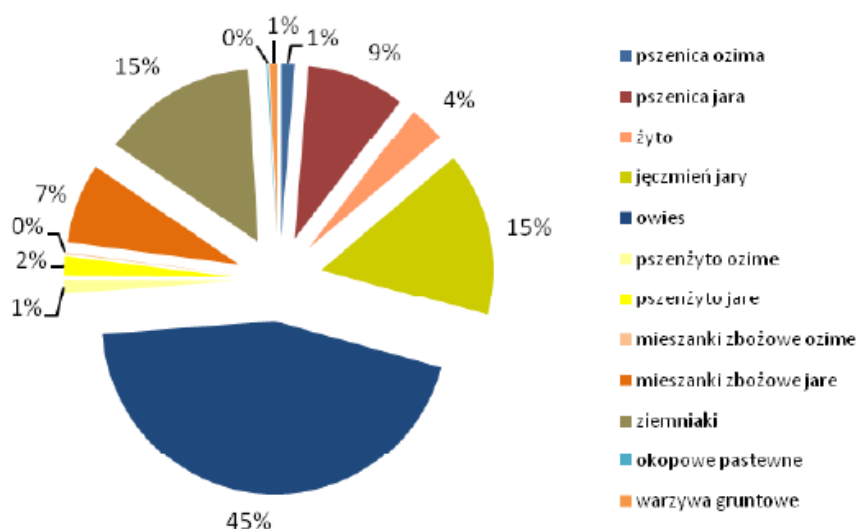

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie BDL

W 1996 r. największy udział w strukturze zasiewów miał owies (41%), po nim 30% areалу upraw posiadała pszenica jara, a 12% ziemniaki. Najmniej zajmowało żyto i pszenżyto jare, wspólnie niecały 1,5%.

W 2002 r. 45% zasiewów stanowił owies, powierzchnia na której był uprawiany zmniejszył się jednak o około 6ha. Zwiększył się udział ziemniaków o 3%, przy równoczesnym zmniejszeniu się areálu upraw o 1ha. Pszenica jara stanowi 9% zasiewów, to prawie 3krotny spadek w ciągu 6 lat. Natomiast jęczmień jary zwiększył swój procentowy udział o 12% w stosunku do 1996r. Najmniejszy odsetek upraw należy do warzyw gruntowych i okopowych pastewnych (niecały 1%).

Wykres 4 Powierzchnia zasiewów w gminie Lutowiska, 2002r.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie BDL

Ilość zwierząt gospodarskich na obszarze gminy Lutowiska również uległa zmniejszeniu. Przy porównaniu danych z 1996 i 2002 r. można zauważyć ubytek zwierząt w każdej grupie. Największy spadek można zauważyć u trzody chlewnej (o 65%), bydła (o 57%), a najmniejszy u koni (o 20%). Pogłowie kur spadło o 36%, jednak jeśli wziąć pod uwagę tylko kury nioski, to ich ilość spadła o połowę. W stosunku do danych z 1996 r. w 2002 r. pojawiły się kozy i stanowiły 4,5% pogłowia zwierząt gospodarskich na terenie gminy.

Tabela 8 Udział poszczególnych grup zwierząt gospodarskich w strukturze hodowli

Pogłowie zwierząt gospodarskich ogółem			
zwierzęta gospodarskie		1996	2002
bydło	sztuk	587	248
krowy	sztuk	266	156
trzoda chlewna	sztuk	70	24
trzoda chlewna lochy	sztuk	0	0
konie	sztuk	101	81
owce	sztuk	825	621
kury	sztuk	942	598
kury nioski	sztuk	806	403
kozy	sztuk	bd	76

Źródło: Zestawienie własne, na podstawie powszechnego spisu rolnego z 1996 i 2002r.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że mieszkańcy gminy Lutowiska na przestrzeni lat 1996-2002 zaczęli odchodzić od ścisłej produkcji rolniczej na rzecz agroturystyki. Należy się spodziewać dalszego zmniejszania udziału produkcji na rzecz wzrostu sektora usług.

3.4. STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

3.4.1. Zagrożenia i stan gleb

Zanieczyszczenie gleb metalami ciężkimi w gminie Lutowiska mieści się w granicach zawartości normalnej lub tolerowanej. Charakterystyczne są wyższe koncentracje niektórych pierwiastków w glebach (kadm, chrom, nikiel, miedź, ołów), jednak ich zawartości nie przekroczyły wartości granicznych określonych Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych.

Oznaczone stężenia metali ciężkich są zawartościami naturalnymi, charakterystycznymi dla fliszu karpackiego z którego powstały.

Z przeprowadzonych badań w rejonie Bieszczad zachodnich wynika, że gleba wykazuje odczyn kwaśny (wskaźnik pH - od 3,6 do 5,4).

3.4.2. Zagrożenia i stan powietrza

Na terenie gminy Lutowiska brak jest źródeł emisji znacząco zagrażających higienie atmosfery.

Immisję zanieczyszczeń powietrza kształtuje przede wszystkim emisja z takich źródeł jak:

- lokalne kotłownie w obiektach administracji, wczasowych, oświaty, handlu, opieki zdrowotnej itp.,
- indywidualne paleniska domowe,
- źródła technologiczne (np. wypalanie węgla drzewnego),
- komunikacja samochodowa.

Dokonanie oceny aktualnego stanu zanieczyszczenia powietrza jest niemożliwe z powodu braku danych. W ocenie jakości powietrza za rok 2010 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie zalicza obszar opracowania do strefy przemisko – bieszczadzkiej. Bliższe informacje dotyczące stężenia poszczególnych związków w powietrzu są niedostępne. Najbliższe stacje pomiarowe znajdują się w Krośnie i Przemyśle. Jak podaje Program Ochrony Środowiska (2004) „obszar gminy Lutowiska nie jest zagrożony ponadnormatywnymi stężeniami zanieczyszczeń w powietrzu”¹². Na terenie objętym opracowaniem nie występują obiekty, które wpływają niekorzystnie na stan powietrza. Źródłami zanieczyszczeń w najbliższym sąsiedztwie terenu opracowania jest droga wojewódzka nr 896 (tzw. wielka obwodnica) – typowe zanieczyszczenia wynikające z ruchu kołowego oraz „indywidualne paleniska w domach jednorodzinnych w większości opalane są biomasą (drzewo), ze względu na łatwy dostęp oraz niskie koszty tego paliwa” (Program Ochrony Środowiska, 2004).

3.4.3. Klimat akustyczny

Głównym źródłem hałasu w środowisku w gminie Lutowiska jest komunikacja drogowa. Okresowo źródłem hałasu jest Zakład Produkcyjny Kruszywa „CZARNA”, w którym odbywa się wydobywanie kruszywa metodą odkrywkową z użyciem materiałów wybuchowych. Zakład zlokalizowany jest daleko od zabudowy w sołectwie Skorodne, przy drodze wojewódzkiej nr 896.

W rejonie objętym opracowaniem hałas nie występuje w stopniu uciążliwym.

3.4.4. Zagrożenia i stan wód

Na podstawie „Oceny jakości wód powierzchniowych w zlewni rzeki Sanu w latach 2004-2007”, na obszarze gminy Lutowiska występują 3 typy jednolitych części wód:

- mała rzeka wyżynna węglanowa,
- potok fliszowy,
- mała rzeka fliszowa.

Z danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie wynika, że w Rajskim (najbliższym przekroju kontrolnym) San prowadzi wody III klasy czystości (wody zadowalającej jakości). Jeśli chodzi o jakość wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów pitnych San mieści się w kategorii A2 (woda wymagająca typowego uzdatniania fizycznego i chemicznego, w szczególności utleniania wstępnego, koagulacji, flokulacji, dekantacji, filtracji oraz dezynfekcji).

Obszar objęty zmianą nr 1 położony jest w granicach trzech jednolitych części wód powierzchniowych „Czarna” o kodzie RW2000072213299 (największy fragment 65,5 ha), „Mszaniec i Lechnawa do

¹² Wykonane w Czarnej w 1998 r. pomiary wykazały, że średnie roczne stężenie dwutlenku siarki, tlenków azotu i pyłu zawieszonego nie przekroczyły 50% dopuszczalnych norm dla obszarów specjalnie chronionych. Dobowe stężenie SO₂ i pyłu zawieszonego wykazały zmienność sezonową, co wskazuje na „energetyczne” pochodzenie tych substancji zanieczyszczających.

granicy państwa” o kodzie RW9000077471 (fragment o powierzchni 10,4 ha) oraz „San do Chmielu” o kodzie RW200004221171 (fragment o powierzchni 0,089 ha).¹³

Tabela 9 Jakość wód Sanu na stacji pomiarowo – kontrolnej Rajskie latach 2004 – 2007

Rzeka	Punkt pomiarowo - kontrolny		klasy jakości wód			
	nazwa	km	2004	2005	2006	2007
San	Rajskie	352,0	II	II	II	III

Źródło: Oceny jakości wód powierzchniowych w zlewni rzeki Sanu w latach 2004-2007

Jakość wód podziemnych dla województwa podkarpackiego jest objęta monitoringiem realizowanym w ramach krajowej sieci obserwacyjnej. Zbiorniki trzeciorzędowe, kredowe charakteryzują się na ogół wysoką i średnią jakością wód (Ia - Ib klasa czystości). Gorszą jakość mają wody w zbiornikach czwartorzędowych, które ze względu na naturalną izolację poziomu wodonośnego, narażone są na migrację zanieczyszczeń z rolnictwa, atmosfery oraz lokalnych źródeł punktowych. Obszar gminy Lutowiska nie został włączony w obszar ww. obserwacji, jednak podano, że południowa część woj. Podkarpackiego wykazuje wysoką jakość wód.

W bezpośrednim sąsiedztwie terenu objętego opracowaniem obok zbiorowego sposobu zaopatrzenia w wodę z sieci wodociągowej (w gminie Lutowiska), istnieją gospodarstwa zaopatrywane w systemie indywidualnym (własne studnie).

Na terenie gminy Lutowiska przeważa zbiorczy sposób odprowadzania ścieków (Lutowiska, Smolnik, Procisne, Stuposiany, Muczne, Tarnawa Niżna, Bereżki, Pszczeliny, Ustrzyki Górne, Wołosate, Dwerniczek, Zatwarnica) Ścieki z terenów gospodarstw i posesji indywidualnych w pozostałych miejscowościach odprowadzane są do oczyszczalni przydomowych i zbiorników bezodpływowych.

3.4.5. Promieniowane elektromagnetyczne

Według dokumentu „Ocena poziomów pól elektromagnetycznych w województwie podkarpackim w latach 2005 – 2008” głównymi źródłami promieniowania elektromagnetycznego na terenie województwa podkarpackiego są:

- obiekty elektroenergetyczne,
- obiekty radiokomunikacyjne,
- obiekty radiolokacyjne.

W Polsce, w systemach energetycznych wykorzystywane są napięcia przemienne o częstotliwości 50 Hz. W sieciach przesyłowych stosowane są linie energetyczne o napięciach znamionowych 110kV, 220 kV i 400 kV. Na terenie gminy Lutowiska znajdują się następujące linie energetyczne:

- linia elektroenergetyczna 110 kV (praca 30 kV) relacji Myczków – Smolnik,
- linie średniego i niskiego napięcia,
- stacja transformatorowa 30/15 kV Smolnik.

Projektowane:

- stacja transformatorowa 110/SN (GPZ) Smolnik (rozbudowa istniejącej stacji transformatorowej 30/15 kV Smolnik do napięcia 110 kV),
- linia 110 kV relacji Ustrzyki – Smolnik.

W tabeli poniżej znajdują się obiekty radiokomunikacyjne na obszarze gminy Lutowiska.

¹³ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

Tabela 10 Wykaz masztów przekąźnikowych w gminie Lutowiska

L.p.	Operator	Pasmo	Miejscowość	Lokalizacja
1.	Orange	GSM900	Ustrzyki Górne	dz. nr 217/6
2.	T - mobile	GSM900	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
3.	Plus	GSM900	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
		UMTS2100	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
4.	T - mobile	GSM900	Stuposiany	dz. nr 16A/2
5.	Plus	GSM900	Stuposiany	TSP Stuposiany
6.	Orange	GSM900	Stuposiany	dz. nr 95/2/37
7.	T - mobile	GSM900	Dwerniczek	dz. nr 101
8.	Plus	GSM900	Dwerniczek	dz. nr 101
9.	Plus	GSM900	Lutowiska	TSP Lutowiska
10.	T - mobile	GSM900	Lutowiska	dz. nr 150
11.	Orange	GSM900	Lutowiska	dz. nr 150
12.	Orange	CDMA450	Zatwarnica	dz. nr 45
		GSM900	Zatwarnica	dz. nr 45
13.	Plus	GSM900	Dwernik	TSR Zatwarnica, Góra Wierszek
14.	T - mobile	GSM900	Dwernik	Góra Wierszek

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://mapa.btsearch.pl/>

W wyżej wymienionym opracowaniu dla lat 2005-2007 wykorzystano materiały badawcze z 33 stacji bazowych telefonii komórkowej oraz z 7 radiowo-telewizyjnych stacji nadawczo – odbiorczych. Wśród badanych obiektów nie znalazły się żadne z obszaru gminy Lutowiska. Na podstawie wyników przeprowadzonych badań nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych. Średnie wartości składowej elektrycznej pola elektromagnetycznego dla obszarów wiejskich wyniosły 0,122 V/m. W 2008 roku jeden z punktów pomiarowych został zlokalizowany na obszarze gminy.

Tabela 11 Wyniki poziomów pól elektromagnetycznych dla gminy Lutowiska

Nr punktu pomiarowego	Lokalizacja punktu	Średnia arytmetyczna zmierzonych wartości natężeń pól elektrycznych promieniowania elektromagnetycznego dla zakresu częstotliwości, co najmniej od 3MHz do 3000MHz uzyskanych dla punktu pomiarowego [V/m]	Wartość niepewności pomiarów [V/m]	Średnia arytmetyczna dla rodzaju obszaru [V/m]
59	Lutowiska	0,12	0,024	0,122

Źródło: „Ocena poziomów pól elektromagnetycznych w województwie podkarpackim w latach 2005 – 2008”

3.4.6. Zagrożenia lasów

Zagrożenia lasów wiążą się z oddziaływaniem czynników naturalnych (np. gradacje owadów, infekcje grzybowe, szkody wyrządzone przez zwierzyńę płową, warunki pogodowe), oraz antropogenicznych (zanieczyszczenie wód, powietrza, gleby, zmiany stosunków wodnych, pożary).

Do częstych zjawisk naturalnych należą wiatrolomy i śniegołomy, w wyniku których istnieje konieczność prowadzenia prac porządkowych. Uporządkowanie wyłamanej masy drewna stanowi ważne zadanie ze względu na rozmnożenie szkodników wtórnych.

Wśród zagrożeń antropogenicznych należy wymienić: „dziką turystykę” – bez uzgodnień („szkoły przetrwania”), wjazdy do lasu bez zezwolenia - głównie samochodami terenowymi, zaśmiecanie terenu przez turystów i mieszkańców, pojedyncze wypadki kłusownictwa oraz niszczenie urządzeń łowieckich. Jedyne zagrożenie pożarowe to okresowe wypalanie traw, które jest coraz rzadziej stosowane.

4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

4.1. ZARYS HISTORII I PRZEMIAN STRUKTURY PRZESTRZENNEJ GMINY

Udokumentowane ślady archeologiczne wskazują, że teren gminy już od okresu późnego neolitu był penetrowany przez człowieka. Potwierdzają to badania palinologiczne torfowisk bieszczadzkich, w których stwierdzono w warstwach datowanych na ten okres pyłki roślin towarzyszących człowiekowi.

Pierwsze osady lokowane na prawie wołoskim (miały charakter rolniczo - pasterski), mogące pochodzić z początków XV w, powstały nad górnym Sanem. Są to wzmiankowane w 1444 r. Tarnawa (Ternowe Pole) i Żurawina. W 1557 r. zaczęto osadzać królewską wieś Wołoszatkę (obecnie Wołosate). Z tego samego okresu pochodzą: Berehy, Ustrzyki Górne, Beniowa, Bukowiec, Sianki. W aktach lokacyjnych przewidywano w nich istnienie młynów i stawów rybnych. Była to planowa działalność inwestycyjna, w ramach której właściciel zlecał zasadzcy zorganizowanie na bezludnym terenie nowej wsi, będącej swoistym przedsiębiorstwem produkcyjnym i przez pewien czas finansował ten proces. Zasadzca dobierał osadników i kierował powstawaniem wsi. Osadnicy - była to ludność niejednorodna etnicznie, mieszanina ruskich rolników i wołoskich pasterzy, którzy całymi grupami przenosili się do nowych siedlisk. Społeczność ta z czasem, przy dużym udziale cerkwi, przekształciła się w jednolicie ruską.

Ukształtowana w okresie XV - XVII wieku struktura zasiedleń utrzymała się do 1947 r., kiedy uległa gwałtownemu załamaniu na skutek repatriacji i wojny domowej. Ośrodkami życia kulturalnego były parafie grecko - katolickie, tak jak wierni biedne i zacofane. Szkół prawie tu nie było, analfabetyzm był normą. Wołoscy osadnicy byli chrześcijanami prawosławnymi, ale byli tu także katolicy i poganie. Na 27 wsi było tu 25 cerkwi, w tym 5 murowanych, a reszta drewniane.

W XIX wieku zaczął rozwijać się na tym terenie przemysł drzewny. W otoczeniu wsi zaczęły powstawać osady robotnicze. Powstała kolej normalnotorowa Sianki - Lwów i wąskotorowa Sokoliki - Stuposiany z wieloma odgałęzieniami. W okresie międzywojennym ożywienie związane z odbudową kraju spowodowało koniunkturę w przemyśle drzewnym. Odbudowano zniszczone podczas wojny tartaki i zakłady, uruchomiono nowe. Prowadzono poszukiwania ropy naftowej.

Koniunktura gospodarcza załamała się na początku lat trzydziestych. Spowodowało to zamknięcie większości zakładów i likwidację kolejek leśnych.

Latem 1945 roku rozpoczęły się wysiedlenia. Płonęły wsie - celowo podpalane przez UPA aby uniemożliwić ich przejęcie przez polskich osadników. Latem 1947 roku Bieszczady opustoszały, większość pozostałej jeszcze ludności wysiedlono na północ. Pozostały pogorzeliska, dojrzewające na polach zboża, wałęsające się psy oraz ocalałe zazwyczaj cerkwie, które świadczyły o tym, że kiedyś mieszkali i pracowali tu ludzie.

Pierwsi osadnicy dotarli tu w 1951 r.. W 1956 - zaczęto budować pierwsze osady leśne. Ponowne zasiedlanie tych terenów wiązało się z zacieraniem wszelkich śladów ruskości: dewastowano cmentarze, palono lub rozbierano ocalałe cerkwie, likwidowano przydrożne kapliczki i krzyże.

Stworzona w 1967 roku koncepcja zaludnienia opustoszałych wsi : utworzenie 135 gospodarstw rolnych - hodowlanych w 19 wsiach na obszarze 7 655 ha, okazała się całkowicie nierealna. Przejęte tereny nie rozwijały się a osadnicy wyjeżdżali.

Kiedy wypełnił się Zalew Soliński (1968 rok) oraz zrealizowano budowę obwodnic bieszczadzkich nastąpił "najazd" turystyczny na te tereny. Baza turystyczna jest jednak do dziś uboga a inwestycje nie nadążają za masami ludzi odwiedzających lato ten region. Powoduje to postępującą degradację terenów.

4.2. WALORY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

4.2.1. Układy ruralistyczne

- **Beniowa** - lokowana na prawie wołoskim w okresie 1549 - 1565, na lewym brzegu Sanu, wieś spalona doszczętnie wraz z cerkwią wiosną 1947r.;
- **Bereżki** - miejscowość powstała jako przysiółek Stuposian jako Berehy Stuposiańskie. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1674 r. W 1946 r. wieś została spalona, obecnie - osada leśna;
- **Brzegi Górne (Berehy Górne)** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1580 r., po wysiedleniu w 1946 r. wieś uległa całkowitemu zniszczeniu;
- **Bukowiec nad Sanem** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1565 r., w 1709 spalona całkowicie przez Szwedów, w czerwcu 1946 r. zabudowa została spalona, a w 1980 r. wysadzono w powietrze resztki podmurówek;
- **Caryńskie** - wieś prywatna, lokowana na prawie wołoskim w 1620 r., należała do dóbr sobieńskich. W 1946 r. została spalona cała zabudowa wsi;
- **Chmiel** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1502 r. Posiadała 2 przysiółki: Otryt (na przełomie XIX i XX w.) i Chmielniczek. W 1939 r. niemal w całości znalazła się w granicach ZSRR, W 1951 roku wróciła do Polski z kompletną zabudową, ale wyludniona;
- **Dwernik i Dwerniczek** - wieś założona na prawie wołoskim około 1500 r. Pierwsza wzmianka o Dwerniczku pochodzi z 1598 r. W 1939 r. Dwerniczek znalazł się w granicach ZSRR, po 1951 wrócił do Polski bez mieszkańców. Dzisiejszy Dwerniczek to nowa osada położona o ponad 2 km dalej na wschód. Dwernik podczas II Wojny Światowej był pod okupacją niemiecką. W 1946 r. wieś została spalona. Obecnie jest to osada leśna z kościołem, położona około 2 km dalej na wschód;
- **Dydiowa** - wieś lokowana na prawie wołoskim przez Kmitów na przełomie XV i XVI w. Obecnie prawie w całości w granicach Ukrainy, całkowicie opustoszała;
- **Dźwiniacz Górny** - wieś lokowana przez Kmitów na prawie wołoskim na przełomie XV i XVI w. W I połowie XVII wieku wieś i dwór zostały doszczętnie zniszczone (ograbione i spalone). W 1624 r. pojawiła się wzmianka o wsi Łosiowe. Na przełomie XVIII i XIX wieku zamieszkiwało ten teren kilka rodzin szlachty zagrodowej;
- **Hulskie** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1580 r.;
- **Krywe** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1502 r.;
- **Krywka** - wieś lokowana na prawie wołoskim na gruntach Żurawina przed 1565 r. Obecnie opustoszała, nie istnieje jako oddzielna miejscowość - jest częścią Lutowisk;
- **Lutowiska** - pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1580 r. Na początku XVIII w. Lutowiska otrzymały prawa miejskie. Podczas II Wojny Światowej spłonęła praktycznie cała drewniana zabudowa Lutowisk. W latach 1945-51 Lutowiska były w granicach ZSRR i w tym okresie nosiły nazwę Szewczenko. Pierwotną nazwę Lutowiska przywrócona dopiero w 1957 r.
- **Łokieć** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1565 r.;
- **Muczne** - przysiółek Dźwiniacza Górnego, powstał na początku XIX w wokół wcześniejszej potasznii;
- **Nasiczne** - lokowana na prawie wołoskim przed 1618 r., prawdopodobnie na przełomie XVI i XVII wieku;
- **Procisne** - wieś lokowana na prawie wołoskim, wymieniona w roku 1580 po raz pierwszy jako spadek, pierwotnie stanowiła część Smolnika. W 1946 r. całkowicie wysiedlona, obecnie jest to osada leśna;
- **Pszczeliny** - początkowo był to przysiółek Stuposian przy granicy z Bereżkami. Istniał w 1852 r.. Później osada pracowników obsługujących kolejkę wąskotorową siedem domów, pensjonat. Obecna osada leśna Pszczeliny należy do sołectwa Stuposiany;
- **Ruskie** - wieś lokowana na prawie wołoskim, powstała w okresie 1526 -1580 r.;
- **Sękowiec** - przysiółek Zatwarnicy. Powstał w 1593 r. jako Sikawiec. W latach 1944 – 1951 należał do ZSRR. Obecnie osada leśna;
- **Sianki** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1560 r. przez ród Kmitów;
- **Skorodne** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1533 r.;
- **Smolnik** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed rokiem 1565, pierwotnie była to osada Smolarzy. W 1951 r. zabudowania mieszkalne zostały rozebrane;

- **Sokoliki** - wieś lokowana nad Sanem, na prawie wołoskim, przed rokiem 1556. W 1946 r. ludność została wysiedlona, a zabudowa zniszczona;
- **Stuposiany** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1465 r. Pierwsza wzmianka z 1489 r. Tereny Stuposian pierwotnie sięgały od Sanu, wzdłuż Wołosatego, aż po potok Terebowiec. Stanowiły granicę pomiędzy własnością królewską a dobrami Kmitów. W 1946r. wieś została całkowicie zniszczona, obecnie jest to osada leśna;
- **Suche Rzeki** - przysiółek Zatwarnicy, wzmiankowane w 1880 r.;
- **Tarnawa Niżna** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1537 roku. W 1939 r. podzielona na część niemiecką i rosyjską, a w 1946 całkowicie wysiedlona;
- **Tarnawa Wyżna** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1537 r.;
- **Ustrzyki Górne** - wieś lokowana na prawie wołoskim ok. 1530 r. W 1946 r. zabudowania zostały spalone;
- **Wołosate** - wieś królewska lokowana na prawie wołoskim ok. 1565 r. Stara zabudowa nie istnieje;
- **Zatwarnica** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1 połowie XVI wieku. Miała dwa duże przysiółki - Suche Rzeki, Sękowiec (Sękawiec) i Kalinów;
- **Żurawin** - wieś o ruskim rodowodzie, lokowana później na prawie wołoskim. Wzmiankowana po raz pierwszy w 1444 r. już jako istniejąca osada. Jest to wieś

4.2.2. Budownictwo sakralne

Na obszarze gminy Lutowiska znajdowało się 25 cerkwi, 5 z nich była murowana, a reszta drewniane. Ze względu na działania prowadzone na terenie Bieszczad po II Wojnie Światowej, do czasów obecnych przetrwało niewiele budynków.

Tabela 12 Wykaz obiektów sakralnych na terenie gminy Lutowiska

Nazwa miejscowości	Obiekty sakralne
Beniowa	▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1779r - zachowała się kamienna podmurówka; ▪ Cerkiew drewniana z 1909r. - zachowała się wysoka, kamienna podmurówka oraz dwa żelazne krzyże z kopuł cerkwi;
Bereżki	▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1589r. - zachowała się podmurówka i resztki kamiennego muru otaczającego cmentarz;
Caryńskie	▪ Kaplica odpustowa pw. Jana Chrzciciela, zbudowana na przełomie XIX i XXw. - obecnie w ruinie;
Chmiel	▪ Cerkiew grecko – katolicka, obecnie funkcjonuje jako kościół rzymsko-katolicki;
Dwernik i Dwerniczek	▪ Cerkiew z 1533r. - zachowały się resztki podmurówki i fragmenty krzyży ze zwieńczeń; ▪ Kościół rzymsko - katolicki pw. św. Michała Archanioła, zbudowany w latach 1979 - 1981 z materiału pochodzącego z cerkwi w Lutowiskach;
Dydiowa	▪ Cerkiew grecko-katolicka - pozostała podmurówka;
Dźwiniacz Górny	▪ Cerkiew gracko - katolicka - zachowała się kamienna podmurówka po stronie ukraińskiej;
Hulskie	▪ Cerkiew filialna (parafia Krywe) p.w. św. Paraskewii, murowana, zbudowana w 1820 roku - obecnie w ruinie;
Krywe	▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1589r., - ograbiona i podpalona w 1947 roku - obecnie w ruinie;
Lutowiska	▪ Kościół rzymsko - katolicki, w północnej części wsi; ▪ Synagoga - w północnej części miasteczka - zachowały się fragmenty murów;
Muczne	▪ Kaplica rzymsko - katolicka urządzona współcześnie w hotelu robotniczym;
Ruskie	▪ Cerkiew grecko - katolicka - zachowane ślady podmurówki;
Smolnik	▪ Cerkiew gracko-katolicka, obecnie funkcjonuje jako kościół rzymsko-katolicki;
Ustrzyki Górne	▪ Cerkiew grecko-katolicka - parafialna -w okresie 1984 - 1986 powstał na tym miejscu murowany kościół rzymsko - katolicki, filialny pod wezwaniem św. Anny;
Wołosate	▪ Cerkiew - filialna, zachowała się kamienna podmurówka;

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

4.2.3. Zieleń zabytkowa

Na obszarze gminy Lutowiska znajduje się wiele zabytkowych cmentarzy. Cmentarze w Chmielu, Krywe, Lutowiskach oraz w Smolniku wpisane są do rejestru zabytków. Te położone w Beniowej, Brzegach Górnych, Bukowcu, Caryńskiem, Dwerniku, Dźwiniaczu Górnym, Hulskiem, Siankach, Skorodnem, Stuposianach oraz w Wołosatem znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Są to niestety obiekty zniszczone przez czas i historię, obecnie nieczynne.

4.2.4. Krajobraz kulturowy

Ze względu na brak zachowanego historycznego krajobrazu kulturowego najcenniejszymi obszarami w gminie Lutowiska są malownicze zbiorowiska siedlisk wilgotnych i mokrych oraz ekosystemy łąkowe i połoninowe. Siedliska te obecnie najbardziej zagrożone wtórną sukcesją powinny być chronione w pierwszej kolejności. Objęte ochroną winny być również malownicze panoramy. Na załączniku nr 1 – Uwarunkowania zostały wskazane punkty widokowe oraz krajobrazowe odcinki widokowe do uwzględnienia i ochrony przy wytyczaniu kierunków zagospodarowania przestrzennego.

4.2.5. Stan i zagrożenia środowiska kulturowego

W związku z masowymi wysiedleniami i pożarami w 1946 r. prawie wszystkie obiekty zabytkowe z terenu gminy zostały zniszczone. W dobrym stanie utrzymywane są obiekty sakralne w Lutowiskach, Smolniku i Chmielu. Widocznym w chwili obecnej zagrożeniem dla cerkwi w Smolniku jest rolnictwo, w szczególności gromadzenie terenów otwartych w jej otoczeniu. Ze względu na istniejący stan prawny, eliminacja ogrodzeń w praktyce jest niemożliwa. Obowiązujący na tym terenie plan miejscowy ogranicza możliwość dużych wygrodzeń. Jednakże ze względu na brak konieczności uzyskania pozwolenia na budowę ogrodzenia, do wysokości 2,2 m, ograniczenie to nie jest możliwe do wyegzekwowania. Jedynie podniesienie świadomości właścicieli gruntów oraz szeroko rozumiana edukacja może zapobiec takim praktykom.

Większość układów ruralistycznych została zniszczona. Obecne wsie i osady w niewielkim stopniu zajmują dawne tereny osadnicze.

Dawny krajobraz kulturowy uległ również zmianie. Pola uprawne i łąki w wyniku sukcesji zarastały wtórnym lasem.

Najbardziej zagrożone są nieczynne cmentarze, w szczególności te oddalone od obecnego zainwestowania.

5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH

5.1. OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRZYRODY

Na obszarze gminy Lutowiska występują następujące formy ochrony przyrody:

- 1) Bieszczadzki Park Narodowy,
- 2) Natura 2000 - obszar PLC 180001 „Bieszczady”,
- 3) Park Krajobrazowy Doliny Sanu,
- 4) Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- 5) rezerwat przyrody (Krywe, Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku, Zakole¹⁴),
- 6) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- 7) użytki ekologiczne,
- 8) formy ochrony indywidualnej (pomniki przyrody).

Ponadto na terenie Lutowisk znajdują się:

- 1) Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” UNESCO-MaB,
- 2) ostoja ptaków E-IBAE Poland 077 „Bieszczady”,
- 3) sieć ekologicznej ECONET-pl (obszar węzłowy „Bieszczady Wysokie”),
- 4) [Bieszczadzki Korytarz Ekologiczny – GKK-1 – Bieszczady](#).¹⁵

5.1.1. Bieszczadzki Park Narodowy

- Data utworzenia: 4 sierpnia 1973 r. (Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie utworzenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego Dz. U. Nr 31, poz. 179 § 1);
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1996 r. w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego D. U. Nr 144, poz. 664 z późn. zm.);
- Powierzchnia ogólna : 29 201 ha, powiększony czterokrotnie;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 22 963 ha (78% powierzchni parku).

Obecnie opracowywany jest Plan Ochrony Bieszczadzkiego Parku Narodowego na lata 2011 - 2030. Prace nad planem rozpoczęły się w marcu 2009 r. Na przełomie czerwca i lipca 2011 r. odbyły się konsultacje nad materiałami do projektu tego planu. W dokumencie tym znajdują się wytyczne dotyczące ustaleń do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, oraz do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Bieszczadzki Park Narodowy położony przy granicy z Republiką Słowacką i Ukrainą obejmuje najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym pasma górskie Bieszczadów Zachodnich, a przy tym jest największym polskim górskim parkiem narodowym. Głównym celem Parku Narodowego jest ochrona przyrody i krajobrazu, które stanowią fragment polskich Karpat Wschodnich.

Stanowi on centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” utworzonego pod patronatem programu UNESCO-MaB („Człowiek

¹⁴ Projektuje się utworzenie kolejnych czterech.

¹⁵ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1 – obszar objęty zmianą nr 1 Studium zlokalizowany w całości w granicach. Korytarz ekologiczny jest obszarem migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarze są ważnym elementem sieci Natura 2000, gdyż umożliwiają przemieszczanie się organizmów między siedliskami.

i Biosfera”). Grunty parku położone są na terenie 4 gmin, z tego większość na terenie gminy Lutowiska 22 963 ha. Ekosystemy leśne Parku obejmują 22 520 ha, co stanowi 77,50 % powierzchni.

Do najcenniejszych walorów tego obszaru zalicza się:

- osobliwy krajobraz z charakterystycznym układem pięter roślinno-klimatycznych,
- wysoką różnorodność gatunkową i fitocenotyczną z silnie zaznaczonym elementem wschodniokarpackim i wysokogórskim szczególnie w świecie roślin i bezkręgowców,
- naturalne biocenozy puszczańskie z fauną dużych drapieżnych ptaków i ssaków,
- połoniny ze swoistymi zbiorowiskami roślinnymi i florą,
- malownicze tereny dawnych wsi zwane „kraią dolin” z torfowiskami wysokimi i półnaturalnymi łąkami, pastwiskami, ziołoroślami i szuwarami.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1996 r. w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego na obszarze Parku, zabrania się:

- 1) polowania, wędkowania, chwytania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt, zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew albo innych roślin,
- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód i gleby oraz powietrza,
- 4) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków,
- 5) wydobywania skał, minerałów i torfu,
- 6) niszczenia gleby,
- 7) palenia tytoniu oraz palenia ognisk poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 8) stosowania środków chemicznych w gospodarce rolnej, leśnej, zadrzewieniowej i łowieckiej,
- 9) prowadzenia działalności handlowej poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 10) zbioru dziko rosnących roślin albo ich części, w szczególności owoców i grzybów, poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 11) ruchu pojazdów poza drogami do tego wyznaczonymi, z wyjątkiem pojazdów Straży Granicznej podczas pełnienia służby związanej z ochroną granicy państwowej,
- 12) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną przyrody, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z zapewnieniem porządku i bezpieczeństwa oraz znaków i urządzeń związanych z ochroną granicy państwowej,
- 13) zakłócania ciszy,
- 14) wykonywania lotów cywilnymi statkami powietrznymi poniżej 2000 m wysokości względnej nad obszarem chronionym, z wyjątkiem lotów patrolowych i interwencyjnych Lasów Państwowych, Państwowej Straży Pożarnej oraz Straży Granicznej,
- 15) używania lotni i motolotni bez zgody dyrektora Parku.

Zakazy, o których mowa powyżej nie dotyczą:

- 1) zabiegów ochronnych, hodowlanych, pielęgnacyjnych i konserwatorskich,
- 2) prowadzenia badań naukowych za zgodą dyrektora Parku,
- 3) prowadzenia akcji ratowniczych,
- 4) wykonywania zadań z zakresu ochrony granicy państwowej, bezpieczeństwa i porządku publicznego, czynności związanych z dostosowaniem stanów liczebnych zwierzyny do potrzeb ochrony Parku.

Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) w parkach narodowych zabrania się:

- 1) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody,
- 2) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu,

- 3) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody,
- 4) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzania roślin oraz grzybów,
- 5) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody,
- 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody,
- 7) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu,
- 8) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów,
- 9) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 10) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony,
- 11) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów,
- 12) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 13) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych,
- 14) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 15) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas,
- 16) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 17) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parku narodowego lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody przez regionalnego dyrektora ochrony przyrody,
- 18) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 19) zakłócania ciszy,
- 20) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 21) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu,
- 22) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 23) prowadzenia badań naukowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody - bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody,
- 24) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska,
- 25) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych,
- 26) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

Powyższe zakazy nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych,

- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym,
- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa,
- 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

5.1.2. Natura 2000 - obszar PLC 180001 "Bieszczady"

- Data utworzenia:
 - OSO 21 lipca 2004 r. (podstawa prawna - rozporządzenie Ministra Środowiska Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133),
 - SOO projektowany, zaproponowany jako Obszar o Znaczeniu dla Wspólnoty (OZW) do Komisji Europejskiej w kwietniu 2004 r., zatwierdzony jako OZW 25 stycznia 2008 r.;
- Podstawa prawna funkcjonowania: ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- Typ ostoi: C (powierzchnia wydzielonego OSO odpowiada wydzielonemu SOO);
- Powierzchnia ogólna: 111 519,5 ha;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 45 197,9 ha.

Obszar Natura 2000 Bieszczady obejmuje powierzchnię 111 519,5 ha położony jest na terenie gmin: Czarna (6002,2 ha), Lutowiska (45 197,9 ha), Komańcza (15 371,0 ha), Zagórz (1 850,6 ha), Baligród (8 983,0 ha), Cisna (28 729,4 ha) i Solina (5 385,4 ha). (za Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133)

Obszar specjalnej ochrony ptaków „Bieszczady”

Celem utworzenia obszaru jest ochrona populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk zgodnie z wymogami ekologicznymi, przywracanie zniszczonych biotopów oraz tworzenie biotopów.

Występuje tu co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK), a gniazdowanie stwierdzono w odniesieniu do około 150 gatunków ptaków.

W okresie lęgowym Obszar zasiedla: powyżej 1% populacji krajowej bociana czarnego, dzierzby czarnoczelnej, dzięcioła białogrzbiatego, muchołówki białoszyjej, orlika krzykliwego, orla przedniego, puchacza i trzmiełojada, a co najmniej 1% populacji krajowej dzięcioła trójpalczastego, dzięcioła zielonosiwego, gadożera, głuszca, orzełka włochatego, puszczyka uralskiego, sóweczki, włochatki, płochacza halnego, zaś w stosunkowo wysokim zagęszczeniu występują: bocian biały i derkacz.

Projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk „Bieszczady”

Na obszarze stwierdzono występowanie 31 gatunków (w tym 5 priorytetowych) z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Liczne i dobrze zachowane są zbiorowiska roślinne, wśród nich endemiczne. Szczególnie cenne są zbiorowiska leśne (zwłaszcza buczyna karpacka) oraz unikatowe w Polsce zbiorowiska połoninowe. Łącznie stwierdzono tu występowanie 17 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej.

5.1.3. Park Krajobrazowy Doliny Sanu

- Data utworzenia: 27 marca 1992 r. (Rozporządzenie Nr 18 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r.);
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Nr 61/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (Dz.U. Woj. Podk. Nr 82 poz. 1386);
- Powierzchnia ogólna : 28 718 ha;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 22 323 ha (78% powierzchni parku);
- Cel utworzenia: zachowanie unikalnych walorów krajobrazowych i przyrodniczych terenów położonych w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Stanowi od północnego-wschodu naturalną otulinę dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Park Krajobrazowy Doliny Sanu wchodzi w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Należą do niego także Bieszczadzki Park Narodowy i Ciśniańsko-Wetliński Park

Krajobrazowy (po stronie polskiej) oraz Użański Park Narodowy (po stronie ukraińskiej) i Narodowy Park Połoniny (po stronie słowackiej).

Park chroni dolinę Sanu od źródeł rzeki aż po Jezioro Solińskie. Stanowi od północnego wschodu naturalną otulinę Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Najcenniejsze obszary parku objęte są ochroną rezerwatową. Dolina Sanu należy do najcenniejszych stanowisk rzadkiego gatunku węża Eskulapa.

Park jest ostoją dla ponad 130 gatunków ptaków.

Bogactwo przyrodnicze parku wynika z dużej lesistości. Przeważa tu roślinność należąca do regłu dolnego. Lasy to przeważnie duże kompleksy regłowej buczyny karpackiej, którą tworzy buk z domieszką jodły, rzadziej świerka i jawora. Flora naczyniowa liczy 806 gatunków, przy dużym udziale roślin górskich. Kończy się tu zasięg 12 gatunków wschodniokarpaccich (wężymord górski, olsza zielona, goździk skupiony, wilczomlecz karpaccy czy rzadkie w Bieszczadach: łączyga pośrednia i smotrawa okazała). Prócz lasów krajobraz jest urozmaicany poprzez bogate florystycznie łąki i torfowiska wysokie z reliktową żurawiną drobnolistną i chronionymi: borówką bagienną i rosiczką okrągłolistną. Ekosystemy torfowisk chronione są w rezerwach: „Zakole”, „Tarnawa”, „Litmirz”, „Łokieć” i „Dźwiniacz”.

Projekt Rozporządzenia Wojewody Podkarpackiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu podaje następujące cele ochrony:

- dla przyrody nieożywionej:
 - a) zachowanie charakterystycznych i cennych obiektów przyrody nieożywionej,
 - b) zachowanie interesujących formacji geologicznych,
 - c) zachowanie w niezmienionej formie krajobrazu naturalnego,
 - d) dotrzymanie jakości czystości powietrza atmosferycznego, gleb oraz wód na niezmienionym poziomie;
- dla ekosystemów:
 - 1) ekosystemów leśnych:
 - a) zachowanie i ochrona procesów ekologicznych,
 - b) zachowanie naturalnych biocenoz i zoocenoz wraz z siedliskami,
 - c) ochrona zachowawcza gatunków ginących, rzadkich i osobliwych oraz ich siedlisk,
 - d) zachowanie mozaikowatości środowiska leśnego,
 - e) utrzymanie korytarzy ekologicznych,
 - f) zachowanie strefy ekotonowej,
 - g) zapewnienie trwałego użytkowania lasów i rozwijanie wszechstronnej ich funkcji drogą zachowania stabilnych siedlisk,
 - h) zachowanie leśnych zasobów genetycznych, walorów krajobrazowych, cennych fragmentów przyrody,
 - i) utrzymanie odpowiedniego stanu sanitarnego drzewostanów;
 - 2) ekosystemów wodnych:
 - a) utrzymanie stałych i odpowiednich stosunków hydrologicznych,
 - b) utrzymanie w stanie naturalnym terenów źródliskowych,
 - c) utrzymanie w stanie naturalnym lub zbliżonym do stanu naturalnego koryt rzek i potoków,
 - d) ochrona zasobów wodnych wód płynących i stojących przed zanieczyszczeniem,
 - e) ochrona zachowawcza gatunków ginących i rzadkich oraz ich siedlisk;
 - 3) ekosystemów nieleśnych:
 - a) zachowanie strefy ekotonowej,
 - b) ochrona przed synantropizacją zbiorowisk naturalnych,
 - c) podniesienie chłonności gatunkowej zniszczonych i zubożałych siedlisk antropogenicznych,
 - d) zachowanie i restytucja roślinności higrofilnej,
 - e) ograniczanie zasięgu zbiorowisk ruderalnych,
 - f) ochrona zachowawcza gatunków ginących, rzadkich i osobliwych oraz ich siedlisk,
 - g) zachowanie mozaikowatości środowiska nieleśnego;
- dla ochrony gatunków roślin i zwierząt chronionych oraz ich siedlisk:

- a) zabezpieczenie dziko występujących roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem,
- b) utrzymanie wszystkich stanowisk gatunków roślin i zwierząt podlegających prawnej ochronie gatunkowej,
- c) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin i zwierząt wraz z siedliskami poprzez utrzymywanie lub przywracanie ich do właściwego stanu,
- d) zachowanie żerowisk,
- e) zachowanie ostoi i ciągów migracji;
- dla ochrony krajobrazów:
 - a) zachowanie istniejących walorów estetyczno – widokowych i różnorodności krajobrazowej oraz związanych z nimi elementów przyrodniczych, ukształtowanych przez siły przyrody lub w wyniku działalności człowieka,
 - b) zachowanie walorów historycznych związanych z występowaniem zabytków,
 - c) utrwalenie ich najwyższych wartości, przywracanie utraconych i kształtowanie nowych walorów,
 - d) wskazanie terenów o szczególnych walorach krajobrazowych predysponowanych do szczególnej ochrony i pielęgnacji, z układem ciągów i punktów widokowych do zachowania i udostępniania turystom,
 - e) wskazanie terenów zagrożonych degradacją i dewastacją krajobrazu oraz wprowadzenie odpowiednich działań eliminujących procesy degradacyjne;
- dla ochrony walorów kulturowych:
 - a) zachowanie i należyte utrzymanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
 - b) zabezpieczenie istniejących obiektów oraz przywrócenie dawnej świetności obiektom, które uległy zniszczeniu,
 - c) udostępnianie istniejących zasobów kulturowych dla celów naukowych, krajoznawczych i edukacyjnych,
 - d) wskazanie niezainwentaryzowanych cenniejszych obiektów i zespołów obiektów oraz wpisanie ich do rejestru zabytków,
 - e) wskazanie krajobrazów kulturowych i obiektów etnograficznych predysponowanych do objęcia ich różnymi formami ochrony prawnej.

5.1.4. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu

- Data utworzenia: 1972 r.;
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Nr 54/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. U. Woj. Podk. Nr 149 poz. 2435); [Obszar zmiany studium nr 1 położony jest w granicach Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, dla którego aktualnie obowiązujące akty to: Uchwała Nr XLVIII/998/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, zmieniona uchwałami Sejmiku Województwa Podkarpackiego: Nr XXIV/443/16 z dnia 27 czerwca 2016 r., Nr XLII/733/17 z dnia 25 września 2017 r. oraz Nr LII/866/22 z dnia 29 sierpnia 2022 r.](#)¹⁶
- Powierzchnia ogólna: 99 667 ha.

Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu (WOCH) stanowi otulinę dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu. Rozciąga się na terenie gmin: Czarna, Lutowiska i Ustrzyki Dolne oraz Miasta Ustrzyki Dolne w powiecie bieszczadzkim, Gmin: Brzozów, Dydnia i Nozdrzec w powiecie brzozowskim, Gmin: Baligród, Lesko, Olszanica i Solina w powiecie leskim oraz Gmin: Komańcza, Sanok i Zagórz w powiecie sanockim. Od zachodu sięga aż po Oslawicę i Oslawę oraz otaczające lewy brzeg Sanu wzgórza od Głogowa po Warę. Od południa sąsiaduje ze Słowacją, od wschodu z Ukrainą.

¹⁶ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

Obejmuje długie grzbiety w regularnym "rusztowym" układzie, poprzecinane wąskimi, głęboko wciętymi dolinami, które pokryte są zwartymi kompleksami leśnymi i rozległymi połoninami. Był na terenie Bieszczad pierwszą formą ochrony przyrody. W tej chwili obejmuje on niewielki procent z pierwotnego zasięgu. Są to głównie tereny najbardziej zurbanizowane, a głównym jego zadaniem jest stanowienie strefy zewnętrznej dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu oraz Parku Krajobrazowego Ciśniańsko – Wetlińskiego. Obejmuje on niewielką część gminy Lutowiska od północy, wraz z miejscowością Lutowiska.

W rozporządzeniu Nr 54/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu ustalono ekosystemy, które powinny być objęte ochroną czynną:

- półnaturalne łąki kośne, należące głównie do rzędów Molinietalia i Arrhenatheretalia,
- półnaturalne pastwiska, należące głównie do rzędów Molinietalia i Arrhenatheretalia.

Wg art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) na obszarze chronionego krajobrazu obowiązują poniższe zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwoślusiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Powyższe zakazy nie dotyczą realizacji inwestycji celu publicznego oraz zadań związanych z obronnością, bezpieczeństwem. Zakaz o którym mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 „nie dotyczy realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko wykazała brak znacząco negatywnego wpływu na ochronę przyrody obszaru chronionego krajobrazu.”

W granicach zmiany studium nr 1 zastosowanie znajdują zasady określone w Uchwale Nr XLVIII/998/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, w której utrzymano wyznaczone w 2005 roku ekosystemy, które powinny być objęte ochroną czynną. Zgodnie z §3 ww. uchwały:

1. Na terenie Obszaru zakazuje się:

1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.) z wyłączeniem przedsięwzięć, o których mowa w art.24 ust 3 ustawy o ochronie przyrody;

- 2) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek: San, Oslawa, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, przy czym dla sztucznych zbiorników wodnych za linię brzegową uważa się linię wody przy maksymalnej rzędnej piętrzenia wody w zbiorniku;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwoślusiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 4 nie narusza lokalizacji obiektów budowlanych wskazanych w: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i ostatecznych decyzjach administracyjnych, obowiązujących w dniu 20.11.2010 r.¹⁷

5.1.5. Rezerваты przyrody

Rezerwat przyrody Zakole

- Data utworzenia: 10 grudnia 1970 r. (Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, M.P. r. Nr 3, poz. 20);
- Powierzchnia ogólna: 5,25 ha;
- Typ rezerwatu: torfowiskowy, ochrona ścisła;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zespołów pierwotnej roślinności torfowiskowej;
- Przedmiot ochrony: prawidłowo wykształcone torfowisko wysokie i przejściowe wraz z zespołami charakterystycznej roślinności. Położony w miejscowości Smolnik, gmina Lutowiska, Nadleśnictwo Stuposiany, oddz. 1d, leśnictwo Czereszenka.

Położony jest na obszarze obrębu ewidencyjnego Żurawin, w pobliżu koryta Sanu. Obejmuje grunt stanowiący własność Skarbu Państwa znajdujący się w zarządzie Nadleśnictwa Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka obręb Stuposiany.

Rezerwat zachował cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe. Znajdują tu ostoję liczne gatunki zwierząt; szczególnie interesująca jest flora, z kilkunastoma objętymi ochroną gatunkami.

Rezerwat przyrody „Hulskie im. Stefana Myczkowskiego”

- Data utworzenia: 24 listopada 1983 r. (Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z (M. P. Nr 39, poz. 230);
- Powierzchnia ogólna: 189,87 ha;
- Typ rezerwatu: leśny, ochronie ścisłej podlega 184,81 ha, ochronie częściowej 5,06 ha;
- Cel utworzenia: zachowanie fragmentu starodrzewu z głównymi zespołami leśnymi, charakterystycznymi dla pasma Otrytu, różnorodnych form morfologicznych oraz stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt;

¹⁷ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

- Przedmiot ochrony: ochrona lasu bukowego i jodłowo-bukowego (buczyna karpacka), jednego z najbogatszych w Bieszczadach skupisk fauny rozsianej na dwóch piętrach roślinnych oraz ostoi rysia, żbika, wilka, niedźwiedzia brunatnego a także orla przedniego i orlika.

Rezerwat „Hulskie” znajduje się na północnych stokach pasma Otryt, obejmując teren od szczytu pasma, niemal do przepływającego w dolinie Sanu. Nazwa wzięta od pobliskiego szczytu Hulskie (846m n.p.m.), którego część zboczy przypada także na teren rezerwatu.

Na terenie rezerwatu znajduje się ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna o długości 3 km. Jej trasa prowadzi przez parowy i obszary źródliskowe stwarzając wiele okazji do podziwiania pomnikowych buków i jodeł. Najstarsze mają ponad 30 metrów wysokości, a ich wiek dochodzi do 200 lat.

Rezerwat przyrody "Krywe"

- Data utworzenia: 8 lipca 1991 r. (Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa M.P. Nr 25, poz. 172);
- Powierzchnia ogólna: 511,73 ha ha;
- Typ rezerwatu: krajobrazowy, ochrona częściowa;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych przełomowego fragmentu doliny Sanu pod pasmem Otrytu z wieloma interesującymi zbiorowiskami roślinnymi oraz stanowiskami rzadkich roślin i zwierząt;
- Przedmiot ochrony: ochrona przełomowego fragmentu doliny Sanu pod pasmem Otrytu z wieloma interesującymi zbiorowiskami roślinnymi oraz rzadkimi gatunkami roślin i zwierząt, m.in. z jedynie tu występującym stanowiskiem węża Eskulapa.

Krywe to największy rezerwat w polskich Bieszczadach. Utworzono go po obu stronach przełomowego odcinka Sanu pomiędzy ujściem potoku o nazwie Hulski, a mostem w Rajskim. Położony na terenie trzech nieistniejących już wsi Krywe, Tworylne i Tworylczyk w gminie Czarna i Lutowiska.

Rezerwat Przyrody Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku

- Data utworzenia: 21 sierpnia 2001 r. (Rozporządzenie Wojewody Podkarpackiego, Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego Nr 67, poz. 1185);
- Powierzchnia ogólna: 4,94 ha;
- Typ rezerwatu: florystyczny, ochrona częściowa;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych bogatego stanowiska śnieżycy wiosennej w odmianie karpackiej oraz zbiorowiska łąkowe z bogatą florą gatunków chronionych i rzadkich.

Rezerwat jest położony w miejscowości Dwerniczek na terenie gminy Lutowiska, Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska.

Utworzenie rezerwatu „Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku” podyktowane było potrzebą ochrony naturalnego stanowiska śnieżycy wiosennej (*Leucoium vernum*), gatunku objętego ochroną.

Obszar ten podlega administracji RDLP w Krośnie, Nadleśnictwo Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek.

Zgodnie z aktem powołującym na obszarze rezerwatu zabrania się:

- 1) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza,
- 2) zmiany stosunków wodnych, jeżeli służą one celom innym niż ochronne,
- 3) wydobywania skał i minerałów,
- 4) niszczenia gleby lub zmiany sposobu jej użytkowania,
- 5) palenia ognisk,
- 6) zbioru dziko rosnących roślin, grzybów oraz ich części,
- 7) biwakowania,
- 8) prowadzenia badań naukowych bez zgody wojewody.

Rezerваты przyrody: Dźwiniacz, Tarnawa, Łokieć, Litmirz zostały włączone w granice BdPN:

- **Dźwiniacz** - rezerwat utworzony 1987 roku, powierzchnia 10,51 ha. Miejscowość Dźwiniacz. Rezerwat leży w meandrze rzeki San. Ochronie podlega torfowisko wysokie. Osobliwością rezerwatu jest świerk rozmnażający się wegetatywnie,
- **Tarnawa** - pow. 34,4 ha. Rezerwat utworzony w 1976 r. położony w górnej części doliny Sanu, w rejonie nie istniejącej obecnie wsi Tarnawa Wyżna. Został utworzony w celu ochrony dwóch torfowisk wysokich o powierzchni 15,60 ha i 18,80 ha,
- **Łokieć** - rezerwat utworzony w 1987 roku, powierzchnia 10,28 ha. Ochronie podlega torfowisko wysokie w miejscowości Łokieć,
- **Litmirz** - rezerwat torfowisk utworzony w 1976 roku, powierzchnia 13,0 ha. Miejscowość Sokoliki, rezerwat leży na lewym brzegu potoku Litmirz. Chroni się tu charakterystyczne dla torfowisk wysokich zespoły roślinności.

5.1.6. Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe

Wieś Smolnik

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);

Położony jest na działkach nr: 6/1, 7 i 15 oraz na części działki nr 14/7 we wsi Smolnik. Zespół PK „Wieś Smolnik” obejmuje między innymi:

- dawną cerkiew greko-katolicką z 1791 roku,
- cmentarz grzebalny z zachowanymi kilkoma nagrobkami z początku XX w.,
- dwa kamienne cokoły krzyży przydrożnych, (położone na zachód od cerkwi przy starej drodze),
- fundamenty tartaku wodnego z 1 poł. XX w.

Wieś Krywe

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 208,03 ha.

Położony jest na dz. nr 7, 8, 9,10, 11,12, 13,16, 17, 18, 19, 20, 21,22, 23, 24/5, 27 w obrębie Krywe. Ochroną objęto:

- Kamienne ruiny zabudowań dworskich z XIX w,
- Ruiny murowanej cerkwi greckokatolickiej z 1842 r.,
- Ruinay murowanej dzwonnicy przycerkiewnej z n poł. XIX w.,
- Czytelne w terenie ślady po zabudowie nieistniejącej wsi Krywe (kamienne piwnice, podmurówki, drogi, starodrzew).

Cerkiew w Hulskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 23,93 ha.

Położony na części działki nr 86/2/267 we wsi Zatwarnica. Ochroną objęto pozostałości cerkwi wraz z najbliższym otoczeniem.

Młyn w Hulskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 0,80 ha.

Położony na części działki nr 84/263 we wsi Zatwarnica. Zespół stanowi własność Skarbu Państwa - Nadleśnictwo Lutowiska. Ochroną objęto pozostałości młyna wodnego wraz z jego najbliższym otoczeniem.

Cmentarz w Stuposianach

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr 16 B we wsi Stuposiany. Ochroną objęte zostały: cmentarz cerkiewny z zachowanymi siedmioma nagrobkami kamiennymi z XIX i XX w.

Cmentarz w Ruskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr 129 położonej we wsi Chmiel. Miejsce po cmentarzu cerkiewnym z połowy XIX w.

Młyn w Dwerniku

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr: 119, 121 i 125 we wsi Dwernik. Obejmuje ruiny młyna wodnego z 1852 wraz z fundamentami tartaku parowego z początku XX w.

Na terenie ww. zespołów obowiązują zakazy określone w par. 2 Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowisk z dnia 27 kwietnia 2000 r.:

- 1) Chwywania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt za wyjątkiem polowań na zwierzynę objętą łowieckim planem hodowlanym: niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin,
- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód oraz gleby,
- 4) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków,
- 5) wydobywania skał, minerałów i torfu oraz poboru kruszywa,
- 6) niszczenia gleby,
- 7) prowadzenia działalności przemysłowej i rolniczej z wyjątkiem działalności hodowlanej na gruntach stanowiących własność prywatną w przypadku ZPK „Wieś Smolnik” oraz na gruntach do tego przeznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w przypadku ZPK „Wieś Krywe”,
- 8) mieszczanie tablic, napisów, ogłoszeń reklamowanych i innych znaków nie związanych z ochroną zespołu przyrodniczo - krajobrazowego: z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa,
- 9) zakłócania ciszy,
- 10) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych, linii komunikacyjnych, urządzeń lub instalacji,
- 11) biwakowania i rozpalania ognisk z wyjątkiem miejsc do tego wyznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w przypadku ZPK „Wieś Krywe”,
- 12) dokonywania jakichkolwiek zmian (w tym: burzenia, przemieszczania niszczenia, rozkopywania a także odnawiania, rekonstruowania, zabudowywania, odbudowywania oraz zdobienia) obiektów pochodzących sprzed 1945 roku bez pisemnego zezwolenia Urzędu Gminy Lutowiska – a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych również bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.1.7. Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne na terenie gminy Lutowiska znajdują się w Nadleśnictwie Lutowiska, obręb Dwernik i zajmują łącznie powierzchnię 877,37 ha. Są to:

- Hulskie o pow. 385,99 ha – użytek uznany w celu ochrony i zachowania walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Jest to teren dawnej wsi,

- Krywe o pow. 491,38 ha – użytek uznany w celu zachowania krajobrazu, szaty roślinnej i gruntu dawnej wsi Krywe.

Data utworzenia: 25 maja 1994 r. (Uchwała Nr XXVIII/130/94 Rady Gminy Lutowiska).

5.1.8. Pomniki przyrody

Tabela 13 Ewidencja pomników przyrody powołanych Uchwałą Rady Gminy Lutowiska Nr XVIII/103/97r i Uchwałą nr XXVII/156/98

Lp.	Opis pomnika przyrody	Nr działki	Właściciel działki	Uwagi
1.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 25m, obwód pnia 610 cm	38 Ar - Lutowiska	Nadleśnictwo Lutowiska	
2.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 24m, obwód pnia 455cm	57c - Skorodne (Kaczmarówka)	Nadleśnictwo Lutowiska	
3.	Jałowiec pospolity - wys. ok. 6,30m, obwód pnia 65 cm	Oddział 18c-leśnictwo Krywe	Nadleśnictwo Lutowiska	
4.	Buk zwyczajny- wys. ok. 28m, obwód pnia 370cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
5.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 422cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
6.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 380cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
7.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 434 cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
8.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 326cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
9.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 306cm	Oddział 140 b-leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
10.	Buk zwyczajny- wys. ok. 28m, obwód pnia 460cm - wiek ok. 160lat	Oddział 131 j/l 32k - leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
11.	Buk zwyczajny - wys. ok. 30m, obwód pnia 460 cm	Oddział 131 j-leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
12.	Jałowiec pospolity - wys. ok. 10m, obwód pnia 48 cm	Oddział 131 j-leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
13.	Jałowiec pospolity - wys. ok. 12m, obwód pnia 47 cm	Oddział 131 j-leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
14.	Jodła pospolita -wys. 40m, obwód pnia 390cm	Oddział 63a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
15.	Jodła pospolita - wys. 40in, obwód pnia 390cm	Oddział 63a-leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
16.	Jodła pospolita-wys. 40m, obwód pnia 300cm	Oddział 63a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
Lp.	Opis pomnika przyrody	Nr działki	Właściciel działki	Uwagi
17.	Jałowiec pospolity- wys. ok. 9 m, obwód pnia 61cm	Oddział 53a-leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
18.	Dąb wys. ok 24m, obwód pnia 382cm	Oddział 75 a - leśnictwo Skorodne	Nadleśnictwo Lutowiska	
19.	Ściana skalna w Krywem po nieczynnym kamieniołomie	Oddział 149 i-oddział Sękowiec	Nadleśnictwo Lutowiska	

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

20.	Część szczytowa góry Dwernik- Kamień -1004 m	---	Nadleśnictwo Lutowiska	
21.	Wodospad na Hylatym- ok.2 km w górę potoku od miejscowości Zat warnie a	Oddział 80a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
22.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 22m, obwód pnia 410 cm	457	BdPn	Stan b. dobry
23.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 33m, obwód pnia 380cm	457	BdPN	Stan b. dobry
24.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 35m, obwód pnia 500 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
25.	Lipa drobnolistna - wys. ok.35m, obwód pnia 400 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
26.	Lipa drobnolistna - wys. ok.35m, obwód pnia 490 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
27.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 30m, obwód pnia 450 cm	77/2 - Skorodne (Pawłówka)	Kazimierz Garstka	Stan drzewa średni /złamany konar/
28.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 26m, obwód pnia 450 cm	67/1 -Skorodne (Pawłówka)	AWRSP	Wł. P. Kazimierz Garstka Stan drzewa dobry
29.	Lipa drobnolistna - wys. ok.27m, obwód pnia 640cm	63- Skorodne	AWRSP	Wł. Pana Kazimierz Garstka Stan drzewa dobry
30.	Lipa drobnolistna — wys. ok. 23m, obwód pnia 420 cm.	7 - Beniowa	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
31.	Wiąz górski - wys. ok. 25m, obwód pnia 380cm	7- Beniowa	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
32.	Wiąz górski - wys. 27m. obwód pnia 395cm	Oddział 1f-Bereżki	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
33.	Lipa drobnolistna - wys.29m. obwód pnia 282cm	5/16 - Ustrzyki Górne	BdPN	

Źródło: Dane udostępnione przez UG. w Lutowiskach

W stosunku do pominków przyrody ożywionej Uchwała Nr XXVII/156/98 Rady Gminy Lutowisk z dnia 17 czerwca 1998 r. wprowadza poniższe zakazy:

- 1) Przycinania, niszczenia lub uszkodzania,
- 2) Zmiany stosunków wodnych w sąsiedztwie drzew,
- 3) Zrywania pączków, kwiatów, owoców i liści,
- 4) Zalesiania terenu w bezpośrednim sąsiedztwie chronionych drzew i krzewów,
- 5) Zanieczyszczanie terenu wokół drzew oraz wzniecanie ognia w odległości mniejszej niż 30 metrów,
- 6) Biwakowania w odległości mniejszej niż 50 metrów,
- 7) Umieszczania ogłoszeń i innych znaków nie związanych z ochroną,
- 8) Wchodzenia na drzewa.

W stosunku do tworów przyrody nieożywionej w/w uchwały wprowadza poniższe zakazy:

- 1) Polowania i wędkowania,
- 2) Wydobywania i odłamywania skał,
- 3) Zmiany stosunków wodnych i regulacji potoku na całej jego długości,
- 4) Palenie ognisk w odległości nie mniejszej niż 30 m od obiektu chronionego,
- 5) Biwakowania w odległości mniejszej niż 50 m,
- 6) Umieszczania napisów, rysunków, tablic, ogłoszeń i innych znaków nie związanych z ochroną,
- 7) Zanieczyszczenia wód i gleby.

5.1.9. Strefy ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową

Tabela 14 Rejestr stref ochrony (stan na 07.09.2012 r.)

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony całorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrona okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
Nadleśnictwo Lutowiska					
1	Orzeł przedni <i>Aquila chrysaetos</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	95c (część), 95b (część)	95c (część), 95b (część), 94w	decyzja nr RDOŚ-18-WPN-6631-1-10/10/m Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 19 kwietnia 2010 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
2	Orzeł przedni <i>Aquila chrysaetos</i>	Obręb Dwernik Leśnictwo Hulskie	94x, 94y	95c (część); 94w (część)	decyzja nr WPN.6442.10.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 28 lipca 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
3	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Dwernik leśnictwo Dwernik	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się w oddziale 34d	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się w oddziale 34d	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
4	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	36Af	36Ad	decyzja nr WPN.6442.13.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 11 października 2011 r. dotycząca zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
5	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się w oddziale 39c	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się w oddziale 39c	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
6	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	36Af	36Ad	decyzja nr WPN.6442.13.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 11 października 2011 r. dotycząca zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
7	Orlik krzykliwy <i>Aquila</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	146Ab (część), 147a (część), 148a (część), 148Aa (część)	146Ab (część), 147a (część), 148Aa (część), 148Ab	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

8	Orlik krzykliwy <i>Aquila</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Skorodne	60c (część), 61b (część)	60b (część), 60c (część), 61a (część), 61b (część)	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
9	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 56	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 56	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
10	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Dwerniczek	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 130	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 130	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
11	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 74	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 74	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
12	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 75	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 75	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
13	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 90	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 90	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
14	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 96	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 96	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
15	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 54	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 54	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
16	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 55	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 55	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
17	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA**

			znajdującego się w oddziale 67	znajdującego się w oddziale 67	rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
18	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Tworylczyk	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 99	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 99	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
19	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Chmiel	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 167	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 167	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
20	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 147	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 147	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
21	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 149	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 149	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
22	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 150	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 150	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
23	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 151	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 151	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
24	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 161	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 161	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
Nadleśnictwo Stuposiany					
25	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb Stuposiany leśnictwo Muczne	37b, 37c, 37a (część)	38c, 39c, 54a	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
26	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb leśnictwo Czerzeszenka	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się na skraju oddz. 7, 8 i 14	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się na skraju oddz. 7, 8 i 14	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
27	Granicznik płucnik	Leśnictwo Muczne	oddz. 140a (część)	nie dotyczy	decyzja nr WPN.6442.12.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony

	<i>Lobaria pulmonaria</i>		strefa o promieniu do 30 m dochodząca od strony zachodniej do granicy wydzielenia z oddz. 140b		Środowiska w Rzeszowie z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową
28	Granicznik płucnik <i>Lobaria pulmonaria</i>	Leśnictwo Procisne	oddz. 82b (część) strefa o promieniu do 40 m	nie dotyczy	decyzja nr WPN.6442.12.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi i stanowisk grzybów

Źródło: Rejestr stref ochrony ostoi prowadzony przez RDOŚ w Rzeszowie

W/w strefy zostały ustanowione na podstawie:

1. ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody, która utraciła moc – dotyczy stref ostoi ustanowionych na podstawie Zarządzenia Wojewody Podkarpackiego z 2002 r.;
2. obowiązującej ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – pozostałe strefy.

Zgodnie z art. 156 strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych ustanowione przed wejściem w życie obowiązującej w dniu dzisiejszym regulacji prawnej zachowały moc.

W niniejszym studium na załączniku graficznym nr 1 – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego wskazano granice stref ochrony ostoi, których zasięg został ustalony na załącznikach graficznych do decyzji. Nie zobrazowano granic ostoi ustanowionych na podstawie:

- Decyzji znak: WPN.6442.13.2011.RN-2, z dnia 11 października 2011 r. dotyczącej zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia strefy ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową;
- Zarządzenia nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych z załącznikiem graficznym

ze względu na brak załączników graficznych. Informacje o braku załączników graficznych do w/w uregulowań RDOŚ w Rzeszowie przekazał Wójtowi Gminy Lutowiska pismem znak WSI.403.2.117.2012.RW z dnia 16.10.2012 r.

W świetle regulacji prawnej zawartej w art. 60 ust. 6 pkt. 1, 2, 3 i 4 ustawy o ochronie przyrody w strefach ochrony bez zezwolenia właściwego terytorialnie regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabrania się: przebywania osób, z wyjątkiem właściciela nieruchomości objętej strefą ochrony oraz osób sprawujących zarząd i nadzór nad obszarami objętymi strefą ochrony oraz osób wykonujących prace na podstawie umowy zawartej z właścicielem lub zarządcą, wycinania drzew i krzewów; dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony pszczelnych gatunków; wznoszenia obiektów, urządzeń i instalacji.

Wszystkie strefy ochrony ostoi zostały utworzone na terenie Lasów Państwowych. Na etapie opiniowania i uzgadniania projekt studium uzyskał akceptację Nadleśnictwa Stuposiany i Lutowiska oraz Dyrektora Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Tabela 15 Projektowane formy ochrony na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
1.	Projektowane rezerваты przyrody		
	wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego:		

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

1.1.	„Las bukowy pod Obnogą”, rezerwat fitocenotyczny objęcie ochroną górnego odcinka potoku Roztoki wraz z położonym po obu jego stronach starodrzewem bukowym z dobrze wykształconym zespołem żywej buczyny karpackiej.	354,39	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Tarnawa, oddz.: 223 - 232.
1.2.	„Żurawin”, przedmiot ochrony – rezerwat krajobrazowy, objęcie ochroną przełomowego odcinka Sanu oraz stanowiskapełnika europejskiego <i>Trollius europaeus</i> . Do ważniejszych walorów przyrodniczych należy zaliczyć znaczne różnicowanie zbiorowisk roślinnych: olszyny górskie porastające aluwia, fragmenty grądu oraz buczyna karpacka ze znacznym udziałem starodrzewia bukowego i jodłowego, a także bogate florystycznie i faunistycznie podmokłe łąki, liczne młaki i bagienka.	400,44	Obręb geodezyjny: Żurawin, Smolnik, Prociśn i Stuposiany
1.3.	„Śnieżycza wiosenna w Zatwarnicy”, rezerwat florystyczny, przedmiot ochrony – stanowisko śnieżycy wiosennej w odmianie karpackiej <i>Leucojum vernum</i> var. <i>carpaticum</i> .	60,25	Nadleśnictwo Lutowiska,
wg Programu Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Stuposiany:			
1.4.	„Przełom Wołosatego”, rezerwat krajobrazowy –objęcie ochroną przełomowego odcinka potoku Wołosaty między miejscowościami Bereżki i Widelki. Znajduje się tutaj jedyne w Polsce naturalne stanowisko smotrawy okazałej (<i>Telekia speciosa</i>), łanowo rośnie śnieżycza wiosenna (<i>Leucojum vernum</i> var. <i>carpaticum</i>), licznie występuje lulecznica kraińska oraz pióropusznik strusi (<i>Matteucia struthiopteris</i>).	145,11	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Widelki, oddz.: 28, 94, 96.
2.	Projektowane użytki ekologiczne:		
2.1.	Skarpa nad Sanem, porośnięta leszczyną, bzu czarnym. Osobliwości przyrody nieożywionej – wychodnie skalne	2,23	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 123Aj
2.2.	Skarpa nad Sanem – wychodnie skalne	3,85	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 124k
2.3.	Teren w sąsiedztwie potoku	4,20	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 126d
2.4.	Teren w bezpośrednim sąsiedztwie Sanu	1,28	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Krywka, oddz. 87d
2.5.	Teren zabagniony w pobliżu Sanu	0,70	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Dwernik, oddz. 1b
Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
2.6.	Teren w przyszczytowej części wzniesienia Jawornik, zakrzaczenia złożone z wierzby, leszczyny i jałowca	4,77	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 64c

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

2.7.	Szczytowa część wzniesienia Jawornik	7,62	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 64d
2.8.	Zakrzaczenia z dużym udziałem buka i wierzby	2,15	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 67c
2.9.	Przyszczytowa część wzniesienia	1,04	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 73d
2.10.	Powierzchnia leśna nie zalesiona – podmokła łąka ze stanowiskiem pełnika europejskiego	2,70	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 1f, 5a
2.11.	Wilgotne łąki oraz pastwisko V klasy ze stanowiskiem pełnika europejskiego	29,01	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 8a,b, c
2.12.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, polana śródleśna o charakterze podmokłej łąki	1,93	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 8h, 9a
2.13.	Pastwisko IV klasy ze stanowiskami pełnika europejskiego.	5,67	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 9d
2.14.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, miejsce bytowania zwierzyny, ostoja niedźwiedzia	6,19	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11b
2.15.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze podmokłej łąki, miejsce bytowania zwierzyny płowej	5,61	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 39a
2.16.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego z okresowymi oczkami wodnymi	0,08	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 141i
2.17.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego	0,99	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 155g
2.18.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, fragmentami zadrzewiona, malinisko, ostoja niedźwiedzia	7,48	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Tarnawa, oddz. 249g
2.19.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego, miejsce bytowania zwierzyny	1,36	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Sokoliki, oddz. 276f
2.20.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze podmokłej łąki, ostoja niedźwiedzia, ostoja bobra	1,57	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Sokoliki, oddz. 282d
3.	Projektowane pomniki przyrody ożywionej według waloryzacji przyrodniczej nadleśnictw:*		
3.1	Jodła pospolita Abies alba	obw. 495 cm wys. 36 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 18b
3.2.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 420 cm wys. 36 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 18b
3.3.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 392 cm wys. 37 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 1g
3.4.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 392 wys. 42 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11c
3.5.	Buk zwyczajny Fagus sylvatica	obw. 423 cm wys. 40 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11c
3.6.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 483 cm wys. 34 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 147c
3.7.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 441 cm wys. 32 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 62a
Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
3.8.	Jodła pospolita Abies alba	obw. 332 cm wys. 40 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 63d
3.9.	Pomnik grupowy: 12 szt. - Jawor Acer pseudoplatanus	obw. 460 cm wys. 26 m,	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 143Ab

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

	Buk zwyczajny <i>Fagus sylvatica</i>	obw. 361 cm wys. 25 m obw. 456 cm wys. 26 m obw. 254 cm wys. 24 m obw. 263 cm wys. 24 m obw. 336 cm wys. 25 m obw. 330 cm wys. 24 m obw. 290 cm wys. 24 m obw. 250 cm wys. 24 m obw. 269 cm wys. 25 m obw. 270 cm wys. 25 m obw. 290 cm wys. 25 m obw. 360 cm wys. 25 m	
3.10.	Kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	obw. 213 cm wys. 12 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 142b
3.11.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 400 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 145a
3.12.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 380 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140Ab
3.13.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 462 cm wys. 26 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140a
3.14.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 432 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 139b
3.15.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 423 cm wys. 30 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 139b
3.16.	Buk zwyczajny <i>Fagus sylvatica</i>	obw. 404 cm wys. 23 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140Aa
3.17.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> ,	obw. 430 cm wys. 22 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 135b
3.18.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> (zrośnięte pniami)	obw. 318 cm wys. 28 m obw. 309 cm wys. 26 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 135b
3.19.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> ,	obw. 250 cm wys. 25 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 73a
3.20.	Wiąz górski <i>Ulmus glabra</i>	obw. 255 cm wys. 28 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 73a
3.21.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 224 cm wys. 25 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 77c
3.22.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 254 cm wys. 26 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 78b
Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
3.23.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 220 cm wys. 22 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 85b
3.24.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	obw. 360 cm wys. 28 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 78a

3.25.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 505 cm wys. 42 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 78h
4.	Proponowane stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej:		
4.1.	2 jaskinie – miejsce zimowania nietoperzy oraz bytowania niektórych gatunków bieszczadzkiej entomofauny.		Nadleśnictwo Lutowiska, Leśnictwo Nasiczne, oddz. 24b
4.2.	Jaskinia „Dydiowska Jama” ** Stanowiska nietoperzy: nocek duży, nocek rudy.	dł. 26 m głęb. 15 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 39c

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Projektu Rozporządzenia Wojewody Podkarpackiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (2005)

* w trakcie procedury sporządzania niniejszego Studium (...) weszła w życie Uchwała nr XXV/139/2013 z dnia 19 marca 2013 roku w sprawie ustanowienia pomników przyrody znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Stuposiany w granicach administracyjnych gminy Lutowiska, na mocy której wymienione drzewa zostały objęte ochroną jako pomniki przyrody żywej.

** w trakcie procedury sporządzania niniejszego Studium (...) weszła w życie Uchwała nr XXV/139/2013 z dnia 19 marca 2013 roku w sprawie ustanowienia pomników przyrody znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Stuposiany w granicach administracyjnych gminy Lutowisk, na mocy której niniejsza jaskinia została objęta ochroną jako pomnik przyrody nieożywionej

5.2. OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE ZABYTKÓW

Lokalizacja obiektów i obszarów zabytkowych została przedstawiona na załączniku graficznym nr 1 – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego z dokładnością jaką umożliwia prezentacja na mapie topograficznej w skali 1: 25 000.

5.2.1. Rejestr zabytków

Wg stanu na 31 grudnia 2010 r. w rejestrze zabytków województwa podkarpackiego znajduje się 15 zabytków z terenu gminy Lutowiska (w tym 3 są przeniesione do Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku).

Tabela 16 Wykaz obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Nr rejestru i data wpisu	uwagi
1.	Chmiel	cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat. p.w. św. Mikołaja, 1906	A-139 z 29.05.1968	drewniana
2.		cmentarz greko-kat.	A-139 z 29.05.1968	---
3.	Dwernik	cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat. par. p.w. św. Michała Archanioła, 1898	A-707 z 25.05.1972	drewniana (przeniesiona w 1980 r. z Lutowisk),
4.	Krywe	ruiny cerkwi par. p.w. św. Paraskewy, 1824	A-340 z 3.10.1995	obiekt nieczynny
5.		dzwonnica cerkiewna	A-340 z 3.10.1995	parawanowa, obiekt nieczynny
6.		cmentarz gr. - kat	A-340 z 3.10.1995	rok 1842, ob. nieczynny
7.	Lutowiska	kościół par. p.w. św. Stanisława	A-321 z 9.09.1994	neogotycki, wyb. w 1913r.
8.		cmentarz gr. - kat. cerkiew, przełom XVIII i. XIX w.	A-707 z 25.05.1972	cerkiew przeniesiona w

				1980 r. do Dwernika
9.		strażnica WOP	A-235 z 24.02.1991	drewniana, wyb. około 1930-1935
10.	Smolnik	cerkiew greko-kat. p.w. św. Dymitra, ob. kościół rzym.-kat. p.w. Wniebowzięcia NMP, 1791	A-120 z 6.03.1969	drewniana, pokryta gontem
11.		cmentarz gr. - kat.	A-120 z 6.03.1969	4 nagrobki z 1852 r.

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych w UG

5.2.2. Gminna ewidencja zabytków

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się dodatkowo 23 obiekty niewpisane do rejestru zabytków. BdPN jest właścicielem 6 obiektów, 4 stanowią własność komunalną gminy a 3 to własność Nadleśnictwa Lutowiska. Na obszarze Gminy Lutowiska znajduje się 16 cmentarzy gr. - katolickich. Najstarszym zabytkiem jest kirkut żydowski (II poł. XVIII w.), pozostałe obiekty pochodzą z XIX i XX w.

Tabela 17 Wykaz pozostałych obiektów nieruchomości wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Określenie właściciela terenu, oraz osoby sprawującej opiekę	Uwagi
1.	Beniowa	cmentarz gr. - katolicki	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ob. nieczynny
2.	Brzegi Górne	cmentarz gr. - katolicki	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ob. nieczynny
3.	Bukowiec	cmentarz gr. - katolicki, rok około 1906	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	3 nagrobki, ob. nieczynny
		cmentarz z I wojny światowej		12 ziemnych mogił
4.	Caryńskie	cmentarz gr. - katolicki, rok około 1935	Własność komunalna Gminy Lutowiska	ok. 100 mogił ziemnych, ruiny kaplicy, ob. nieczynny
		cmentarz gr. - katolicki*		-
		cmentarz gr. - katolicki*		-
5.	Dwernik	cmentarz gr. - katolicki	Parafia Rzym.kat. w Dwerniku	14 mogił z betonu piaskowca i wapnia
6.	Dzwiniacz Górny	cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1909, cmentarz ogrodzony	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	17 nagrobków, ob. nieczynny
7.		cmentarz gr. - katolicki, XIX w.	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	prawie niewidoczny, ob. nieczynny
8.	Hulskie	ruiny cerkwi p.w. Św. Paskewii, 1820r.	Nadleśnictwo Lutowiska	ob. nieczynny
9.		dzwonnica cerkiewna, 1820r.	Nadleśnictwo Lutowiska	-
10.		cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1900	Nadleśnictwo Lutowiska	ob. nieczynny
11.	Lutowiska	Kirkut żydowski, założony w II poł. XVIII w.	Własność komunalna Gminy Lutowiska	-

12.	Sianki	cmentarz gr. - katolicki, poł. XIX w., grobowiec K.F Stroński	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ok. 30 mogił ziemnych, ob. nieczynny
		I wojna*		-
		rzymsko-katolicki*		obok kościoła
		gr. – katolicki*		200m od cerkwi
		gr. – katolicki*		wokół cerkwi
13.	Skorodne	cmentarz gr. - katolicki, 1852 r.	Własność komunalna Gminy Lutowiska	ob. nieczynny
14.	Stuposiany	cmentarz cerkiewny, ob. z lat 1852-1930	Nadleśnictwo Stuposiany	ob. nieczynny
15.	Wołosate	cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1850	Własność komunalna Gminy Lutowiska	6 nagrobków z betonu i piaskowca, ob. nieczynny
16.	Zatwarnica	cmentarz gr. - katolicki	-	-

* cmentarze wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla których nie ma sporządzonych kart gminnej ewidencji zabytków

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych w UG

5.2.3. Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Lutowiska mieści się 98 stanowisk archeologicznych. Najwięcej występuje w obrębie geodezyjnym Lutowiska i Zatwarnica. Natomiast stanowiska archeologiczne nie występują w obrębie Dwerniczek, Łokieć, Muczne, Procisne, Pszczeliny, Sianki i Stuposiany. Najliczniejszą grupę stanowią stanowiska o funkcji osada otwarta (30), 14 to miejsca produkcji, w tym 10 to młyny oraz 14 cerkwi (połączonych najczęściej z cmentarzyskami). Na obszarze gminy znajdują się również ruiny synagogi, kopalnia oraz tartak. Pod względem chronologicznym i kulturowym przeważają stanowiska nowożytność. Natomiast najwcześniej datowane stanowiska pochodzą z epoki kamienia.

Tabela 18 Wykaz obiektów archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków

Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
1	119-83	119-83/1	Skorodne	osada otwarta	nowożytność
2	119-83	119-83/7	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
3	119-83	119-83/8	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
4	119-83	119-83/10	Lutowiska	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
5	119-83	119-83/11	Lutowiska	tartak	nowożytność
6	119-83	119-83/14	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
7	119-83	119-83/9	Lutowiska	synagoga	nowożytność
8	119-83	119-83/12	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
9	119-83	119-83/13	Lutowiska	cmentarzysko	nowożytność
10	119-83	119-83/16	Lutowiska	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
11	119-83	119-83/15	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
12	119-82	119-82/13	Skorodne	osada otwarta	nowożytność
13	119-82	119-82/5	Polana	osada otwarta	nowożytność
14	119-82	119-82/10	Skorodne	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
15	119-82	119-82/12	Skorodne	cmentarzysko	nowożytność
16	119-82	119-82/11	Skorodne	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
17	120-81	120-81/10	Krywe	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
18	120-81	120-81/11	Krywe	osada otwarta	nowożytność
Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
19	120-81	120-81/14	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

20	120-81	120-81/18	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
21	120-81	120-81/16	Hulskie	tartak wodny	nowożytność
22	120-81	120-81/17	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
23	120-81	120-81/15	Hulskie	dwór	nowożytność
24	120-81	120-81/13	Hulskie	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
25	120-81	120-81/12	Hulskie	osada otwarta	nowożytność
26	120-82	120-82/1	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
27	120-82	120-82/2	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
28	120-82	120-82/4	Zatwarnica	dwór	nowożytność
29	120-82	120-82/3	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
30	120-82	120-82/5	Zatwarnica	cerkiew, cmentarzysko, cmentarzysko	nowożytność
31	120-82	120-82/6	Zatwarnica	kopalnia	nowożytność
32	120-82	120-82/7	Zatwarnica	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
33	120-82	120-82/8	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
34	120-82	120-82/9	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
35	120-82	120-82/10	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
36	120-82	120-82/11	Chmiel	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
37	120-82	120-82/14	Chmiel	dwór	nowożytność
38	120-82	120-82/13	Chmiel	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
39	120-82	120-82/12	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
40	120-82	120-82/15	Chmiel	dwór	nowożytność
41	120-82	120-82/16	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
42	120-82	120-82/17	Dwernik	osada otwarta	nowożytność
43	120-82	120-82/18	Dwernik	osada otwarta	nowożytność
44	120-82	120-82/19	Dwernik	punkt osadniczy, dwór	wczesne średniow. nowożytność
45	120-82	120-82/20	Dwernik	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
46	120-82	120-82/21	Dwernik	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
47	120-82	120-82/22	Dwernik	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
48	120-83	120-83/1	Lutowiska	-----	nowożytność
49	120-83	120-83/2	Lutowiska	-----	nowożytność
50	120-83	120-83/3	Żurawin	-----	okres wpływów rzymskich
51	120-83	120-83/4	Żurawin	-----	nowożytność
52	120-83	120-83/5	Żurawin	-----	nowożytność
53	120-83	120-83/6	Smolnik	-----	nowożytność
54	120-83	120-83/7	Smolnik	-----	nowożytność
55	120-83	120-83/10	Smolnik	-----	e. kamienia, nowożytność
56	120-83	120-83/11	Żurawin/Smolnik	-----	epoka kamienia
57	120-83	120-83/9	Smolnik	-----	nowożytność
58	120-83	120-83/8	Smolnik	-----	e. kamienia, nowożytność
59	121-84	121-84/3	Dydiowa	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
60	121-84	121-84/2	Dydiowa	osada otwarta	nowożytność

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

61	121-84	121-84/1	Dźwiniacz Górny	osada otwarta	nowożytność
62	121-82	121-82/1	Nasiczne	osada otwarta	nowożytność
63	121-82	121-82/2	Caryńskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
64	121-82	121-82/3	Caryńskie	zagroda	nowożytność
65	121-82	121-82/5	Dwernik	cerkiew	nowożytność
66	121-82	121-82/7	Caryńskie	cmentarzysko, fortyfikacje	nowożytność
67	121-82	121-82/8	Caryńskie	cerkiew, cmentarzysko, miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
68	121-82	121-82/9	Caryńskie	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
69	121-82	121-82/10	Caryńskie	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
70	121-82	121-82/6	Caryńskie	osada otwarta	nowożytność
71	121-81	121-81/7	Zatwarnica	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
72	121-81	121-81/6	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
73	122-84	122-84/1	Dźwiniacz Górny	-----	-----
74	122-84	122-84/2	Dźwiniacz Górny	-----	-----
75	122-84	122-84/3	Dźwiniacz Górny	-----	-----
76	122-84	122-84/4	Dźwiniacz Górny	-----	-----
77	122-84	122-84/5	Tarnawa Niżna	-----	-----
78	122-84	122-84/6	Tarnawa Niżna	-----	-----
79	122-84	122-84/7	Tarnawa Niżna	-----	-----
80	122-84	122-84/8	Tarnawa Niżna	-----	-----
81	122-84	122-84/9	Tarnawa Niżna	-----	-----
82	122-83	122-83/2	Bereżki	osada otwarta	nowożytność
83	122-83	122-83/3	Bereżki	cerkiew, cmentarzysko płaskie	nowożytność
84	122-83	122-83/4	Bereżki	miejsce produkcji	nowożytność
85	122-83	122-83/2	Bereżki	osada otwarta	nowożytność
86	122-82	122-82/2	Brzegi Górne	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność
87	122-82	122-82/1	Brzegi Górne	osada otwarta	nowożytność
88	123-85	123-85/1	Beniowa	-----	epoka kamienia
89	123-85	123-85/2	Sokoliki	-----	nowożytność
90	123-85	123-85/3	Sokoliki	-----	nowożytność
91	123-84	123-84/2	Bukowiec	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność
92	123-84	123-84/1	Bukowiec	osada otwarta	nowożytność
93	123-83	123-83/1	Ustrzyki Górne	miejsce produkcji	nowożytność
94	123-83	123-83/2	Wołosate	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
95	123-83	123-83/3	Wołosate	miejsce produkcji	nowożytność
96	123-83	123-83/5	Wołosate	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność
97	123-83	123-83/4	Wołosate	osada otwarta	nowożytność
98	124-83	124-83/1	Wołosate	miejsce produkcji	nowożytność

5.2.4. Strefy ochrony konserwatorskiej oraz obszar wskazany do rewitalizacji i rewitalizacji

Na obszarze gminy Lutowiska występuje strefa ochrony archeologicznej, w granicach stanowisk archeologicznych.

W Smolniku wokół cerkwi istnieje strefa ochronna na bazie utworzonego uchwałą Rady Gminy Lutowiska z 27 kwietnia 2000 zespołu przyrodniczo - krajobrazowego "Wieś Smolnik", oraz zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

5.3. OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH

Zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.) przeznaczenie gruntów rolnych I-III klasy bonitacyjnej na cele nierolnicze oraz gruntów leśnych na cele nieleśne wymaga zgody na zmianę przeznaczenia, uzyskiwanej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Na cele nierolnicze i nieleśne winny być przekształcane przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji jako nieużytki, a w razie ich braku – inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

Na terenie gminy Lutowiska nie występują grunty rolne I-II klasy bonitacyjnej. III klasa bonitacyjna zajmuje jedynie 60,6 ha.

5.4. OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE WÓD

Zgodnie z art. 51 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późn. zm.) w celu zapewnienia odpowiedniej jakości wody ujmowanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ze względu na ochronę zasobów wodnych, mogą być ustanawiane strefy ochronne ujęć wody oraz obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych.

Na terenie gminy Lutowiska jest 11 ujęć wód podziemnych, służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę pitną i na potrzeby gospodarstw domowych. Dla istniejących ujęć nie ustanowiono stref ochrony bezpośredniej ani pośredniej.

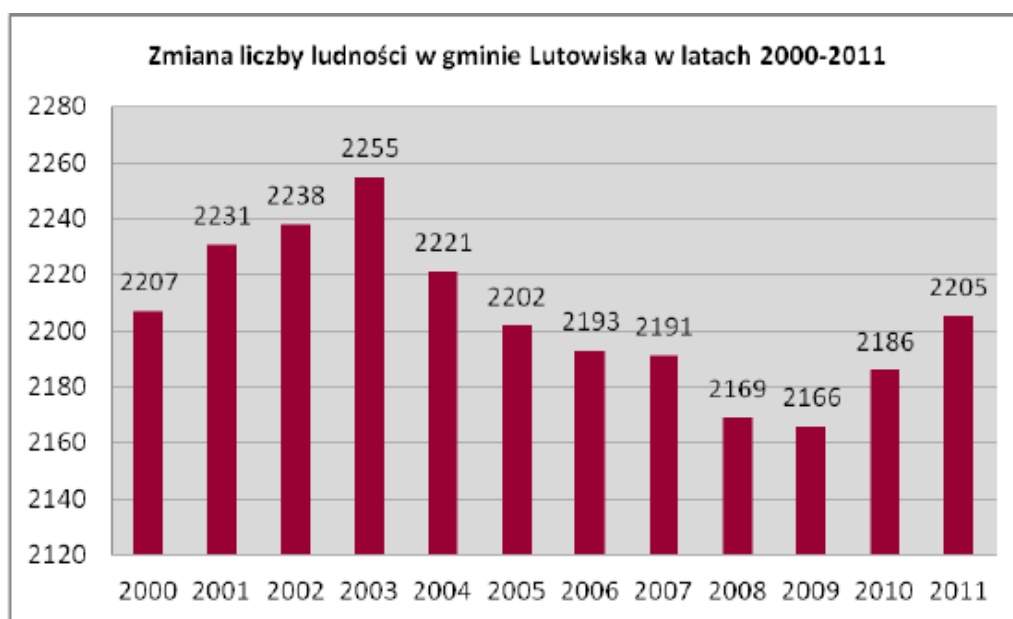
Na terenie gminy nie ustanowiono również obszaru ochronnego zbiorników wód śródlądowych.

6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA

6.1. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY

W gminie Lutowiska wg stanu na 31 grudnia 2011 roku mieszkało 2 205 osób, co stanowi niecałe 10% populacji powiatu bieszczadzkiego. Współczynnik feminizacji kształtuje się na stałym poziomie: na 96 kobiet mieszkających na obszarze gminy przypada 100 mężczyzn. Do najbardziej zaludnionych miejscowości należą Lutowiska, Zatwarnica i Smolnik. Wykres poniżej przedstawia zmiany na przestrzeni ostatnich lat, które zachodziły w liczbie ludności.

Wykres 5 Zmiana liczby ludności w gminie Lutowiska w latach 2000-2010

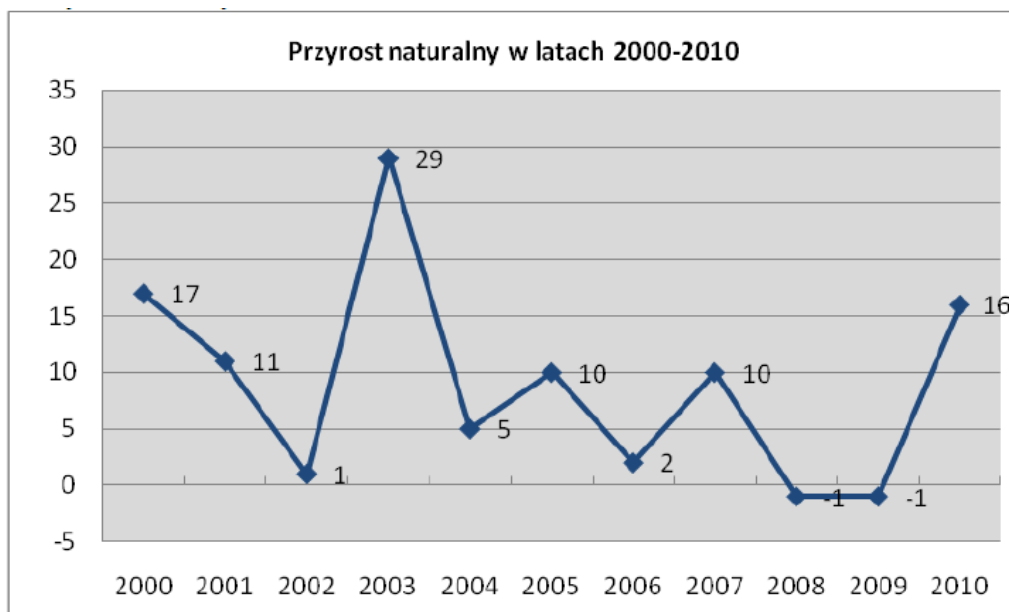

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

W porównaniu z 2000 r. liczba ludności utrzymuje się na stałym poziomie (+/-4%). W 2003 r. obszar gminy zamieszkiwało 2255 osób, liczba ta wzrastała od roku 2000. Do roku 2009 spadła ona do poziomu 2166 (jest to najmniejsza wartość w tym przedziale czasowym) i w stosunku do 2010 r. zanotowała wzrost o 20 osób. Zmiany w liczbie ludności w ciągu danego okresu odzwierciedlane są poprzez wielkość przyrostu naturalnego oraz salda migracji wewnętrznych. Większy wpływ na zmiany wielkości liczby ludności miała różnica między napływem a odpływem ludzi niż sam przyrost naturalny który, prócz lat 2008-2009, był dodatni. Wg stanu na 31 grudnia 2010 przyrost naturalny w gminie Lutowiska wynosił 16¹⁸, a stopa przyrostu naturalnego 7,31‰. Po uwzględnieniu salda migracji wewnętrznych przyrost rzeczywisty na 2010 r. wyniósł 19. Jak to przedstawia wykres poniżej, przyrost naturalny w latach 2000-2010 był dodatni. Najmniejsza wartość wystąpiła w latach 2008-2009 (-1), a największa (29) w 2003. Pokrywa się to z wartością maksymalną i minimalną dla ogólnej liczby ludności w gminie Lutowiska. Saldo migracji wewnętrznych natomiast ogólnie charakteryzuje się dużymi wartościami ujemnymi. Wartość maksymalna wynosiła 9 (w 2000 i 2003r.), w 2010 również była dodatnia (3). W 2007 roku gminę opuściło najwięcej ludzi, saldo migracji wewnętrznych wyniosło -24. Wskaźnik ten świadczy o tym, że ludzie chętniej opuszczają obszar gminy, a dla ludzi z zewnątrz nie jest na tyle atrakcyjna aby przenieść się tu na stałe.

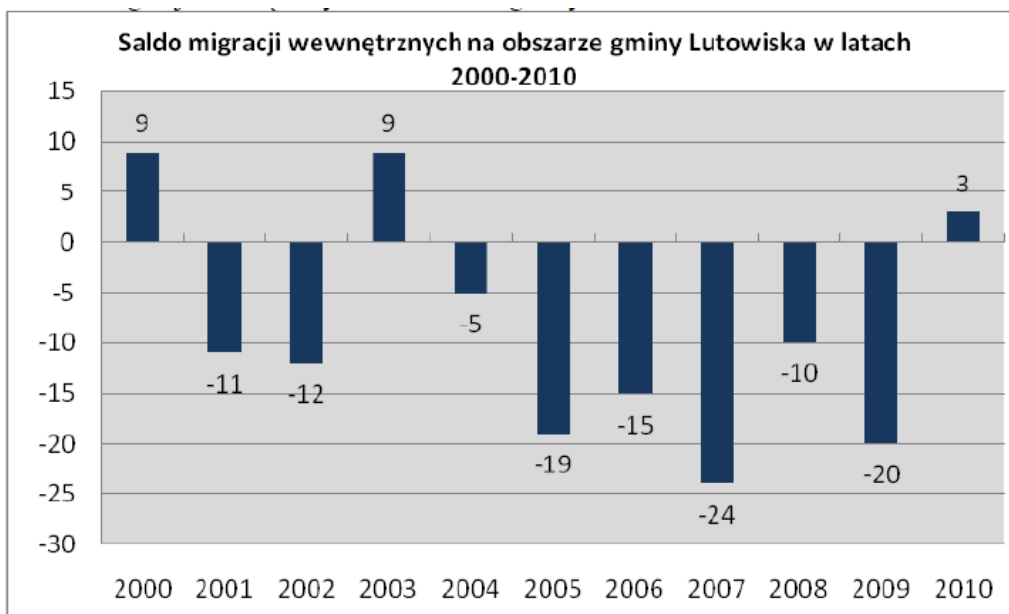
¹⁸ Wg danych udostępnionych przez Urząd Gminy Lutowiska przyrost naturalny w roku 2010 wyniósł +12.

Wykres 6 Przyrost naturalny w latach 2000-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

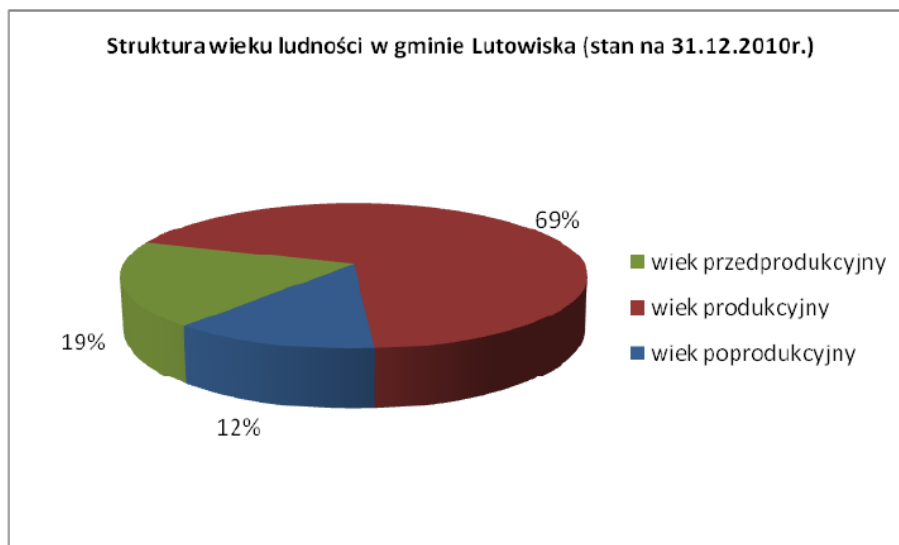
Wykres 7 Saldo migracji wewnętrznych na obszarze gminy Lutowiska w latach 2000-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

Kolejnym ważnym wskaźnikiem kształtującym rozwój gminy jest udział poszczególnych grup wiekowych: przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej. Analizując dane z ostatnich lat, można zauważyć spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) oraz wzrost osób w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi prawie 70% wszystkich mieszkańców gminy. W wieku mobilnym tzn. takim, w którym osoby są zdolne do zmiany stanowiska, miejsca pracy, przekwalifikowania się, jest blisko 65% osób. Porównując dane z danymi dla województwa podkarpackiego widać, że udział ludzi w wieku przedprodukcyjnym kształtuje się na podobnym poziomie. Natomiast ludzi w wieku produkcyjnym jest więcej o 5% od średniej dla województwa, a w wieku poprodukcyjnym mniej o 4%.

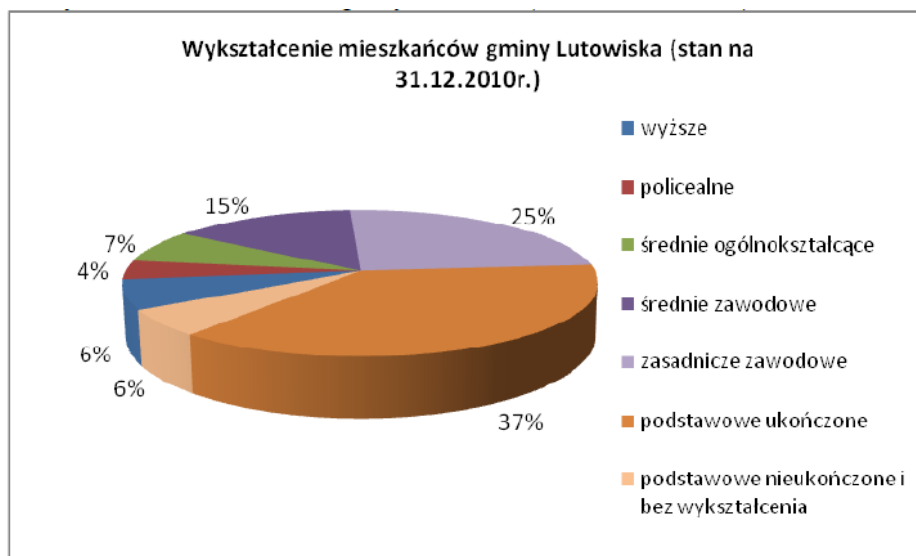
Wykres 8 Struktura wieku w gminie Lutowiska (stan na 31.12.2010r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

Dane dotyczące wykształcenia ludności aktualizowane są co 10 lat, w związku z czym nie można określić ich tendencji zmian. Wykres poniżej zawiera dane uzyskane z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002r.

Wykres 9 Wykształcenie mieszkańców gminy Lutowiska (stan na 31.12.2010r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL

Największy odsetek (37%) stanowią ludzie z ukończonym wykształceniem podstawowym. Następnie 25% to mieszkańcy z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a 15% z średnim zawodowym. Najmniejszy odsetek stanowią ludzie z wykształceniem policealnym, zaledwie 4%.

6.1.1. Prognoza demograficzna

Zmiany w zaludnieniu gminy w okresie perspektywnym warunkowane będą przebiegiem procesów społeczno-gospodarczych, zarówno na jej obszarze, jak również w regionie oraz w kraju. Kondycja ekonomiczna mieszkańców, możliwości zapewnienia godnych warunków życia (praca, mieszkanie, dostęp do usług) zdecydują o ruchliwości przestrzennej ludności, a także wpłyną na poziom przyrostu

naturalnego. Według „Planu gospodarki odpadami na lata 2005-2012” z 2004r. liczba ludności na obszarze gminy będzie wzrastać.

Tabela 19 Prognoza zmian demograficznych na terenie gminy Lutowiska

Lata	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Ludność	2264	2269	2270	2271	2272	2273

Źródło: Plan gospodarki odpadami na lata 2005-2012

Przyrównując te dane do wielkości przyrostu rzeczywistego, można stwierdzić, że owszem, liczba ludności powoli będzie się zwiększać. Zwiększać się będzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, należy pamiętać, że ponad 30% ludzi w wieku produkcyjnym znajduje się w wieku niemobilnym. Ludność w młodym wieku nadal będzie powiększać saldo migracji wewnętrznych.

6.2. SYTUACJA NA RYNKU PRACY

6.2.1. Podmioty gospodarcze

Według stanu na 31 grudnia 2011 r. na terenie gminy Lutowiska były zarejestrowane 334 podmioty gospodarki narodowej, co stanowi niecałe 17% ogólnej ilości podmiotów gospodarczych w powiecie bieszczadzkim. 318 jednostek należy do sektora prywatnego (95%) a 5% do sektora publicznego. W ostatnich latach widoczny jest spadek ilości podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym i nieznaczny wzrost ich ilości w sektorze publicznym.

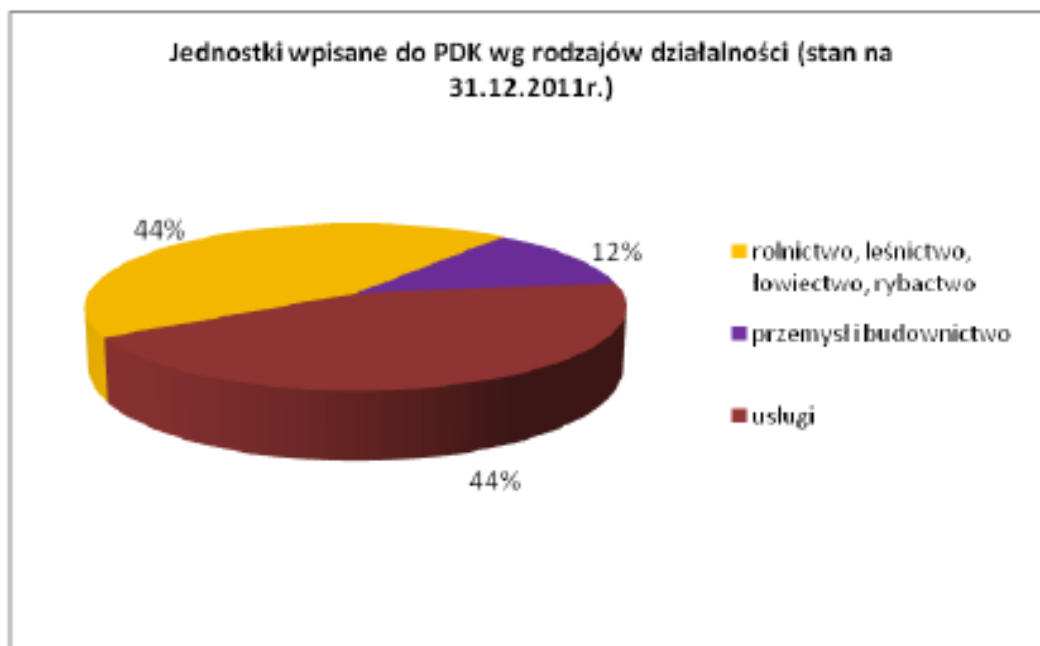
Tabela 20 Formy władania podmiotów gospodarczych (stan na 31.12.2011 r.)

Lp.	Formy władania podmiotów gospodarczych	Liczba
	Jednostki zarejestrowane ogółem	334
1.	<i>Sektor publiczny, w tym:</i>	16
1.1.	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego ogółem	9
1.2.	spółki handlowe	1
2.	<i>Sektor prywatny, w tym:</i>	318
2.1.	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	288
2.2.	spółki handlowe	5
2.3.	fundacje	3
2.5.	stowarzyszenia i organizacje społeczne	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura gospodarki wg wybranych sekcji PDK przyjmuje niewielką tendencję malejącą. W 2011 r. największą grupę podmiotów gospodarczych wpisanych do PDK stanowiły jednostki zajmujące się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem, (147 jednostek). 146 jednostek zajmowało się szeroko rozumianymi usługami, a pozostałe 12% przemysłem i budownictwem.

Wykres 10 Jednostki wpisane do PDK wg rodzajów działalności (stan na 31.12.2011 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane dotyczące podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON można zauważyć wzrost liczby podmiotów związanych z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi i wyraźny spadek jednostek zajmujących się rolnictwem, leśnictwem i łowiectwem. Na obszarze gminy przestał funkcjonować podmiot związany z przetwórstwem przemysłowym.

Tabela 21 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w sekcji PKD 2007 w latach 2009-2011

	Jednostka miary	2009	2010	2011
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	jed.gosp.	162	162	147
Przetwórstwo przemysłowe	jed.gosp.	28	25	21
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	jed.gosp.	3	3	2
Budownictwo	jed.gosp.	12	14	18
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	jed.gosp.	31	29	26
Transport i gospodarka magazynowa	jed.gosp.	25	23	19
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	jed.gosp.	33	34	37
Informacja i komunikacja	jed.gosp.	1	1	1
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	jed.gosp.	2	2	1
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	jed.gosp.	3	4	4
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	jed.gosp.	8	7	9
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	jed.gosp.	5	5	4
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	jed.gosp.	8	8	8
Edukacja	jed.gosp.	8	8	6
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	jed.gosp.	3	3	3
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	jed.gosp.	10	11	13
Pozostała działalność usługowa	jed.gosp.	11	14	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

6.2.2. Zatrudnienie

W 2010 r. na obszarze gminy Lutowiska, jako głównym miejscem pracy zatrudnionych było 313 osób. Niewielką przewagą wśród ogólnej liczby zatrudnionych stanowią mężczyźni, około 53%. W stosunku do roku 2000 widoczny jest spadek o około 23%, a w stosunku do roku poprzedniego (2008) o około 2%. Prawie 95% jest zatrudnionych w sektorze publicznym.

Tabela 22 Pracujący w głównym miejscu pracy

Pracujący	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	405	320	306	330	286	303	276	237	347	320	313
mężczyźni	249	174	169	187	142	158	143	109	175	168	167
kobiety	156	146	137	143	144	145	133	128	172	152	146

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prawie 74% ogółu stanowi sektor usług, w tym połowa z nich to usługi rynkowe. W sektorze rolniczym pracuje około 26% zatrudnionych.

Tabela 23 Pracujący wg sektorów ekonomicznych

Pracujący	2003
Ogółem	330
Sektor rolniczy	87
Sektor przemysłowy	0
Sektor usług rynkowych	165
Sektor usług nierynkowych	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do największych pracodawców prywatnych należą: Hotel „Górski” w Ustrzykach Górnych, i Firma Handlowo - Usługowa sklep „Centrum”.

6.2.3. Bezrobocie

Na obszarze gminy Lutowiska w 2010 r. zarejestrowanych było 255 bezrobotnych, co stanowiło 12,4% ogółu bezrobotnych w powiecie bieszczadzkim. Około 58% osób bezrobotnych stanowią kobiety. Na podstawie danych z lat 2003-2010 można stwierdzić, że do 2008r. liczba osób bezrobotnych spadła o około 40% w stosunku do 2003r. Natomiast w okresie 2008 - 2010 liczba bezrobotnych ponownie wzrosła. Ogólnie na obszarze gminy więcej kobiet niż mężczyzn nie posiada pracy. Podobna tendencja widoczna jest także w zestawieniu dotyczącym powiatu bieszczadzkiego.

Tabela 24 Stan bezrobocia w latach 2003 - 2010

Jednostka Administracyjna	Bezrobotni zarejestrowani wg płci	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gmina Lutowiska	Ogółem	302	318	295	280	215	184	237	255
	- mężczyźni	150	163	137	123	98	83	115	107
	- kobiety	152	155	158	157	117	101	122	147
Powiat Bieszczadzki	Ogółem	2796	2603	2430	2237	1715	1720	2096	2060
	- mężczyźni	1421	1308	1171	1056	742	776	1026	981
	- kobiety	1375	1295	1259	1181	973	944	1070	1079

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

6.3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

6.3.1. Usługi zdrowia

Na obszarze gminy Lutowiska działa jedna niepubliczna, ambulatoryjna placówka opieki zdrowotnej (Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Bieszczady” w Lutowiskach). Obsługę stomatologiczną zapewnia jeden lekarz, (kontrakt z NFZ).

Na terenie gminy Lutowiska działa także Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe - Grupa Bieszczadzka oraz Podstacja Oddziału Ratownictwa Medycznego i Transportu Sanitarnego z Ustrzyk Dolnych. Dodatkową opiekę medyczną mieszkańcy gminy mogą uzyskać w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Zaopatrzeniem mieszkańców gminy Lutowiska w środki medyczne zajmuje się jedna apteka – Punkt apteczny „REMEDIUM” w Lutowiskach. Dodatkowa opieka i bezpieczeństwo publiczne zapewnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach.

6.3.2. Usługi oświaty

W gminie Lutowiska zapewniona jest edukacja na poziomie podstawowym i gimnazjalnym. W 2009 r. wg danych z GUS funkcje te pełniły 3 szkoły podstawowe (145 uczniów) i 1 gimnazjum (78 uczniów). W filiach w Stuposianach i Zatwarnicy odbywało się tylko kształcenie w klasach I-III, dzieci starsze były dowożone do szkoły w Lutowiskach. Obecnie filie w Stuposianach i Zatwarnicy zostały zlikwidowane i nauka odbywa się w Zespole Szkół (szk. Podstawowa i gimnazjum) w Lutowiskach gdzie działa także Punkt Przedszkolny oraz całoroczne schronisko młodzieżowe.

Tabela 25 Wykaz jednostek edukacyjnych

Lp.	Nazwa placówki
1.	Szkoła Podstawowa w Lutowiskach
2.	Szkoła Podstawowa – Filia w Stuposianach - zlikwidowana
3.	Szkoła Podstawowa – Filia w Zatwarnicy - zlikwidowana
4.	Gimnazjum w Lutowiskach
5.	Punkt Przedszkolny w Lutowiskach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.lutowiska.pl/index2.php?id=23&a=6&b=6>

Na terenie gminy Lutowiska działają następujące organizacje pozarządowe:

- Bieszczadzkie Stowarzyszenie BIES w Lutowiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Lutowiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Ustrzykach Górnych,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Dwerniku,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zatwarnicy,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Stuposianach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Chmielu,
- Klub Sportowy Otryt – I Lutowiska,
- Fundacja Pomocy Szkołom Bieszczadzkim przy Zespole Szkół w Lutowiskach,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Stuposiany,

6.3.3. Usługi kultury

Do ośrodków i obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarze gminy należą:

- Gminny Ośrodek Kultury im. Jerzego Janickiego,
- Świetlica Środowiskowa Gminnego Ośrodka Kultury,
- Kino „Otryt”,
- Chata Pod Florianem,
- Gminna Biblioteka Publiczna,
- Świetlica wiejska w Chmielu

Gminny Ośrodek Kultury zajmuje się edukacją kulturalną, organizowaniem form promocji i prezentacji amatorskiego ruchu artystycznego, dokumentowaniem ważnych przejawów życia kulturalnego w gminie, koordynowaniem działalności kulturalnej oraz profilaktyką społeczną. W Ośrodku prowadzone są formy zajęć takie jak: kółko hafciarskie, bibułkarstwo, koronka frywolitkowa, zajęcia plastyczne, grupa dziewczęca OSP oraz grupa inicjatywa kobiet. Gminny Ośrodek Kultury organizuje bądź współorganizuje także imprezy takie jak min.:

- „W KRAINIE WILKA” – Wyścig Psich Zaprzęgów w Lutowiskach,
- Bieg Narciarski „W Krainie Trzech Kultur” w Lutowiskach,
- Powojenne Targi Końskie w Lutowiskach,
- ŚWIĘTO JAGODY w Dwerniku,
- Dni Żubra w Lutowiskach
- Święto Chmielu w Chmielu i wiele innych.

Obszar gminy obsługiwany jest przez jedną bibliotekę. Wg danych GUS z 2010r. biblioteka ta dysponuje 8871 woluminów, z których korzysta 263 osób rocznie.

6.3.4. Sport i turystyka

W okolicy Zespołu Szkół w Lutowiskach powstał kompleks sportowo – festynowy. W jego skład wchodzi:

- 2 boiska sportowe,
- stadion,
- plac festynowy,
- drewniany budynek „Chaty pod Florianem”,
- strzelnica .

Ponadto na terenie miejscowości Lutowiska, w pobliżu kompleksu sportowo-festynowego działa strzelnica szkoleniowo-sportowa – zarządzana przez koło łowieckie „Gawra”.

Na terenie gminy, od 2002 r. działa Klub Sportowy Otryt – I Lutowiska, który zajmuje się wspieraniem i upowszechnianiem kultury fizycznej. Wg danych GUS w 2010 r. klub sportowy miał 47 członków, z czego ćwiczących ogółem było 39 osób (mężczyzn). 30% ćwiczących to osoby do 18 roku życia.

Na terenie gminy występuje też rozbudowana baza noclegowa. Składa się ona z 67 obiektów, w których jest 1149 stałych miejsc noclegowych, 431 miejsc sezonowych oraz miejsc pod namioty dla 670 osób. Najwięcej obiektów znajduje się w Ustrzykach Górnych (11), Lutowiskach (8) oraz miejscowości Muczne (8).

Tabela 26 Baza noclegowa na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych
1.	Szkolne Schronisko Młodzieżowe	Lutowiska	50 stałych miejsc
2.	Ośrodek Informacji i Edukacji Turystycznej	Lutowiska	15 stałych miejsc
3.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pana Andrzeja Gudza	Lutowiska	15 stałych miejsc
4.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pani Ewy Tylka	Lutowiska	10 sezonowych miejsc
5.	„U Eskulapa” Gospodarstwo Agroturystyczne Pana Bogusława Granatowskiego	Lutowiska	16 stałych miejsc
6.	Gospodarstwo Agroturystyczne „chata Magoda” Pani Jadwigi Miłoszewicz	Lutowiska	12 stałych miejsc
7.	„Łemkowo” – pokoje z łazienkami – Daniel Trzaska	Lutowiska	20 stałych miejsc

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

	Gospodarstwo agroturystyczne „OSTOJA”	Lutowiska	18 stałych miejsc
8.	Gospodarstwo Agroturystyczne Państwa W i P Pietrzyków	Lutowiska	4 stałe miejsca
9.	Gospodarstwo Agroturystyczne Zofia i Lech Holik	Smolnik	12 stałych miejsc
10.	Gospodarstwo Agroturystyczne „WILCZA JAMA” P. A. Pawlak	Smolnik	42 stałe miejsca
11.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pani Agnieszki Pędiak	Żurawin	9 stałych miejsc
12.	Agroturystyka „Pod Kosowcem” Pani Barbara Pędiak	Procisne	9 stałych miejsc
13.	Noclegi – Stanisław i Weronika Gac	Pszczeliny	6 sezonowych miejsc
14.	Zajazd „MAGURA” Mariusz Kuzar	Pszczeliny	23 stałe miejsca
15.	Gospodarstwo agroturystyczne „Cztery pory roku”	Pszczeliny	20 stałych miejsc
16.	Noclegi – Grzegorz Kłodowski	Pszczeliny	6 sezonowych miejsc
17.	Szkolne Schronisko Młodzieżowe	Stuposiany	48 stałych miejsc
18.	Nad Wołosatką – Gospodarstwo Agroturystyczne	Stuposiany	12 miejsc noclegowych
19.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Czereszka” – Bogusz Maria	Stuposiany	9 stałych miejsc
20.	Domek myśliwski Nadleśnictwa Stuposiany	Muczne	12 stałych miejsc
21.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Wilcza Jama” Pani Anny Pawlak*	Muczne*	18 stałych miejsc*
22.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Siedlisko Carpathia” Pani Małgorzaty Gądek	Muczne	24 stałe miejsca
23.	Willa „Arnika” Pani Barbara Szkotak	Muczne	20 stałych miejsc
24.	Noclegi „Pod Berdem” Dorota i Tomasz Czarnik	Muczne	8 stałych miejsc
25.	Usługi noclegowe Pani Halina Kuźniewska	Muczne	6 sezonowych miejsc
26.	Gospodarstwo Agroturystyczne p. Mi W Walkowicz	Muczne	3 sezonowe miejsca
27.	Ośrodek Rekreacyjno Wypoczynkowy	Muczne	80 stałych miejsc
28.	HOTELIK NAD ROZTOKAMI	Tarnawa Niżna	48 stałych miejsc
29.	Pole namiotowe przy szlaku na Przysłop	Bereżki	dla 100 osób
30.	Miejsce biwakowania Nadleśnictwa Stuposiany	Bereżki	dla 60 osób
31.	Hotel „Górski” PTTK	Ustrzyki Górne	112 stałych miejsc
32.	Schronisko „Kremenaros” BHiS PTTK	Ustrzyki Górne	46 sezonowych miejsc
33.	Cemping PTTK	Ustrzyki Górne	200 sezonowych miejsc
34.	stacja Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego	Ustrzyki Górne	10 stałych miejsc
35.	Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny	Ustrzyki Górne	80 stałych miejsc
36.	Hotelik „Biały” Pani Irena Musiałowska	Ustrzyki Górne	68 stałych miejsc
37.	Pokoje gościnne Pan Henryk Wrzyszc	Ustrzyki Górne	8 stałych miejsc
38.	Usługi turystyczne Pani Teresa Paraniak	Ustrzyki Górne	7 sezonowych miejsc
39.	Usługi noclegowe Pani Teresa Ratoń	Ustrzyki Górne	6 sezonowych miejsc
40.	„Noclegi pod Szerokim Wierchem”	Ustrzyki Górne	18 sezonowych miejsc
41.	Noclegi Pan Marcin Musiałowski	Ustrzyki Górne	9 sezonowych miejsc
42.	Terenowa Stacja Badawcza w Wołosatem	Wołosate	11 stałych miejsc
43.	Noclegi „Pod Tarnicą”	Wołosate	55 stałych miejsc

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

44.	Usługi noclegowe „Stajnia” – P. R. Grzegorz	Wołosate	24 sezonowe miejsca
45.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Joški” Pan Andrzej Zacha	Wołosate	8 stałych miejsc
46.	Bacówka „Pod Małą Rawką” PTTK	Brzegi Górne	27 stałych miejsc
47.	Pole namiotowe BdPN	Brzegi Górne	dla 100 osób
48.	Koliba Studencka Politechniki Warszawskiej	Caryńskie	10 stałych miejsc
49.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Pod Otrytem” p. M i Z Lula	Chmiel	15 sezonowych miejsc
50.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Prezesa” J. R. Krzeszewscy	Chmiel	20 sezonowych miejsc
51.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Hodurów”	Chmiel	12 sezonowych miejsc
52.	Barbara i Jan Krokos „HULSKIE”	Chmiel	10 stałych miejsc
53.	Noclegi – Renata i Marek Gretkowsy	Chmiel	8 stałych miejsc
54.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Rusinowa Polana” P. J. Hrynyszyn i P. A. Rusin	Dwerniczek	24 stałe miejsca
55.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Józka”	Dwernik	11 sezonowych miejsc
56.	Gospodarstwo Agroturystyczne „PODOŁYNIA” Pani Mai Barczyk	Dwernik	10 stałych miejsc
57.	Gospodarstwo Agroturystyczne U Letka	Dwernik	20 stałych miejsc
58.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Pani Basi” p. B. Ważyńska	Dwernik	20 stałych miejsc
59.	Gospodarstwo Agroturystyczne p. S i M Dopart	Dwernik	12 stałych miejsc
60.	Stanisław Hebda „Uroczysko”	Dwernik	9 stałych miejsc
61.	Ośrodek Wczasowy Bieszczadzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego	Zatwarnica	100 stałych miejsc
62.	Ośrodek Wczasowy „Sękowiec”	Zatwarnica	30 sezonowych miejsc
63.	Domek myśliwski Sękowiec	Zatwarnica	16 stałych miejsc
64.	Terenowa Stacja Edukacji Ekologicznej Suche Rzeki	Zatwarnica	24 stałe miejsca
65.	Gospodarstwo Agroturystyczne „DOLINA SANU”	Zatwarnica	6 stałych miejsc
66.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Nad Sanem” p. A. Majsterek	Krywe	16 stałych miejsc
67.	Halina Polakiewicz – Gościniec Pod Jaskiniami	Nasiczne	8 stałych miejsc

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.lutowiska.pl>

* w trakcie procedowania niniejszego Studium (...) niniejsze gospodarstwo zlikwidowano.

7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

7.1. CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻEŃ I STANU BEZPIECZEŃSTWA

Klęską żywiołową, zgodnie z ustawą z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.), jest katastrofa naturalna lub awaria techniczna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem. Na terenie gminy Lutowiska występuje ryzyko zaistnienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, które mogą być przede wszystkim wynikiem katastrof wywołanych przez awarie infrastruktury technicznej, jak również przez siły natury.

Zagrożenia będące następstwem katastrofy naturalnej obejmują na omawianym obszarze przede wszystkim zagrożenia:

- zagrożenie pożarowe – ze względu na bardzo duży obszar lasów (ponad 83% gminy) ryzyko pożarowe jest bardzo wysokie. Najczęstszą przyczyną pożarów jest człowiek i jego nieostrożne zachowywanie się. Niestety obszar Bieszczad jest popularny wśród turystów i to w połączeniu z nieumyślnym działaniem może doprowadzić do katastrofy,
- zagrożenie wiatrem (halny),
- zagrożenie osuwiskowe - osuwiska wywołane są przez nagłe przemieszczenie się mas ziemnych, powierzchniowej zwietrzeliny i mas skalnych podłoża, spowodowane siłami przyrody. Miejsca występowania osuwisk to naturalne stoki i zbocza dolin i zbiorników wodnych, obszary źródłowe rzek, skarpy wykopów i nasypów oraz wyrobisk. Ze względu na rzeźbę terenu, obszar gminy narażony jest na występowanie osuwisk,
- zagrożenie powodziowe – może być spowodowane większymi wezbraniami wód w związku z wiosennymi roztopami bądź zwiększonymi opadami deszczu. Wg dokumentu "Zagrożenia okresowe występujące w Polsce", opracowanym przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, województwo podkarpackie należy do najbardziej zagrożonych wystąpieniem powodzi,
- silne mrozy, zawieje i zamiecie śnieżne - w terenach górskich występują najniższe średnie wartości temperatur w Polsce. W związku z charakterystyką terenu długotrwałe silne mrozy oraz zalegająca pokrywa śnieżna mogą prowadzić do czasowego odcięcia pewnych obszarów gminy,
- lawiny śnieżne - jest to gwałtowne przemieszczanie się dużych mas śniegu w dół stoku, na odległość co najmniej 50 m. Zgodnie z wyżej wymienionym dokumentem, opracowanym przez RCB, na terenie Bieszczad występuje kilkanaście obszarów na których występują lawiny śnieżne.

Ważnym aspektem zagrożeń bezpieczeństwa ludności i mienia są zagrożenia w ruchu drogowym. Przyczyną znacznego wzrostu wypadków drogowych w ostatnich latach jest nie tylko nieprzestrzeganie przepisów ruchu drogowego, wzrost liczby pojazdów, czy niski poziom kultury motoryzacyjnej uczestników ruchu, ale także zły i stale pogarszający się stan infrastruktury drogowej.

7.2. JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNE ZA ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA

Bezpieczeństwa publicznego na obszarze gminy Lutowiska strzeże policja (Komenda Powiatowa znajduje się w Ustrzykach Dolnych, Rewir Dzielnicowych w Lutowiskach), Straż Graniczna (strażnice w Stuposianach i Ustrzykach Górnych) oraz ochotnicza straż pożarna.

8. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY

8.1. DOKUMENTY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO

Dokumentami szczebla wojewódzkiego mającymi umocowanie prawne są strategia rozwoju województwa, sporządzana na podstawie ustawy o samorządzie województwa oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa, sporządzany na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego

Uchwalony uchwałą Nr XLVIII/522/02 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002 r. [Zmiana planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podkarpackiego została przyjęta Uchwałą Nr LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.](#)¹⁹

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego uchwalono w 2002 r. realizując zapisy ze Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2000-2006 – aktualnie obowiązujące Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020.

Uwarunkowania rozwojowe

Gmina Lutowiska jest powiązana z układem dróg krajowych poprzez drogę wojewódzką nr 896 (o długości 46 km relacji Ustrzyki Dolne – Czarna - Ustrzyki Górne, łączy się w Ustrzykach Górnych z drogą wojewódzką 897, a w Ustrzykach Dolnych z drogą krajową 84) oraz drogę wojewódzką nr 897 (o długości 111 km, relacji Tylawa – Komańcza – Cisna – Wołosate – granica państwa) a także poprzez drogi powiatowe (Smolnik – Zatwarnica, Dwernik-Brzegi Górne i Lutowiska – Polana). Przez obszar gminy nie przebiega linia kolejowa, najbliższa stacja znajduje się w odległości 25 km od Lutowiska, w Ustrzykach Dolnych. Od północnej strony do gminy biegnie linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV, oraz znajduje się ta stacja redukcyjna GPZ.

Silny wpływ środowiska przyrodniczego na rozwój związany jest z obecnością wielu form ochrony przyrody. Na obszarze gminy znajduje się Bieszczadzki Park Narodowy wraz z otuliną (Park Krajobrazowy Dolina Sanu) – wchodzi one w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, Natura 2000 - obszar PLC 180001 „Bieszczady”, Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu oraz rezerwaty przyrody (Krywe, Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Śnieżycza wiosenna w Dwerniczku, Zakole). W Planie zwrócono uwagę na korytarz ekologiczny wzdłuż doliny Sanu, który ma znaczenie międzynarodowe, krajowe oraz regionalne.

W Planie wyznaczono 6 poziomów ośrodków osadniczych. Na terenie gminy występuje tylko najniższy poziom, jakim jest wiejski ośrodek lokalny – Lutowiska. Plan wyznacza także kilka ośrodków turystycznych: Ustrzyki Górne, Dwernik, Zatwarnica, Smolnik.

Wśród ograniczeń w funkcjonowaniu gospodarczym obszaru Plan wymienia:

- ograniczenie rozwoju gospodarki (w szczególności przemysłu) na terenach prawnie chronionych,
- słaby standard bazy turystycznej,
- słaba dostępność komunikacyjna,
- duży procent obszarów górskich narażonych na intensywne procesy erozyjne, ze słabymi warunkami do produkcji rolnej i małą retencyjnością wód powierzchniowych,
- występowanie znacznych obszarów pozbawionych sieci gazowej z powodu rozproszenia zabudowy i braku ekonomicznego uzasadnienia budowy tej sieci,
- niedostępność dużych obszarów dla telekomunikacji bezprzewodowej z racji ukształtowania terenu,
- peryferyjność położenia w stosunku do najbardziej zurbanizowanych obszarów kraju,
- mocno rozproszona sieć osadnictwa wiejskiego utrudniająca tworzenie nowoczesnych struktur przestrzennych na wsi.

Wśród potencjałów obszaru Plan wymienia m.in.:

¹⁹ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

- duże zasoby obszarów o cennych walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych (w większości podlegających ochronie),
- walory turystyczne,
- obszar gór i pogórzy stanowiący obszar źródliskowy dla dorzecza Wisły i mający duży wpływ na ilościowy i jakościowy stan zaopatrzenia w wodę dużej części Polski,
- duży procent obszarów zalesionych,
- korzystne warunki do rozwoju turystyki.

Strefy polityki przestrzennej

W wyniku analizy wydzielono 4 jednostki strukturalne wyróżniające się występującymi związkami między elementami zagospodarowania i dominującymi funkcjami oraz predyspozycjami dla rozwoju. Gmina Lutowiska znalazła się w obszarze rozwoju turystyki, wypoczynku oraz usług sanatoryjno – leczniczych. Obszar ten wykorzystuje walory środowiska naturalnego i kulturowego. Perspektywicznie rozwój tego obszaru powinien przynieść wzrost produktu gospodarczego jakim są usługi turystyczne. Rozwój turystyki będzie jednak pewnym kompromisem w kwestii ograniczeń wynikających z form ochrony przyrody. Do obszaru tego należy południowa, wschodnia i północno – wschodnia część województwa podkarpackiego.

Obszar gminy leży poza układem pasmowo – węzłowym aktywności społeczno – gospodarczej. Gmina jest natomiast położona w strefach produkcji rolnej, gospodarki leśnej, rozwoju turystyki, wypoczynku i funkcji uzdrowiskowej, ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych oraz w strefie przygranicznej.

Cele i zasady zagospodarowania przestrzennego

Ogólnym celem polityki przestrzennej województwa jest sterowanie rozwojem przestrzennym, podejmowanie działań oraz określenie oraz i realizacja zadań publicznych o znaczeniu ponadlokalnym, które w efekcie przyniosą między innymi korzystniejsze warunki dla zrównoważonego rozwoju województwa, podniesienie poziomu i jakości życia, poprawę warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, lepsze wykorzystanie istniejących potencjałów endogenicznych oraz wzmocnienie nowych szans i mocnych stron województwa, przy jednoczesnym osłabieniu zagrożeń i słabych stron.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego

Kierunki przekształceń w strukturze funkcjonalno – przestrzennej województwa:

- powstanie i rozwój lecznictwa uzdrowiskowego w miejscowości Lutowiska,
- lokalizacja ośrodków opieki społecznej oraz innych placówek opiekuńczych świadczących usługi, również dla osób spoza regionu, szczególnie z wysoko zurbanizowanych i uprzemysłowionych terenów kraju,
- promocja obszarów o unikalnych walorach dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza w obszarze przygranicznym,
- rozwój bazy kultury fizycznej o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w powiązaniu z obszarami koncentracji walorów turystycznych, wypoczynkowych i sanatoryjno – uzdrowiskowych,
- kształtowanie strefy rozwoju rolnictwa ziem górskich,
- działalność produkcyjna i usługowa: rozwój małych i średnich przedsiębiorstw poza rolnictwem, rozwój usług budowlanych, handlu i turystyki,
- rozwój ośrodka obsługi ruchu turystycznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Miejscowość Lutowiska w strukturze sieci osadniczej będzie pełnił funkcje usługowo – administracyjne, turystyczne i uzdrowiskowe.

Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego:

- minimalizowanie zasięgu procesów denudacyjnych i ich negatywnych skutków na terenach osuwiskowych,
- przeklasyfikowanie obszarów porolnych z gruntów rolnych na leśne,
- ochrona krajobrazu i bioróżnorodności oraz kształtowanie struktury krajobrazu wiejskiego poprzez realizację programów rolno środowiskowych i zalesianie terenów przewidzianych do renaturyzacji i rekultywacji,

- ochrona przed niewłaściwym zagospodarowaniem przestrzennym obszarów GZWP nr 431 „Bieszczady” wraz ze strefami ochrony ONO i OWO,
- prowadzenie otworu obserwacyjno – pomiarowego sieci krajowej monitoringu zwykłych wód podziemnych – pkt. nr 399 – w miejscowości Dwerniczek,
- realizacja programu likwidacji zagrożeń ekologicznych i ochrona wód w strefach przygranicznych, współpraca w tym zakresie ze stroną Ukrainą – Obwód Lwowski na obszarze zlewni górnego Sanu,
- realizacja programu zrównoważonego rozwoju na obszarze funkcjonalnym „Zielone Karpaty”,
- utworzenie trzech projektowanych rezerwatów przyrody: „Las bukowy pod Obnogą”, „Żurawin” oraz „Śnieżycza wiosenna w Zatwarnicy”,
- utworzenie Transgranicznego Obszaru Chronionego „Beskidy Wschodnie”,
- ochrona korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym wzdłuż doliny Sanu.

W zakresie środowiska kulturowego Plan zapisuje utworzenie uzdrowiska w miejscowości Lutowiska oraz utworzenie szlaków kulturowych o znaczeniu ponadregionalnym (proponowane: Karpacki Szlak Architektury Drewnianej, Karpacki Szlak Obrządku Wschodniego, Szlak ikon).

Kierunki rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej

W zakresie podstawowego układu drogowego gminy Lutowiska dotyczy:

- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 896, relacji Ustrzyki Dolne – Czarna – Ustrzyki Górne,
- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 897 relacji Tylawa – Komańcza – Cisna – Wołosate – granica państwa jako części „dużej” obwodnicy bieszczadzkiej,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2305 R Smolnik-Zatwarnica,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2306 R Brzegi Górne- , Dwernik,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2304 R Lutowiska- Polana,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2307 R Stuposiany – Tarnawa.

W zakresie przejść granicznych:

- utworzenie turystycznego przejścia granicznego Smolnik – Boberka,
- utworzenie drogowo – turystycznego przejścia granicznego Wołosate – Użok

W zakresie elektroenergetyki Plan zakłada budowę GPZ „Smolnik” oraz linii 110kV w relacji Ustrzyki – Smolnik.

W zakresie ochrony wód utworzenie strefy ochrony sanitarnej ujęcia powierzchniowego wody ze zbiornika Solina dla Ustrzyk Dolnych, Soliny, Polańczyka oraz sąsiadujących miejscowości oraz budowę zbiorników „małej retencji” w miejscowości Lutowiska i Muczne.

W zakresie infrastruktury społeczno – gospodarczej w Planie nie przewiduje się żadnych zadań.

Obszar objęty zmianą nr 1 Studium położony jest w granicach:

- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych,
- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego,
- Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego (obszar o znaczeniu regionalnym).

Plan zagospodarowania województwa dla obszaru objętego zmianą podtrzymuje plan budowy linii 110kV w relacji Ustrzyki-Smolnik.

Ustalenia projektu zmiany Studium wpisują się w założenia *Planu*.²⁰

²⁰ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020 – aktualizacja 2010 rok

Uchwalona uchwałą nr L/932/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 sierpnia 2010 r.

Obowiązujący dokument *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030*, został przyjęty uchwałą Nr XXVII/458/20 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 września 2020 r. Ustalenia projektu zmiany Studium wpisują się w założenia *Strategii*.²¹

Aktualizowany dokument powstał w 2006 r., powstał w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej i wynikających z niego nowych szans, praw oraz zobowiązań. Powodem aktualizacji wg autorów była zmiana w podejściu do polityki regionalnej. Wizja rozwoju województwa podkarpackiego brzmi: „Województwo podkarpackie powinno stać się obszarem zrównoważonego rozwoju, integrującym cele społeczne, ekologiczne i gospodarcze oraz zapewniającym możliwości realizacji potrzeb społeczeństwa i osiąganie wysokiego standardu życia”.

Główny cel Strategii zakłada podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności. Realizacja celu głównego ma zachodzić poprzez:

- utrzymanie gospodarki regionu na ścieżce dynamicznego wzrostu gospodarczego,
- podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw, podmiotów gospodarczych, instytucji,
- rozwój rynku pracy,
- nasilanie powiązań gospodarczych, społecznych i kulturowych w przestrzeni wewnątrzregionalnej z różnymi kategoriami otoczenia (światowe, europejskie, krajowe, regionalne).

Odniesienia do zagospodarowania przestrzennego mają następujące zapisy:

- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjno – sportowej oraz uzdrowiskowej,
- budowa nowych i przebudowa istniejących dróg wojewódzkich,
- przebudowa i budowa dróg do przejść granicznych,
- uruchomienie przejść dla ruchu turystycznego na granicy z Ukrainą,
- rozwój transportu zbiorowego,
- budowa i modernizacja obwałowań,
- budowa zbiorników „małej retencji” zgodnie z „Programem ochrony przed powodzią w dorzeczu Górnej Wisły na obszarze województw: śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego”,
- modernizacja około 65% ujęć wód podziemnych i powierzchniowych wraz ze stacjami uzdatniania wody,
- ustanowienie stref ochronnych ujęć wód podziemnych i powierzchniowych – dla wszystkich ujęć nie posiadających prawnie ustanowionych stref,
- budowa nowych ujęć wody oraz budowa i rozbudowa systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę umożliwiające przyrost ludności korzystającej z wodociągów o około 4%,
- modernizacja linii 110kV,
- zmniejszenie strat sieciowych w przesyle i dystrybucji poprzez modernizację obecnych i budowę nowych sieci, wymianę transformatorów o niskiej sprawności oraz rozwój generacji rozproszonej
- modernizacja rozdzielni 110kV,
- budowa i rozbudowa stacji 110/15 oraz 110/30kV,
- stymulowanie modernizacji sieci niskiego napięcia przez politykę gmin,
- zwiększenie wydobycia gazu ziemnego z istniejących zasobów zlokalizowanych na terenie województwa,
- budowa i rozbudowa sieci światłowodowej,
- wspieranie działań mających na celu poprawę systemu komunikacyjnego na poziomie lokalnym,

²¹ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

- wspieranie działań mających na celu poprawę jakości lokalnych dróg dojazdowych do gruntów rolnych z tworzeniem przy wyjazdach na drogi publiczne punktów oczyszczania sprzętu rolniczego,
- wspieranie działań służących rekultywacji zdewastowanych terenów,
- wspieranie działań mających na celu racjonalne gospodarowanie zasobami leśnymi,
- wspieranie projektów mających na celu budowę, przebudowę lub remont przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych,
- wspieranie projektów mających na celu budowę, przebudowę lub remont infrastruktury turystycznej,
- wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
- budowa i modernizacja sieci wodociągowej,
- budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków także oczyszczalni przydomowych oraz systemów kanalizacyjnych,
- utrzymanie naturalnego charakteru cieków poza terenami o zwartej zabudowie,
- zalesianie terenów o niskiej przydatności dla rolnictwa w celu spowolnienia wpływu powierzchniowego wód.

8.2. DOKUMENTY SZCZEBŁA POWIATOWEGO

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 r.

Uchwalona uchwałą nr XIX/124/04 Rady Powiatu w Ustrzykach Dolnych z dnia 30 czerwca 2004 r.

Powiat Bieszczadzki nie posiada aktualnej Strategii Rozwoju. Ostatnim obowiązującym dokumentem strategicznym była Strategia Rozwoju Powiatu Bieszczadzkiego na lata 2016-2020. Ustalenia projektu zmiany Studium wpisują się w założenia *Strategii*.²²

W dokumencie przyjęto 5 celów strategicznych:

- Postęp cywilizacyjny i wysoka jakość życia,
- Rozwój zasobów ludzkich,
- Dobrze rozwinięta przedsiębiorczość,
- Ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego na potrzeby turystyki,
- Społeczność zintegrowana i otwarta na międzynarodową współpracę.

Zrealizowanie tych celów ma się przyczynić do tego by powiat bieszczadzki był regionem zmierzającym do wszechstronnego rozwoju ze szczególnym naciskiem na turystykę, przy wykorzystaniu i zachowaniu unikalnych walorów naturalnych. Zrównoważony rozwój powiatu zapewni gościom atrakcyjne możliwości wypoczynku i rekreacji, a mieszkańcom godne i szczęśliwe życie.

Do tych celów strategicznych przyporządkowano 26 celów strategicznych. Wśród celów operacyjnych odniesienia do przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego mają:

- Poprawa dostępności komunikacyjnej powiatu,
- Rozbudowa infrastruktury technicznej,
- Rozwój infrastruktury sportowo – rekreacyjnej,
- Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych dla mieszkańców powiatu.

W zestawieniu kluczowych zadań na terenie powiatu bieszczadzkiego do gminy Lutowiska odnoszą się:

- Budowa zbiorczej oczyszczalni ścieków w Lutowiskach i sieci kanalizacyjnej,
- Budowa małej kompostowni,
- Wodociąg wiejski w Dźwiniaczu,
- Likwidacja osuwisk odbudowa odcinka drogi Smolnik – Zatwarnica,
- Likwidacja osuwisk i odbudowa odcinka drogi Stuposiany – Tarnawa,

²² Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

- Likwidacja osuwisk i odbudowa odcinka drogi Brzegi Górne – Dwernik,
- Budowa wodociągu w Smolniku,
- Modernizacja szlaku komunikacyjno – turystycznego Brzegi D. – Dźwiniacz,
- Remont budynku Ośrodka Zdrowia w Lutowiskach (termorenowacja, budowa schodów i wiatrolapów).

Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 - 2021

Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 – 2021 jest aktualizacją dokumentu z 2005 r. Celem aktualizacji dokumentu było przedstawienie wytycznych do racjonalnych działań programowych na dalsze lata oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego powiatu.

W harmonogramie prac odniesienie do zagospodarowania przestrzennego mają następujące zapisy:

- w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury wodno – ściekowej dla zapewnienia lepszej ochrony środowiska oraz poprawy warunków życia mieszkańców:
 - rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej,
 - modernizacja ujęć wód wraz ze stacjami uzdatniania, likwidacja małych ujęć, zabezpieczenie nieeksploatowanych ujęć, wyeliminowanie wykorzystywania nieczystych studni jako zbiorników bezodpływowych,
 - budowa kanalizacji sanitarnej,
 - rozbudowa oraz budowa systemu kanalizacji deszczowej,
 - modernizacja oczyszczalni ścieków;
- w zakresie zachowania, właściwego wykorzystania oraz odnawiania i przywracania do stanu właściwego składników przyrody, w szczególności ekosystemów zachowanych w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego:
 - ustanawianie nowych form ochrony przyrody, planów ochrony oraz ich wdrażanie,
 - przestrzeganie procedur lokalizacyjnych chroniących tereny cenne przyrodniczo przed przeinwestowaniem, sporządzenie planów zagospodarowania,
 - budowa infrastruktury turystyczno – sportowej zimowej i letniej,
 - organizacja ścieżek przyrodniczo – edukacyjnych, utrzymanie istniejących ścieżek przyrodniczych i punktów widokowych,
 - utrzymywanie i tworzenie szlaków turystycznych, miejsc wypoczynków i pól biwakowych,
 - urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień i parków;
- w zakresie ograniczeń przekształceń ziemi w wyniku procesów naturalnych oraz antropogenicznych:
 - ochrona gleb wysokich klas bonitacyjnych (I-III) w celu utrzymania ich rolniczego użytkowania,
 - bieżąca rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i terenów zdegradowanych,
 - rekultywacja składowisk odpadów – kontynuacja monitoringu,
 - podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia powstawania miejsc nielegalnego wydobywania kopalin,
 - rekultywacja terenów i użytków rolnych zdegradowanych w wyniku działania czynników naturalnych (erozja, osuwiska),
 - usuwania skutków działania czynników naturalnych (erozja, osuwiska) na infrastrukturę i budownictwo;
- w zakresie zapewniania wystarczającej ilości wody o odpowiedniej jakości użytkowej oraz ochrona przed powodzią:
 - realizacja programu małej retencji górskiej,
 - ustanowienie terenów ochronnych ujęć wód,
 - modernizacja, rozbudowa i utrzymanie w sprawności infrastruktury przeciwpowodziowej,
 - przeciwdziałanie wkraczania zabudowy na tereny zalewowe, poprzez stosowanie odpowiednich zapisów w MPZP;

- w zakresie utrzymania standardów jakości powietrza, redukcji emisji pyłów, gazów i odorów:
 - budowa sieci ciepłowniczych i węzłów ciepłych,
 - gazyfikacja powiatu,
 - modernizacja i bieżące utrzymanie dróg powiatowych,
 - modernizacja dróg gminnych, wojewódzkich i krajowych;
- w zakresie zminimalizowania uciążliwego hałasu i utrzymania jak najlepszej jakości stanu akustycznego środowiska:
 - modernizacja i budowa dróg (obwodnic, optymalizacja przebiegu tras komunikacyjnych oraz optymalizacja płynności ruchu);
- w zakresie ochrony mieszkańców przed polem elektromagnetycznym:
 - uwzględnienie w SUiKZP i MPZP zagadnień pola elektromagnetycznego.

Harmonogram nie podaje lokalizacji przeprowadzanych działań (np. gmin których dotyczy). Realizacja dominującej części działań leży po stronie samorządów gminnych.

Powiatowy Plan Gospodarki Odpadami dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 - 2021

Niniejszy dokument jest aktualizacją Planu Gospodarki Odpadami dla Powiatu Bieszczadzkiego na lata 2004 – 2011. Uwzględnia on zapisy zawarte w aktualnie obowiązujących aktach prawnych z zakresu gospodarki odpadami oraz treść Planu Gospodarki Odpadami dla woj. Podkarpackiego na lata 2008 - 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2019 (maj, 2008). Zgodnie z założeniami zawartymi w planach wyższego rzędu istniejący system gospodarki odpadami powinien zostać dostosowany do planowanego Zakładu Zagospodarowania Odpadów „Sanok – Zagórz – Ustrzyki Dolne”.

Za cele strategiczne uznano:

- zapobieganie powstawania odpadów,
- zmniejszenie ilości powstawania odpadów,
- prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów,
- odzysk odpadów,
- bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie odpadów, których nie udało się poddać odzyskowi i recyklingowi,
- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa – edukacja ekologiczna,
- uwzględnienie przedstawionych celów i kierunków działań z zakresu gospodarki odpadami w aktach prawa miejscowego.

W zakresie zapobiegania powstawania odpadów przyjęto następujące kierunki działań – wdrażanie i uświadamianie społeczeństwu zasad funkcjonowania systemu gospodarki odpadami.

W zakresie zmniejszenia ilości powstających odpadów przyjęto następujące kierunki działań:

- promocja „zachowań i postaw” małodopadowych,
- ewidencjonowanie odpadów,
- opracowanie zasad funkcjonowania systemu gospodarki odpadami.

W zakresie prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów przyjęto następujące kierunki działań:

- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych ulegających biodegradacji,
- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych,
- organizacja systemu zbiórki odpadów wielkogabarytowych, z sektora budowlanego i wraków pojazdów.

W zakresie odzysku odpadów przyjęto następujące kierunki działań – właściwe zagospodarowanie selektywnie zebranych odpadów.

W zakresie bezpiecznego dla środowiska unieszkodliwiania odpadów przyjęto następujące kierunki działań – właściwe unieszkodliwianie odpadów nie nadających się do dalszego zagospodarowania.

W zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa przyjęto następujące kierunki działań – edukacja ekologiczna z zakresu gospodarki odpadami.

Zgodnie z zapisami WPGO składowiska odpadów komunalnych, które nie spełniają obowiązujących standardów ochrony środowiska, i nie stanowią elementu ZOO, przewidziane są do zamknięcia i rekultywacji. Na terenie powiatu zamknięto wszystkie wysypiska nie spełniające norm. W gminie Lutowiska, jako jedynej, składowisko w miejscowości Smolnik zostało zrehabilitowane. W chwili obecnej na terenie powiatu nie funkcjonuje żadne czynne składowisko odpadów komunalnych. Na obszarze gminy Ustrzyki Dolne znajduje się sortownia i stacja przeładunkowa odpadów komunalnych. Obsługuje ona gminy z całego obszaru powiatu bieszczadzkiego. Resztki poprocesowe transportowane są do unieszkodliwienia w m. Przemysłu i gm. Zagórz. Zgodnie z wytycznymi WPGO wszystkie gminy z obszaru powiatu bieszczadzkiego do wyznaczone do utworzenia Zakładu Zagospodarowania Odpadów „Sanok – Zagórz – Ustrzyki Dolne”. Głównym obiektem funkcjonującym w tym systemie będzie Składowisko Odpadów „Średnie Wielkie” (docelowy ZZO) i stacja przeładunkowa w Ustrzykach Dolnych.

8.3. DOKUMENTY SZCZEBŁA LOKALNEGO

Plan strategiczny gminy Lutowiska (1997)

Strategia Rozwoju jest dokumentem programowym, który integruje potrzeby społeczności lokalnej w zakresie ładu kulturowo – ekologicznego, społecznego, gospodarczo – infrastrukturalnego. W swoich ustaleniach bazuje na dokumentach i programach planistycznych będących podstawą polityki regionalnej zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim, jak i powiatowym. Zgodność Strategii ze strategicznymi dokumentami planistycznymi jest warunkiem koniecznym skutecznej realizacji.

Wizja zapisana w strategii brzmi „Gmina Lutowiska to piękne bieszczadzkie krajobrazy, dziewicza i unikalna przyroda, wysoki poziom obsługi turystycznej, atrakcyjny wypoczynek dla każdego. Spokój i bezpieczeństwo, to również zapewnienie bytu i wszechstronnego rozwoju mieszkańcom gminy”.

Wyznaczonymi celami strategicznymi, wg hierarchii potrzeb mieszkańców, są:

- Zabezpieczenie materialne,
- Zdrowie i życie,
- Wyżywienie,
- Schronienie,
- Rozwój ludzi,
- Opieka,
- Bezpieczeństwo,
- Kultura,
- Swoboda i łatwość kontaktów przestrzennych,
- Rekreacja, wygoda, przyjemność,
- Kontakty społeczne, więź grupowa, tożsamość z gminą,
- Wartości moralne, potrzeby religijne.

W zakresie zarządzania strategicznego gminą aktualnie obowiązującym dokumentem jest Strategia Rozwoju Gminy Lutowiska 2023-2030, przyjęta Uchwałą Nr XLVIII/275/2023 Rady Gminy Lutowiska z dnia 26 lipca 2023 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Lutowiska na lata 2023-2030.

W strategii przedstawiono najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych obszarów tematycznych, tworzących strukturę diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Lutowiska, tj. obszaru społecznego, gospodarczego oraz przestrzenno- środowiskowego, uzupełnione o oceny z przeprowadzonych wśród mieszkańców ankiet oraz w oparciu o warsztaty z pracownikami Urzędu Gminy Lutowiska i z Radnymi Rady Gminy Lutowiska, w podziale na obszary.

Obszar społeczny:

Gmina Lutowiska jest najmniej zaludnioną gminą w powiecie bieszczadzkim, a na koniec 2021 roku zamieszkuje ją 2021 mieszkańców. Od 2017 roku liczba mieszkańców spadła o 56 osób. Biorąc pod uwagę prognozę dotyczącą liczby ludności do roku 2030 nastąpi dalszy spadek, jest to trend, który negatywnie wpływa na rozwój gminy.

Przyrost naturalny w latach 2017-2021 przyjął wartość ujemną tylko raz w 2019 roku i od tego momentu liczba urodzeń i zgonów jest prawie na tym samym poziomie, ze względu na spadek liczby urodzeń w gminie. Łączna liczba urodzeń na przestrzeni lat 2017-2021 wyniosła 101, natomiast liczba zgonów 77.

Głównym powodem malejącej liczby mieszkańców a analizowanym okresie były migracje – gminę opuściło 196 osób, a przybyło 97, różnica spowodowała ubytek 99 mieszkańców gminy w przeciągu 5 lat. Powszechnie wiadomo, że dane meldunkowe nie są najbardziej rzetelnym źródłem danych, a rzeczywista liczba mieszkańców gminy i ich aktualnego miejsca pobytu może być bardziej niekorzystna. Wyzwaniem dla samorządu w nadchodzących latach będzie zatrzymanie mieszkańców w gminie oraz zachęcenie nowych.

Z perspektywy ekonomicznych grup wiekowych, najliczniejszą grupą w gminie Lutowiska są osoby w wieku produkcyjnym. Jednak z przeprowadzonej analizy wynika, że liczba osób w poszczególnych grupach wiekowych na przestrzeni lat 2017-2021 w gminie starzeje się. Przejawia się to wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym i malejącą liczbą osób zarówno w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym w stosunku do ogółu liczby mieszkańców. Również prognozy liczby ludności do roku 2030 pokazują, że trend ten będzie się utrzymywał. Skutkiem takiego stanu, będzie konieczność ukierunkowania działań na rzecz seniorów, a przede wszystkim dostosowania infrastruktury społecznej, jak dom dziennego pobytu lub klub seniora oraz infrastruktury zapewniającej opiekę całodobową dla osób starszych.

Podstawowe usługi medyczne na obszarze gminy Lutowiska świadczy 3 podmioty, z czego jeden to gabinet stomatologiczny i jeden gabinet fizjoterapii. Na poziomie specjalistycznym opiekę zdrowotną zapewnia placówka zlokalizowana w mieście Ustrzyki Dolne. Mieszkańcy gminy mogą również korzystać z punktu aptecznego. W ocenie mieszkańców gminy, a także pracowników Urzędu i radnych, jakość opieki medycznej na obszarze gminy jest na niskim poziomie. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa oznacza, że osobom starszym nie można zapewnić zadowalających warunków ochrony zdrowia, co jest poważnym problemem wpływającym na jakość życia.

W zakresie infrastruktury społecznej, na terenie gminy Lutowiska brakuje zarówno obiektów dostosowanych i przeznaczonych dla osób starszych, jak i placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do 3 lat, np. żłobek, a to może niekorzystnie wpłynąć na rynek pracy. Częściowo przeprowadzona modernizacja poprawiła wizerunek zewnętrzny budynków, jednak wyposażenie budynków jest przestarzałe i wymaga remontu.

Poziom zaangażowania obywatelskiego mieszkańców jest wysoki zarówno w przypadku działalności lokalnych stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, jak i w przypadku wyborów. Na obszarze gminy Lutowiska aktywną działalność prowadzą lokalne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, zarówno na rzecz rozwoju gminy, jak i w sferze kulturalnej, kultywowaniu tradycji i obyczajów, w oparciu o istniejącą infrastrukturę kulturalną. Ważną rolę spełniają funkcjonujące koła gospodyń wiejskich oraz zespoły artystyczne, które promują gminę w regionie. W miejscowościach funkcjonują także ochotnicze straże pożarne.

Wysoka, w stosunku do pozostałych gmin powiatu bieszczadzkiego, jest aktywność obywatelska mieszkańców, przejawiająca się frekwencją wyborczą, co korzystnie świadczy o zaangażowaniu mieszkańców w sprawy Państwa.

Obszar gospodarczy

Gospodarka gminy Lutowiska ściśle wiąże się z działalnością turystyczną, a działające na terenie gminy podmioty swoją działalność ukierunkowują na turystów. Trzon gospodarki gminy Lutowiska stanowią mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły 98,7% wszystkich podmiotów gospodarczych.

Na terenie gminy Lutowiska, zgodnie z danymi GUS, w 2021 roku pracowało 323 osoby, co stanowiło 24,8% liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Natomiast wartość wskaźników dotyczących rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 mieszkańców oraz liczby pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym, przedstawia się korzystnie dla gminy Lutowiska, na tle pozostałych gmin powiatu bieszczadzkiego. Jednak przedstawiana statystyki Głównego Urzędu Statystycznego nie oddają rzeczywistego poziomu zatrudnienia, ponieważ nie biorą pod uwagę osób pracujących w ramach indywidualnego gospodarstwa domowego, a najwięcej zarejestrowanych w gminie Lutowiska jest w sektorze własności - rolnictwo.

Część mieszkańców gminy pozostaje zarejestrowana jako osoby bezrobotne, z uwagi na ograniczoną liczbę miejsc pracy. Jednym z powodów bezrobocia w gminie jest brak większych zakładów pracy oraz specyfikacja lokalnego rynku pracy, przez co udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2021 roku w gminie Lutowiska wniósł 12,4%. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, czyli osób, które pozostają bez pracy i nie są zarejestrowane jako osoby bezrobotne oraz nielegalne zatrudnienie, przez co trudno jest oszacować faktyczną skalę bezrobocia.

Ważnym czynnikiem rozwoju gminy Lutowiska jest turystyka, która determinuje procesy społeczno-gospodarcze obszaru gminy. Walorem gminy Lutowiska jest przyroda, krajobraz oraz antropologia, które pozwalają na rozwój infrastruktury zagospodarowania turystycznego. Na obszarze gminy istnieje rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna oraz liczne atrakcje turystyczne. W okresie zimowym turyści mogą uprawiać sporty na wyciągu narciarskim „Rusinowa Polana” w Dwerniczku oraz są wyznaczone szlaki zezwalające turystom na poruszanie się za pomocą nart śladowych oraz nart ski-tourowych. Natomiast przez cały rok turyści mogą spędzać czas na świeżym powietrzu wykorzystując wyznaczone szlaki piesze, rowerowe i konne. Położenie gminy przy granicy z Słowacją i Ukrainą, umożliwia turystom wycieczki. Na terenie gminy Lutowiska istnieją firmy oferujące jednodniowe wycieczki – Ukraina, Słowacja i Węgry. Stanowi to możliwość zachęcenia turystów do zwiedzania i tworzenia nowych możliwości współpracy dla gminy z zagranicznymi przedsiębiorcami, co może mieć wpływ na zwiększenie dochodów własnych gminy oraz jej mieszkańców.

Obszar przestrzenno-środowiskowy

Gmina Lutowiska charakteryzuje się atrakcyjnym położeniem geograficznym, obejmuje najwyższe partie polskich Bieszczad oraz malowniczą Dolinę Sanu, która ma źródło na terenie gminy. Obszar gminy cechują duże walory przyrodnicze, ze względu na zróżnicowaną topografię terenu i ściśle z nią związane zróżnicowanie krajobrazu. Zalesienie, ponad 80% części gminy przyciąga turystów, którzy chcą odpocząć od życia miejskiego i szukają ciszy i spokoju wśród natury. Dlatego ważne są działania mające wpływ na zachowanie czystości środowiska oraz dobrą jakość powietrza. Na obszarze gminy występują różne formy ochrony przyrody tj. Bieszczadzkie Park Narodowy i Park Krajobrazowy Doliny Sanu, które wchodzą w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, obszar Natura 2000 – obszar ochrony paków i siedlisk oraz rezerваты przyrody - „Zakole”, „Śnieżycza wiosenna w Dwerniczku”, „Hulskie im. Stefana Myczkowskiego” i „Krywe”, a także wiele pomników przyrody.

Atrakcyjność gminy Lutowiska również wiąże się także z uwarunkowaniami historycznymi i przejawia się w różnorodności form architektonicznych budownictwa sakralnego i świeckiego, zwyczajów i obyczajów oraz krajobrazu kulturowego.

W okresie międzywojennym obszar gminy Lutowiska był jednym z najbardziej zróżnicowanym pod względem narodowościowym, etnicznym i wyznaniowym. Ważną rolę, na tych obszarach, stanowili Żydzi, którzy prowadzili warsztaty rzemieślnicze, młyny czy tartaki, zarówno w miastach jak we

wsiach. II wojna światowa i pierwsze dziesięciolecie powojenne zmieniły znacznie sytuację. W wyniku eksterminacji dokonywanej przez Niemców w okresie wojny, zanikła ludność żydowska. Co spowodowało znaczne wyludnienie na obszarze gminy. Powojenna kolonizacja jednak nie doprowadziła do odtworzenia stanu ludności. Na obszarze gminy to dzisiaj można oglądać niezamieszkałe już wioski, przez które prowadzą ścieżki historyczne. Jedną z takich ścieżek jest ekomuzeum „Trzy Kultury” – 13-kilometrowa ścieżka historyczno-przyrodnicza, wzdłuż której można zobaczyć m.in. kirkut, ruiny synagogi, starą szkołę żydowską, cmentarz, bojkowskie chaty, kościoły oraz kilka punktów widokowych. Głównym elementem ekomuzeum jest ścieżka przyrodniczo – historyczna „Hylaty”. Ustawione przy ścieżkach tablice informacyjne ukazują nieistniejące już dziś społeczności. Dodatkowym atutem są zasoby przyrodnicze regiony, które zachęcają do aktywnego spędzenia czasu.

System komunikacyjny gminy oparty jest na drodze wojewódzkiej nr 896 – biegnącej z Ustrzyk Dolnych do Ustrzyk Górnych oraz nr 897 - biegnącej od Tylawy, przez Komańczę, Cisną, Ustrzyki Górne, do Wołosate. Poza tym sieć dróg powiatowych i gminnych, które łączą poszczególne miejscowości z drogą krajową. Istotnym problemem infrastruktury drogowej jest brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu tj. brak chodników i ścieżek rowerowych w wielu miejscach gminy.

Z sieci wodociągowej, w 2021 roku korzystało 70,3% ogółu mieszkańców gminy Lutowiska, a z sieci kanalizacyjnej 69,6% ogółu mieszkańców. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu bieszczadzkiego, gmina Lutowiska zajmuje drugie miejsce. Większość mieszkańców korzysta z instalacji, co jest satysfakcjonującym wskaźnikiem wpływającym na jakość życia mieszkańców. Jednak w gminie nie ma sieci gazowej.

Jako mocne strony w ramach analizy SWOT wskazano:

- korzystne położenie geograficzne
- wyznaczone szlaki piesze, rowerowe i konne
- dobrze funkcjonujące placówki pod względem jakości kształcenia
- spadająca liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej oraz świadczeń rodzinnych
- aktywna działalność kulturalna, poprzez istniejącą infrastrukturę kulturalną – domy kultury, świetlice wiejskie, stowarzyszenia i organizacje społeczne
- duża aktywność obywatelska mieszkańców, poprzez działalność lokalnych stowarzyszeń i kół gospodyń wiejskich;
- rozbudowana struktura ochotniczych straży pożarnych, funkcjonujących w miejscowościach gminy
- duże zalesienie gminy i walory krajobrazowo – widokowe
- różnorodny i unikalny potencjał turystyczno – rekreacyjny oraz liczne obiekty zabytkowe
- zwiększający się udział odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów zebranych ogółem
- wysoki poziom zwodociągowania i skanalizowania
- niskie zanieczyszczenie wód powierzchniowych

Słabe strony to:

- pogarszająca się sytuacja demograficzna gminy, rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, starzenie się społeczeństwa, malejący przyrost naturalny
- brak placówek zapewniających opiekę dzieci do lat 3
- niedostosowania infrastruktura budynków dla osób starszych i niepełnosprawnych
- brak wyspecjalizowanych placówek medycznych
- brak instalacji gazowej

- zły stan techniczny części elementów infrastruktury drogowej
- brak ciągów pieszo-rowerowych
- brak średnich i dużych przedsiębiorstw
- niski udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych ogółem

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz analiza SWOT pozwoliły na wyszczególnienie najważniejszych problemów/barier rozwojowych gminy Lutowiska. W celu ich uporządkowania i usystematyzowania zostały zebrane w formie tabelarycznej oraz podzielone na obszary: społeczne, gospodarcze i przestrzenno – środowiskowe.

- pogarszająca się sytuacja demograficzna gminy, starzejące się społeczeństwo,
- brak placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3,
- niedostosowana infrastruktura budynków dla osób starszych i niepełnosprawnych,
- brak wyspecjalizowanych placówek medycznych
- rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, starzenie się społeczeństwa, malejący przyrost naturalny,
- brak średnich i dużych przedsiębiorstw,
- niski udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych ogółem
- brak ciągów pieszo-rowerowych,
- brak instalacji gazowej,
- zły stan techniczny części elementów infrastruktury drogowej,

Określono tym samym kluczowe wyzwania jakie stoją przed gminą, aby przeciwdziałać wyszczególnionym problemom i barierom oraz w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju:

1. Zatrzymanie młodych mieszkańców gminy oraz pozyskanie nowych mieszkańców
2. Rozwój gospodarczy poprzez rozwój turystyki w celu podtrzymania ekologicznej, społecznej integralności terenu gminy
3. Zachowanie w niezmienionym stanie zasobów przyrody oraz ochrona rdzennej kultury społeczności lokalnej.

Jednocześnie w ramach ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie wskazano na potrzebę ochrony udokumentowanych złóż przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację tym samym ustalenia zmiany Studium uwzględniają uwarunkowania wynikające z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy i wpisują się w założenia dokumentu *Strategii*.

23

Program Ochrony Środowiska dla gminy Lutowiska na lata 2005 - 2015

Program Ochrony Środowiska został sporządzony w 2004 r. POŚ wraz z Programem Gospodarki Odpadami jest podstawowym dokumentem koordynującym działania na rzecz środowiska w gminie.

Program będzie realizowany poprzez systematyczne działania na rzecz ochrony poszczególnych elementów środowiska naturalnego oraz ukierunkowanie na zahamowanie niekorzystnych oddziaływań na środowisko. Zakłada on zmniejszenie, eliminację bądź przeciwdziałanie zagrożeniom środowiskowym najcenniejszych walorów Bieszczad, oraz związanych z narażeniem zdrowia i życia mieszkańców.

Wyznaczono 6 priorytetów:

- Priorytet nr 1 - Ochrona środowiska przyrodniczego, różnorodności biologicznej i krajobrazu,

²³ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

- Priorytet nr 2 – Ochrona wód,
- Priorytet nr 3 – Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
- Priorytet nr 4 – Edukacja ekologiczna, dostęp do informacji, poszerzenie dialogu społecznego,
- Priorytet nr 5 – Gospodarka odpadami,
- Priorytet nr 6 – Ochrona powietrza atmosferycznego.

Realizacja tych celów odbędzie się min. poprzez: budowę oczyszczalni ścieków w Lutowiskach, uporządkowanie gospodarki ściekowej, montaż kolektorów słonecznych, budowę małej elektrowni wodnej dla potrzeb obiektów BdPN w Wołosatem, akcje i kampanie na rzecz aktywnej ochrony środowiska, przebudowę kotłowni węglowych w obiektach BdPN w Tarnawie Niżnej oraz w Hotelu Białym w Ustrzykach Górnych.

Plan Gospodarki Odpadami na lata 2005 - 2012 (2004)

Przyjęty system i założone cele Planu Gospodarki Odpadami uwzględniają politykę i cele przedstawione w dokumentach szczebla wyższego, tj. w Planie Gospodarki Odpadami dla województwa podkarpackiego oraz w Powiatowym Planie Gospodarki Odpadami dla powiatu bieszczadzkiego.

Założone cele w sektorze komunalnym:

Cel główny to „zminimalizowanie ilości odpadów w sektorze komunalnym oraz stosowanie nowoczesnego systemu ich odzysku i unieszkodliwiania”.

Aby zrealizować ten cel należy:

- podnieść świadomość ekologiczną mieszkańców, w szczególności w zakresie minimalizowania wytwarzanych odpadów,
- stosować nowoczesne technologie odzysku i unieszkodliwiania odpadów,
- podnieść skuteczność selektywnej zbiórki odpadów ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju selektywnej zbiórki odpadów komunalnych ulegających biodegradacji,
- zredukować w odpadach kierowanych na składowiska zawartości składników biodegradowalnych,
- zintensyfikować działania skierowane na zapobieganie zanieczyszczaniu odpadami terenów przy trasach przelotowych, terenów przylegających do cieków i terenów leśnych.

Podstawowe cele w gospodarce komunalnymi osadami ściekowymi wynikają z celów ochrony środowiska.

W sektorze gospodarczym do ograniczania wytwarzanych odpadów mają się przyczynić takie działania jak:

- propagowanie idei czystej produkcji i stosowanie technologii zmniejszających zagrożenie dla środowiska,
- zwiększanie świadomości u wytwórców, premiowanie pozytywnych postaw poprzez stosowanie zachęt ekonomicznych.

W zakresie odpadów niebezpiecznych zakłada się, że do 2016 roku zostanie zdemontowanych około 173 Mg pokryć dachowych zawierających azbest i wywiezionych do utylizacji poza teren gminy.

8.4. ZŁOŻONE WNIOSKI DO STUDYUM

8.4.1. Wnioski jednostek organizacyjnych uzgadniających i opiniujących

Na podstawie art.11 pkt.2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. do sporządzanej zmiany Studium zostało złożonych 5 wniosków instytucji i organów właściwych do uzgadniania i opiniowania.

Tabela 27 Wykaz złożonych wniosków przez jednostki uzgadniające i opiniujące

Lp.	Nazwa jednostki organizacyjnej	Treść wniosku
-----	--------------------------------	---------------

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

1.	Wojewoda Podkarpacki	Na terenie gminy nie występują programy zawierające zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.
2.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Uwzględnić zapisy z planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.
3.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Rzeszowie	▪ Uwzględnić uwarunkowania w zakresie gospodarki wodno - ściekowej oraz wszystkie istniejące i projektowane formy ochrony prawnej; ▪ Wykorzystać dane monitoringowe z WIOŚ w celu określenia stanu środowiska; ▪ Zinwentaryzować stan gospodarki odpadami oraz źródła hałasu i wskazać tereny zagrożone hałasem przekraczającym dopuszczalne normy; ▪ Wskazać miejsca dla usług o charakterze ponadlokalnym z zapewnieniem odpowiedniej infrastruktury; ▪ Dokonać analizy istniejącego rozmieszczenia zabudowy w stosunku do istniejących tras komunikacyjnych; ▪ Określić minimalne ilości miejsc parkingowych przy obiektach usługowych; ▪ Wskazać możliwość realizacji różnorodnych inwestycji bez naruszania prawa, walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz przy zachowaniu interesów osób trzecich.
4.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie	▪ Uwzględnić obszary szczególnego zagrożenia powodzią na podstawie dokumentu "Wyznaczanie obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią w zlewni Sanu, jako integralny element studium ochrony przeciwpowodziowej" oraz obszary osuwiskowe i bezodpływowe; ▪ Uwzględnić pas ochronny wzdłuż cieków wodnych o szerokości min. 15m od górnej krawędzi skarpy brzegowej.
Lp.	Nazwa jednostki organizacyjnej	Treść wniosku
5.	Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie	Uwzględnić uwarunkowania wynikające ze stosownych ustaw i rozporządzeń.
6.	Bieszczadzki Park Narodowy	Uwzględnić przepisy art. 15 ust. 1 punkty od 1 do 27 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody. Informacje o sporządzanym planie ochrony.
7.	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Przemyślu Delegatura w Krośnie	▪ Obiekty znajdujące się w GEZ objąć ochroną konserwatorską; ▪ Ustanowić strefy ochrony archeologicznej na bazie dot. archeologicznych badań powierzchniowych zrealizowanych w gminie; ▪ Ustanowić strefę ochronną wokół cerkwi w Smolniku na bazie utworzonego uchwałą RG Lutowiska z 27.04.2000r zespołu przyrodniczo - krajobrazowego "Wieś Smolnik" oraz zapisów MPZP; ▪ Należy rozważyć ustanowienie stref ochrony krajobrazowej wokół pozostałych obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru.
8.	PGE Dystrybucja S.A. Oddział Rzeszów	▪ Informacja o infrastrukturze znajdującej się na terenie Gminy; ▪ Wykluczenie zadrzewienia z obszarów pod liniami elektroenergetycznymi (dla 110 kV po 10 m, dla linii SN po 5,5 m w obie strony).

9	PGNiG SA, oddział w Sanoku	- Informacja nt. terenów górniczych znajdujących się na obszarze Gminy; - Umieścić zapis nt. obowiązku zachowania stref ochronnych dla otworów czynnych (50m) oraz dla otworów zlikwidowanych (5m); - Zamieszczenie klauzuli dostępności tereny gminy Lutowiska do dalszych prac poszukiwawczych tj. badań geofizycznych, wierceń za ropą i gazem oraz inwestycji związanych z zagospodarowaniem odkrytych zasobów .
---	----------------------------	--

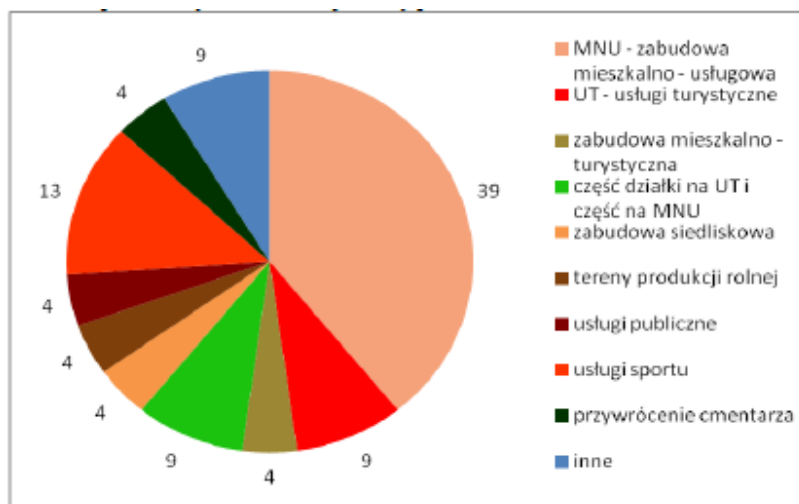
Źródło: Opracowanie własne

8.4.2. Wnioski mieszkańców i właścicieli nieruchomości zainteresowanych zmianą przeznaczenia

Na podstawie art.11 pkt.1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. w związku ze sporządzaniem Studium wpłynęło 13 wniosków zainteresowanych stron, które dotyczą 23 działek ewidencyjnych.

Poniższy wykres przedstawia syntezę wnioskowanych zmian.

Wykres 11 Udział procentowy wnioskowanej zmiany przeznaczenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Gminy Lutowiska

Wnioski te dotyczą 10 działek ewidencyjnych położonych w obrębie geodezyjnym Dwernik (43% działek objętych wnioskami), 5 położonych w obrębie Chmiel, 3 w obrębie Lutowiska, 2 położone w obrębie Hulskie i pojedyncze wnioski dla działek położonych w obrębach Skorodne, Ustrzyki Górne oraz Wołosate. 39% wniosków dotyczy zmiany przeznaczenia na zabudowę mieszkalno - usługową. 13% to działki z wnioskiem o usługi sportu (rozbudowa strzelnicy). Po 9% stanowią zmiany na usługi turystyczne i w części na zabudowę mieszkalno - usługową i usługi turystyczne, a po 4% pod zabudowę mieszkalno - turystyczną, zabudowę siedliskową, tereny produkcji rolnej, usługi publiczne oraz przywrócenie cmentarza. Jak widać z powyższego zestawienia, w porównaniu z powierzchnią gminy, aktywność potencjalnych inwestorów w sferze planowania przestrzennego jest niewielka.

9. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW

Wg danych uzyskanych ze Starostwa Powiatowego w Ustrzykach Dolnych na dzień 1.01.2011 r. ponad 94% obszaru gminy Lutowiska stanowi własność Skarbu Państwa. W tym około 0,6% stanowią grunty będące własnością Agencji Własności Rolnej SP, a nieco ponad 48% Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. W podziale na nadleśnictwa 27% to grunty Nadleśnictwa Lutowiska, a 21% Nadleśnictwa Stuposiany. Prawie 51% gruntów należących do skarbu Państwa stanowią obszary należące do Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Do osób fizycznych należy nieco ponad 5% gruntów gminy. Do powiatu oraz organów gospodarujących powiatowymi zasobami nieruchomości należy około 0,07%, a do województwa i organów gospodarujących wojewódzkimi zasobami nieruchomości około 0,18%. Wśród pozostałych właścicieli, bądź zarządców, gruntów gminy Lutowiska można min. wymienić Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, Politechnikę Warszawską, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Fundację Plemię Sanu czy Polską Fundację Dzikich Zwierząt.

Mienie komunalne gminy Lutowiska na dzień 09.04.2010 r. stanowiło powierzchnię 129,0053ha.

Mienie komunalne obejmuje:

- tereny zabudowane - 12,3578ha,
- tereny zurbanizowane, ale niezabudowane - 1,2533ha,
- użytki rolne - 38,5453ha,
- lasy, zadrzewienia i nieużytki - 8,3374ha,
- cmentarze - 4,6746ha,
- drogi i tereny komunikacji - 58,7018ha,
- wody powierzchniowe - 0,6235ha.

W skład mienia gminy Lutowiska wchodzi następujące obiekty:

- budynki mieszkalne - 7szt., w tym 4 jako współwłasność,
- budynki produkcyjne, usługowe i gospodarce dla rolnictwa - 6szt.,
- budynki transportu i łączności - 3szt.,
- budynki inne niemieszkalne - 2szt.,
- budynki szpitali i zakładów opieki medycznej - 1szt.,
- budynki biurowe - 3szt.,
- budynki oświaty, nauki i kultury oraz budynki sportowe - 3szt.,
- budynki handlowo - usługowe - 3szt.,
- zbiorniki, silosy i budynki magazynowe - 1szt.,
- lokale mieszkalne - 3szt.,
- lokale niemieszkalne - 1szt.

Tabela 28 Obrót gruntami komunalnymi

Powierzchnia gruntów skomunalizowanych wg prawnych form użytkowania	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
tworzące gminny zasób nieruchomości [ha]	110,9	107,9	112,4	114,4	113,1	115,4	118,9
przekazane w trwałą zarząd gminnym jednostkom organizacyjnym [ha]	0	0	0	0	0	0	0
przekazane w użytkowanie wieczyste [ha]	0	0	0	0	15,8	15,8	15,8
przekazane w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym [ha]	0	0	0	0	0,7	0,7	0,7
ogółem	110,9	107,9	112,4	114,4	128,9	131,2	134,7

Źródło: na podstawie danych GUS za lata 2004-2010

Wg danych zaczerpniętych z GUS w 2010 r. gmina posiadała 134,7 ha gruntów skomunalizowanych, w tym 118,9 ha tworzy gminny zasób nieruchomości. Od roku 2008 15,8 ha jest przekazane w użytkowanie wieczyste, a 0,7 jest przekazane w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym.

10. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI

10.1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO SYSTEMU TRANSPORTOWEGO

System transportowy ma znaczący wpływ na możliwości rozwoju. Analiza i ocena stanu istniejącego pozwalają na określenie uwarunkowań wynikających z obecnego rozwoju tego systemu i warunków jego funkcjonowania. Szczególnie istotne są stan i warunki funkcjonowania systemu, w tym wyposażenie techniczne układu drogowego oraz stopień spełnienia wymagań wynikających z funkcji pełnionych w obsłudze ruchu oraz zagospodarowania.

10.1.1. Układ drogowy

Głównymi zewnętrznymi powiązaniami komunikacyjnymi gminy Lutowiska są kierunki:

- Czarna (droga wojewódzka nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne) z odgałęzieniem w kierunku gminy Solina (droga wojewódzka nr 894 relacji Hoczew - Czarna) a dalej do Leska (droga wojewódzka nr 893 relacji Lesko - Cisna),
- Ustrzyki Dolne (drogą wojewódzką nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne) z odgałęzieniami do Leska (drogą krajową nr 84) i do przejścia granicznego z Ukrainą Krościenko - Smolnica (droga krajową nr 84),
- Wetlina, z Ustrzyk Górnych z odgałęzieniem w kierunku Komańcza (proj. przejście graniczne drogowe w Radoszycach) a dalej do miejscowości Tylawa (drogą wojewódzką nr 897 relacji Tylawa - granica państwa na przełęczy Beskid). W miejscowości Tylawa ciąg komunikacyjny łączy się do drogi krajowej nr 9 (relacji Radom - przejście graniczne Barwinek), która jest częścią międzynarodowej trasy E371.

Na układ drogowy gminy Lutowiska składają się: drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne oraz drogi wewnętrzne:

Tabela 29 Wykaz dróg na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Nr. drogi	Nazwa drogi Klasa	Lokalizacja	Rodzaj nawierzchni			
				Długość w km	Ulepsz. w km	Nie ulep. w km	Grunтова w km
Drogi wojewódzkie :							
1.	896	Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne Z	20+000- 44+906	24,906	24,906	-	-
2.	897	Tylawa – Komańcza – Cisna – Ustrzyki Górne - Wołosate Z	92+935- 110+889	17,954	17,954	-	-
			Razem :	42,860	42,860	-	-
Drogi powiatowe :							
3.	2304R	Polana - Lutowiska L	2+300- 8+769	6,469	6,469	-	-
4.	2284R	Rajskie - Zatwarnica L	7+800- 17+550	9,750	-	-	9,750
5.	2305R	Smolnik - Zatwarnica L	0+000- 13+230	13,230	13,230	-	-
6.	2306R	Brzegi Górne - Dwernik L	0+000- 10+711	10,711	10,711	-	-

7.	2307R	Stuposiany - Tarnawa L	0+000- 15+236	15,236	15,236	-	-
			Razem :	55,396	45,646	-	9,750
Drogi gminne:							
8.	2R	Krywka do P. Kozdęba D	-	1,240	1,240	-	-
9.	1R	Posada Górna do P. Granatowski D	-	0,530	0,530	-	-
10.	3R	Posada Dolna do Gajówek D	-	0,880	0,880	-	-
11.	4R	Posada Dolna do P. Lubaczewski D	-	0,350	0,350	-	-
			Razem :	3	3	-	-

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych UG, PZDW i PZD

W ostatnim okresie wybudowana została zatoka autobusowa w miejscowości Procisne na drodze wojewódzkiej nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 32+335 i oraz dwie zatoki w miejscowości Stuposiany w km 33+600 i 33+635.

Zgodnie z informacją udzieloną przez Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie nie jest planowana rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 897 na obszarze gminy Lutowiska.

10.1.2. Komunikacja kolejowa i autobusowa

Gmina Lutowiska nie posiada linii kolejowej. Najbliższa stacja znajduje się w odległości 25 km od Lutowisk w Ustrzykach Dolnych.

W zakresie komunikacji autobusowej, obszar gminy obsługują Veolia Transport Sp. z o. o. O/Sanok, połączenia z Ustrzyk Górnych do Warszawy, Lublina oraz Łodzi, i PKS w Krośnie SA.

Na terenie gminy jest zlokalizowana jedna stacja benzynowa w Smolniku. Najbliższe stacje benzynowe znajdują się w Czarnej i w Cisnej.

10.1.3. Transport ładunków

Transport ładunków odbywa się głównie drogami wojewódzkimi i powiatowymi. Dotyczy głównie zaopatrzenia obiektów usługowych, terenów górniczych oraz wywozu pozyskanego z wyrębów drewna. Wywóz drewna, w szczególności w okresie tzw. przełomów wiosennych, stanowi duże zagrożenie dla stanu technicznego dróg i mostów.

10.1.4. Przejścia graniczne, ruch międzynarodowy

Gmina Lutowiska nie posiada na swoim terenie przejścia granicznego (drogowego ani turystycznego), które może obsługiwać ruch międzynarodowy. Najbliższe przejście graniczne z Ukrainą znajduje się w Krościenku (przejście drogowe i kolejowe).

Wielokrotnie podejmowany był temat budowy przejścia granicznego Wołosate – Łubnia. Projekt ten spotykał się z negatywnymi ocenami Rady Naukowej BdPN, Dyrekcji Parku, Ministerstwa Środowiska RP oraz władz administracyjnych, a także organizacji ekologicznych.

Studium z 1999 r. wskazało na możliwość uruchomienia na terenie gminy Lutowiska przejścia Smolnik - Boberka (tzw. Żurawin) jako alternatywy wobec negatywnie opiniowanego przejścia Wołosate - Łubnia.

10.1.5. Ruch pieszy i rowerowy

Na terenie gminy znajduje się 116 km szlaków rowerowych. W połączeniu z 7 sąsiednimi gminami tworzą one sieć szlaków "GREENWAYS BIESZCZADY".

Trasy dostępne dla ruchu rowerowego to min.:

- trasa o długości 37,3 km biegnąca przez Sękowiec - rezerwat Hulskie - Smolnik n. Sanem - Dwerniczek - Dwernik - Chmiel - Sękowiec,
- trasa niebieska - Rajskie - Sękowiec - Smolnik k/Lutowisk,

- trasa niebieska Zatwarnica - Krywe n.Sanem,
- ścieżka rowerowa „Otryt i Dolina Sanu” o długości 118km.

Na obszarze BdPN poruszanie się rowerami dozwolone jest jedynie po drogach publicznych oraz po wybranych odcinkach utwardzonych dróg wewnętrznych. Do ruchu rowerowego udostępnione są następujące odcinki dróg:

- Tarnawa Niżna - Bukowiec,
- Znakowany szlak rowerowy (żółty): Bukowiec - Beniowa,
- Wołosate (parking BdPN) - Wołosate (leśniczówka "Tarnica"),
- Zatwarnica - Suche Rzeki (schronisko harcerskie "Ostoja"),
- Zatwarnica - Hulskie,
- Dwernik - Caryńskie - Przysłop Caryński - schronisko "Koliba" na Przysłupiu Caryńskim.

Od 2009 r. BdPN udostępnił także kilka parkingów dla rowerów, min. w Ustrzykach Górnych, Wołosatem, Przełęczy Wyżniańskiej, Brzegach Górnych i w dolinie Górnego Sanu na parkingu w Bukowcu.

10.1.6. Szlaki turystyczne

Bieszczady, ze względu na swój bogaty krajobraz, zachęcają do pieszych wędrówek. Z racji form ochrony przyrody wędrówki te są dozwolone jedynie na oznakowanych szlakach turystycznych. Poniższa tabelka prezentuje szlaki piesze znajdujące się na terenie gminy.

Tabela 30 Zestawienie oznaczonych szlaków turystycznych na obszarze gminy Lutowiska

Nazwa szlaku	Kolor	Przebieg na terenie gminy	Długość
Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego	czerwony	Brzegi Górne - Połonina Caryńska - Ustrzyki Górne - Halicz - Rozsypaniec - Wołosate	32,20km
Graniczny szlak niebieski	niebieski	od granicy gminy do Wielkiej Rawki	48,40km
-	zielony	Wzgórze bez nazwy (983m) - Przysłop Caryński - Połonina Caryńska - Mała Rawka	10km
-	zielony	Lutowiska - Otryt Chata Socjologa	7km
-	żółty	Bereżki - Przysłop Caryński	3km
-	żółty	Przełęcz Pod Tarnicą (1275m) - Tarnica (1346m)	1km
-	żółty	Muczne - Bukowe Berdo (1201m)	4km
-	żółty	Wielka Rawka (1304m) - Mała Rawka (1267m)	1,4km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie folderu Gminy Lutowiska

Oprócz oznaczonych szlaków turystycznych, na obszarze gminy można znaleźć 14 ścieżek historyczno - dydaktyczno - przyrodniczych:

- Ścieżka historyczno-przyrodnicza "Dolina Górnego Sanu" (kolor niebieski) prowadzi z Bukowca przez Beniową (cmentarz pozostałości po cerkwi) do Sianek (grób Hrabiny), wzdłuż górnego biegu Sanu,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna Wołosate-Tarnica "Orlik Krzykliwy" (kolor zielony) - początek przy cmentarzu w Wołosatem (resztki cerkwi, kilka grobów), koniec na najwyższym szczycie Bieszczadów Tarnicy (1356 m n.p.m.),
- Ścieżka przyrodnicza dla niepełnosprawnych "Dolina Potoku Zwór" (kolor zielony) - przystosowana do poruszania się na wózkach, teren łagodny, równy; początek nad potokiem Wołosaty w miejscu, gdzie wpada do niego płynący wzdłuż doliny potok Zwór, dalszy przebieg przy trasie Ustrzyki Górne - Lutowiska,
- Ścieżka przyrodnicza Ustrzyki Górne-Szeroki Wierch "Śnieżycza Wiosenna" (kolor zielony) - prowadzi wzdłuż odcinka czerwonego szlaku z Ustrzyk Górnych na Tarnicę, nie wchodząc na sam szczyt Tarnicy,

- Ścieżka przyrodnicza "Buk" Ustrzyki Górne-Połonina Caryńska (kolor zielony) - prowadzi wzdłuż czerwonego szlaku Ustrzyki Górne - Berehy Górne (Brzegi Górne),
- Ścieżka przyrodnicza "Salamandra" Ustrzyki Górne - Wołosate (kolor zielony) - biegnie doliną Wołosatki, m.in. obok torfowiska wysokiego "Wołosate",
- Ścieżka historyczno-przyrodnicza Przysłop Caryński-Krywe n/Sanem (kolor czerwony) – z Przysłupia wchodzi w Dolinę Caryńskiego(ruiny cerkwi i stary cmentarz), następnie przechodzi przez Nasiczniańską Przełęcz (717), skąd schodzi do Nasicznego; w Nasicznym biegnie kawałek wzdłuż wsi, potem odbija w lewo na Dwernik-Kamień, skąd schodzi do Zatwarnicy; z Zatwarnicy skręca w prawo za kościołem i biegnie najpierw do Hulskiego, a potem kończy bieg na terenie dawnej wsi Krywe nad Sanem,
- Ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna "Hulskie" - na terenie rezerwatu o tej samej nazwie – o długości 3,2 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Dwernik - Otryt - Chmiel" (kolor zielony) o długości 6 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Jarzębina" - "Wielka Rawka" (Bieszczady: Ustrzyki Górne - Przełęcz Wyżniańska); 46 przystanków,
- Ścieżka przyrodniczo - dydaktyczna Dwernik - Kamień,
- Ścieżka przyrodniczo - dydaktyczna "Szkółki leśne" – prowadzi przez teren szkółek Nadleśnictwa Lutowiska, długość 1.5 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Wokół Lutowisk",
- Ścieżka przyrodniczo - historyczna Hylaty w Zatwarnicy, długość 12 km wiedzie z Zatwarnicy doliną potoku Hylatego na Dwernik Kamień i z powrotem. Ścieżka jest jednym z elementów powstającego w Zatwarnicy EKOMUZEUM „W Krainie Bojków”.

Przez obszar gminy przebiega również jedna z tras Szlaku Architektury Drewnianej. Biegnie ona min. przez wieś Smolnik i Chmiel.

10.1.7. Parkowanie pojazdów

Na terenie gminy Lutowiska projektuje się jedno miejsce obsługi podróżnych przy drodze wojewódzkiej nr 896 (między 25 a 26 km) i 2 parkingi w Ustrzykach Górnych przy drodze wojewódzkiej nr 896, przy skrzyżowaniu z drogą wojewódzką nr 897, oraz 1 parking przy drodze powiatowej nr 2305R w okolicy skrzyżowania z drogą powiatową nr 2306R.

W granicach BdPN parkingi znajdują się: w Bereżkach, Wołosatym, Brzegach Górnych, na Wyżniańskim, na Przełęczu Wyżnej, w Ustrzykach Górnych i w Bukowcu.

Na pozostałym terenie gminy zaspokojenie potrzeb parkowania przewiduje się w ramach własnych działek zgodnie z określoną funkcją i w dostosowaniu do niej (turystyka, handel, gastronomia, mieszkalnictwo, itp.).

10.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

10.2.1. Zaopatrzenie w wodę

Wg danych GUS za rok 2010 na obszarze gminy Lutowiska istnieje 10,3 km czynnej sieci rozdzielczej. Korzystało wtedy z niej 1 318 osób.

Miejscowość Lutowiska zaopatrywana jest w wodę z wodociągu gminnego. 95% obszaru wsi objęta jest siecią wodociągowa.

Woda dla potrzeb wodociągu ujmowana jest za pomocą 2 studni głębinowych oraz ujęcia powierzchniowego. Wydajność tego ujęcia to 100 m³/d. Ponadto obiekty użyteczności publicznej zaopatrywane są w wodę ze studni głębinowych: jedna o wydajności 2 m³/d /głębokość 50m/ i druga zaopatrująca w wodę ZOZ w Lutowiskach o wydajności 5 m³/d /o głębokości 35m/. Stan techniczny tych ujęć jest określany jako dobry.

Siecią wodociągową objęte są miejscowości:

- Lutowiska w 95%,
- Żurawin, Procisne, Stuposiany, Pszczeliny, Bereżki, Muczne, Tarnawa Niżna, Wołosate, Skorodne, Zatwarnica, Ustrzyki Górne w 100%.

Pozostałe miejscowości posiadają zaopatrzenie w wodę z indywidualnych studni.

Tabela 31 Wykaz ujęć wód powierzchniowych na terenie gminy Lutowiska

Lp.	Lokalizacja	Własność	Rok budowy	Wydajność	Stan techniczny
1.	Bereżki	BdPN		12 m ³ /d	dostateczny
2.	Dwerniczek	komun. GZGK	1981	14,5 m ³ /d	dobry
3.	Lutowiska	komun. GZGK	2008	100 m ³ /d	dobry
4.	Muczne	komun. GZGK	1972	1,5 m ³ /d	Po modernizacji
5.	Procisne	komun. GZGK	1984	5 m ³ /h	remont bieżący
6.	Pszczeliny	komun. GZGK	1975	7 m ³ /h	dobry
7.	Stuposiany	komun. GZGK	1978	16 m ³ /d	Po modernizacji
8.	Tarnawa Niżna	BdPN		40 m ³ /d	dobry
9.	Ustrzyki Górne	BdPN		28 m ³ /d	dobry
10.	Wołosate	BdPN		25 m ³ /d	dostateczny
11.	Zatwarnica	komun. GZGK	1978	30 m ³ /d	Po modernizacji

Źródło: UG Lutowiska

Tabela 32 Wykaz studni głębinowych na terenie gminy Lutowiska

Lp.	Lokalizacja	Własność	Głębokość odwiertu	Zakładana wydajność	Stan techniczny
1.	Lutowiska, oś. zdrowia	GZGK - komun.	35 m	5 m ³	dobry
2.	Lutowiska	GZGK - komun.	50 m	2 m ³	dobry
3.	Lutowiska 1	GZGK - komun.	41 m	30 m ³ /h	dobry
4.	Smolnik	GZGK - komun.	41 m	1,2 m ³	dobry
5.	Smolnik	GZGK - komun.	36 m	2,0 m ³	dobry
6.	Żurawin	-	22 m	0,5 m ³	zły

Źródło: UG Lutowiska

10.2.2. Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków komunalnych

Wg danych GUS w 2010 roku na obszarze gminy istniało 9 km czynnej sieci kanalizacyjnej. Korzystało z niej 1 189 osób (około 55% mieszkańców), a podłączone są 143 budynki mieszkalne i zbiorowego zamieszkania.

Oczyszczalnia w Lutowiskach obsługuje ok. 60% mieszkańców, w Dwerniczku 80%, w Stuposianach 100%, w Pszczelinach 100%, w Ustrzykach Górnych 80%, w Zatwarnicy 40%, w Chmielu 30%, w Dwerniku 20%, w Smolniku 90%, w Bereżkach 100%, w Procisnem 100% i w Sękowcu 30%.

Tabela 33 Wykaz oczyszczalni ścieków na terenie gminy Lutowiska

L.p.	Miejscowość	Własność	Rodzaj oczyszczalni	Przepustowość	Rok budowy	Stan techniczny
1.	Lutowiska	BdPN	NEWEKSPOL	2,0m ³ /d	1998	dobry
2.	Ustrzyki Górne	BdPN	Mech.Biolog.	18m ³ /d	1992	dobry
3.	Wołosate	BdPN	Mech. Biolog.	41m ³ /d	1993	średni
4.	Brzegi Górne	BdPN	NEWEKSPOL	2 m ³ /d	1998	dobry
5.	Bereżki	BdPN	BIOCLERE B-55	10 m ³ /d	1993	dobry
6.	Tarnawa Niżna	BdPN	Mech. Biolog.	32,5 m ³ /d	1991	średni

L.p.	Miejscowość	Własność	Rodzaj oczyszczalni	Przepustowość	Rok budowy	Stan techniczny
7.	Muczne	Gminny Zakład Komunalny	Mech-biologiczna”BIOV AC”	30 m ³ /d	1999-98	b.db
8.	Muczne	BdPN	Mech.-biol „NEWEXPOL”	1,4 m ³ /d	1996-98	b.db
9.	Procisne	Gminny Zakład Komunalny	Mech.-biol Inhoff	40,4 m ³ /d	1996-97	dobry
10.	Pszczeliny	Gminny Zakład Komunalny	Mech.-biol.”BIOBLOK”-B-MU-50a	55 m ³ /d	1984	Konieczna modernizacja
11.	Dwerniczek	N-ctwo Lutowiska	Biolog. Mech.-Inhoff	2,6 m ³ /d	1979	modernizacja
12.	Zatwarnica	N-ctwo Lutowiska	Inhoff	1,3 m ³ /d	1978	modernizacja
13.	Chmiel	N-ctwo Lutowiska	Mech.Biolog.	-	1991	dobry
14.	Sękowiec	N-ctwo Lutowiska	Inhoff	-	1978	modernizacja
15.	Smolnik	N-ctwo Lutowiska	Osadnik gnilny	1,5 m ³ /d	1971	modernizacja
16.	Lutowiska	Gminny zakład Gospodarki Komunalnej	Mech-biologiczna”BIOV AC”	120 m ³ /d	2011	b.db
17.	Ustrzyki Górne	BSiH PTTK	Mech-biologiczna”BIOV AC”	70 m ³ /d	1992	dobry
18.	Ustrzyki Górne	BSiH PTTK	Sebiofikon	24 m ³ /d	1992	Przew. do modernizacji 19.
19.	Ustrzyki Górne	Archidiecezja lny	Biokomaf 90	6 m ³ /d	1992	-

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych z UG

Sieć kanalizacyjna jest o dość małych przekrojach. Długość sieci wskazuje na to iż, są to odcinki łączące poszczególne obiekty z urządzeniami oczyszczającymi.

W celu poprawy sanitacji tych obszarów konieczna jest modernizacja sieci kanalizacyjnej i budowa nowych urządzeń oczyszczających w miejsce starych, często mało efektywnych.

Ze względu na położenie gminy w terenach objętych ochroną konieczne jest objęcie kanalizacją zbiorczą bądź indywidualnymi systemami oczyszczania większości terenów zainwestowanych.

Miejscowości objęte systemem kanalizacji zbiorczej to:

- Lutowiska ok. 99%,
- Procisne, Stuposiany, Pszczeliny, Bereżki, Muczne, Tarnawa Niżna, Wołosate, Zatwarnica, Dwerniczek ; Ustrzyki Górne ok. 100% zabudowy.

Dla terenów nie objętych systemem kanalizacji zbiorczej dopuszcza się stosowanie zbiorników bezodpływowych pod warunkiem nie naruszania stanu czystości wód.

10.2.3. Zaopatrzenie w energię elektryczną

Gmina zasilana jest w energię elektryczną liniami średniego napięcia 15 kV relacji Smolnik – Ustrzyki Dolne, Smolnik – Ustrzyki Górne, Smolnik – Zatwarnica, Smolnik – Tarnawa Niżna.

Przez gminę (z Myczkowca) przebiega linia 110 kV zasilająca GPZ w Smolniku (obecnie linia ta pracuje na napięciu 30 kV).

Koncepcja rozwoju sieci energetycznej Rzeszowskiego Zakładu Energetycznego SA przewiduje budowę linii wysokiego napięcia 110 kV relacji Ustrzyki Dolne – Smolnik. Linia ta przebiegała będzie na terenie gminy w większości trasą istniejącej linii 110 kV (jako linia dwutorowa – wpięcie w okolicach skrzyżowania drogi Lutowiska – Czarna z drogą do Skorodnego). [Obszar objęty zmianą nr 1 Studium znajduje się na trasie przebiegu projektowanej linii.](#) ²⁴

10.2.4. Zaopatrzenie w gaz

Gmina nie jest zgazyfikowana i najbliższym dziesięcioleciu nie przewiduje się jej zgazyfikowania. Jednak 60% mieszkańców korzysta z gazu bezprzewodowego. Proponuje się budowę zbiorników na gaz płynny i rozbudowę dystrybucji butli gazowych.

10.2.5. Zaopatrzenie w energię ciepłą

W gminie występuje indywidualne zaopatrzenie w energię ciepłą przy pomocy własnych indywidualnych kotłowni w obiektach usługowych oraz palenisk domowych.

10.2.6. Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy Lutowiska odpady komunalne deponowane były do 2007 r. na składowisku w miejscowości Smolnik. W latach 2007 - 2008 składowisko to zostało zamknięte i poddane rekultywacji. Działo ono od 1985r. i zajmowało obszar 0,57ha. Obecnie teren jest ogrodzony oraz obsiany trawą darniową.

Obecnie w miejscowości Smolnik funkcjonuje sortownia odpadów. Na obszarze gminy rozmieszczone są specjalne pojemniki na odpady (trójworkowe). Odpady, które u źródła zostały wstępnie posegregowane, trafiają do sortowni odpadów w Smolniku, skąd są transportowane do Sortowni i Stacji Przeładunkowej Odpadów w miejscowości Ustrzyki Dolne. W Planie Gospodarki Odpadami dla województwa podkarpackiego przewidziano, że Sortownia odpadów selektywnie zebranych i zmieszanych w Ustrzykach Dolnych będzie Instalacją Zastępczą a po rozbudowie – Regionalną Instalacją do Przetwarzania Odpadów Komunalnych.

W obrębie gminy występują również dzikie wysypiska śmieci, które wymagają szybkiej likwidacji i rekultywacji terenu. Wysypiska te zlokalizowane są głównie na skarpach potoków lub wzdłuż ich koryt oraz przy bocznych drogach. Główną ich masę stanowią trociny i odpady drzewne oraz złom. Obecność nielegalnych wysypisk świadczy o istniejącym i nierozwiązanym kompleksowo problemie zbiórki i zagospodarowania odpadów.

Zgodnie z projektem Planu Ochrony BdPN na obszarze Parku oraz jego otuliny zakazuje się lokalizowania składowisk odpadów.

10.2.7. Telekomunikacja

Obszar gminy Lutowiska obsługiwany był przez 1 centralę telefoniczną w m-ci Lutowiska ma 180 abonentów.

Obecnie po doprowadzeniu światłowodu napowietrznego do Lutowisk uruchomiono centralę automatyczną.

Gęstość telefoniczna wynosi 12 NN na 100 mieszkańców, a planowane jest zwiększenie do 15 NN na 100 mieszkańców.

Planowane jest skanalizowanie sieci telefonicznej na terenie miejscowości Lutowiska.

teren gminy Lutowiska jest terenem bardzo trudnym dla objęcia go siecią telefoniczną ze względu na ukształtowanie terenu.

Obecnie wiodącym operatorem na terenie gminy jest Telekomunikacja Polska S.A.

Problemem telefonizacji gminy Lutowiska zainteresowani są także inni operatorzy, którzy proponują rozwiązanie tego problemu za pomocą techniki radiodostępu. Przy lokalizacji obiektów z tym związanych należy wybierać te rozwiązania, które nie zniszczą walorów krajobrazu.

²⁴ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

W miejscowościach Lutowiskach, Stuposianach i Zatwarnicy zlokalizowane są przekaźniki RTV. Nie przewiduje się budowy nowych przekaźników. Wykaz zawierający spis przekaźników BTS znajduje się w podrozdziale 3.4.5 „Promieniowanie elektromagnetyczne”.

11. ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Zgodnie z wnioskiem Wojewody Podkarpackiego, dla terenu gminy Lutowiska brak jest programów zawierających zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.

12. POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY ²⁵

W związku z wprowadzoną poprzez ustawę z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015r. poz. 1777) zmianą ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 10 ust. 1 wprowadzono zapisy obligujące w ramach opracowania projektu studium lub jego zmiany do uwzględnienia potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:

- a) analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
- b) prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje na obszarach funkcjonalnych w rozumieniu art. 5 pkt 6a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,
- d) bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Analizy ekonomiczne:

Dostępność transportowa gminy Lutowiska jest ograniczona ze względu na jej peryferyjne położenie i uwarunkowania terenowe. Mimo to, istniejące połączenia drogowe i autobusowe umożliwiają dotarcie do gminy, a lokalne władze podejmują działania mające na celu poprawę infrastruktury transportowej.

Przez teren gminy Lutowiska przechodzą dwie drogi wojewódzkie: nr 896 Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne, która w całości biegnie przez obszar powiatu bieszczadzkiego oraz nr 897 Tylawa – Komańcza – Cisna – Ustrzyki Górne – Wołosate, która kończy się przy granicy państwa na przełęczy Beskid.

Kolejnym typem dróg na terenie gminy Lutowiska są drogi powiatowe o łącznej długości 40,16 kilometrów. Przez obszar gminy przebiegają drogi powiatowe:

- nr 2304R Polana – Lutowiska,
- nr 2284 Rajskie – Zatwarnica,
- nr 2305R Smolnik – Zatwarnica,
- nr 2306R Brzegi Górne – Dwernik.

Dodatkowo uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy Lutowiska są drogi gminne. Drogi te są w różnym stanie technicznym, a utrzymywane są przez remonty nawierzchni lub przebudowy, w miarę możliwości finansowych.

Połączenia autobusowe z Lutowiskami są dostępne, jednak ich częstotliwość jest ograniczona. Podróźni mogą dotrzeć do Ustrzyk Górnych, korzystając z autobusów kursujących przez Lutowiska. Najlepszym punktem przesiadkowym jest Sanok, który posiada dobre połączenia autobusowe i kolejowe z wieloma miastami w Polsce, takimi jak Rzeszów, Lublin, Kraków, Wrocław czy Warszawa.

Władze gminy Lutowiska podejmują działania mające na celu poprawę dostępności komunikacyjnej. W Strategii Rozwoju Gminy Lutowiska przewidziano systematyczną

²⁵ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

przebudowę dróg gminnych oraz modernizację obiektów mostowych. Ponadto, planowana jest współpraca z powiatem i Podkarpackim Zarządem Dróg Wojewódzkich w zakresie modernizacji i utrzymania dróg powiatowych i wojewódzkich.

Struktura demograficzna a aktywność zawodowa

Według dostępnych danych, na koniec 2022 roku liczba mieszkańców wynosiła 2 169 osób, z czego:

- 21,7% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym,
- 67,4% w wieku produkcyjnym,
- 10,9% w wieku poprodukcyjnym.

Wskaźnik obciążenia demograficznego wynosił 48,4 osoby w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Rynek pracy

Liczba pracujących w gminie wynosiła 347 osób, z czego:

- 175 to mężczyźni,
- 172 to kobiety.

Zarejestrowanych bezrobotnych było 184 osoby, w tym:

- 83 mężczyzn,
- 101 kobiet.

Gmina boryka się z problemem odpływu młodych, wykształconych mieszkańców, którzy w poszukiwaniu pracy i możliwości dalszej nauki opuszczają region. Dodatkowo, wzrost obszarów chronionych może wpłynąć na działalność gospodarczą, zwłaszcza w sektorze turystyki i przemysłu drzewnego, co z kolei może przełożyć się na sytuację ekonomiczną mieszkańców.

Gmina Lutowiska, mimo niewielkiej liczby mieszkańców, stara się aktywizować rynek pracy poprzez publikację ofert i współpracę z okolicznymi miejscowościami. Jednakże, stosunkowo wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza wśród kobiet, wskazuje na potrzebę dalszych działań wspierających zatrudnienie i rozwój lokalnej gospodarki.

Istotny wpływ na sytuację ekonomiczną w Gminie Lutowiska ma wydobywanie piaskowca. Na terenie gminy zlokalizowana jest kopalnia piaskowca "Skorodne", będąca częścią Zakładu Produkcji Kruszywa "CZARNA" Sp. z o.o. Sp. K., Wpływ na lokalną gospodarkę następuje poprzez zatrudnienie - działalność kopalni generuje miejsca pracy dla mieszkańców gminy, zarówno bezpośrednio w procesie wydobywania i obróbki piaskowca, jak i pośrednio w usługach wspierających, takich jak transport czy zaopatrzenie techniczne. Funkcjonowanie kopalni przyczynia się do zwiększenia wpływów do budżetu gminy poprzez podatki i opłaty związane z działalnością wydobywczą.

Projekt zmiany studium opracowano z uwzględnieniem analiz ekonomicznych, w tym w zakresie dotyczącym złoża piaskowców i jego przydatności do wydobywania oraz wpływu na lokalną gospodarkę. Na sytuację ekonomiczną gminy wpływać będzie fakt, iż w momencie rozpoczęcia eksploatacji z nowoprojektowanych terenów dochód gminy będzie corocznie wzrastał o kwotę z opłaty eksploatacyjnej związanej z wydobywaniem złoża natomiast na ten czas wartość wpływów jest trudna do oszacowania ze względu na brak przedmiotowych danych.

Analizy środowiskowe:

Pod względem geograficznym obszar gminy zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części masywu Ostrego w Górach Sanocko - Turczańskich. Wg regionalizacji fizycznogeograficznej (Kondracki 2002), mezoregion Góry Sanocko - Turczańskie należy do makroregionu Beskidy Lesiste, podprowincji Zewnętrzne Karpaty Wschodnie, prowincji Karpaty Wschodnie, megaregionu karpackiego.

Gmina Lutowiska swym zasięgiem obejmuje najwyższe partie polskich Bieszczad oraz dolinę Sanu. Ze względu na duże zalesienie obszaru gminy oraz krajobraz jest ona atrakcyjna turystycznie. Zróżnicowanie rzeźby terenu na obszarze gminy wpływa na strukturę użytkowania gruntów – prawie 82% powierzchni gminy stanowią grunty leśne, a tylko 6% użytki rolne.

Obszar Gminy Lutowiska to głównie lasy, w których dominującym gatunkiem jest buk, i sanowi 48%, poza tym dużo jest jodły, świerki i jawory. Ze względu na położenie – Bieszczady, obszar gminy posiada niezwykle bogatą florę roślinną, która liczy około 900 gatunków, w tym 300 gatunków porostów, około 250 gatunków mchów, około 20 gatunków śluzowców oraz znaczną ilość gatunków grzybów. Dodatkowo występuje tu 25 gatunkami ryb, wiele gatunków płazów (m.in. salamandra płamista i traszka karpacka) i gadów (m.in. jaszczurka zwinka, żmija zygzakowata, gniewosz płamisty i wąż Eskulapa), około 200 gatunkami ptaków (m.in. płochacz halny, siwerniak, orzeł przedni, sęp kasztanowaty, puchacz (gatunek ginący), drozd skalny i coraz częściej spotykany nad rzekami bocian czarny) oraz 51 gatunkami ssaków (w tym: niedźwiedź brunatny, żubr, ryś, wilk, żbik, jeleń szlachetny).

W ujęciu hydrologicznym gmina znajduje się w obrębie zlewni Morza Bałtyckiego, przy granicy wododziału europejskiego oddzielającego dopływy Strwiąża należące do dorzecza Dniestru i zlewni Morza Czarnego. Pole hydrodynamiczne kształtowane jest przez rzekę Czarna i jej dopływy, należące do zlewni bilansowej Sanu z Wisłokiem. Z uwagi na górski charakter terenu oraz zróżnicowaną budowę tektoniczną podłoża, San nie kształtuje regionalnego pola hydrodynamicznego w takim stopniu, jak rzeki na terenach nizinnych.

W gminie Lutowiska wody powierzchniowe stojące występują w niewielkich oczkach wodnych i starorzeczach. Największym ciekim wodnym jest rzeka San. Prawie na całej długości rzeki i strumienie płyną w wąwozach lub dolinach ograniczonych urwistymi stokami.

Teren gminy Lutowiska w całości leży na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) „Zbiornik Warstw Krosno” (Bieszczady). Obszar GZWP – 431 „Bieszczady” zajmuje powierzchnię 1220 km². Zasoby dyspozycyjne zbiornika to ok. 25 tys. m³/dobę. Zbiornik na terenie gminy posiada zasoby wody w najwyższej klasie czystości. Na terenie Gminy znajduje się około 10 studni głębinowych.

Obszar gminy charakteryzuje się tzw. klimatem górskim, o stosunkowo silnych cechach kontynentalnych. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec, najchłodniejszym - luty. Średnia roczna temperatura wynosi 6°C: latem +17°C, zimą -6°C. Najwyższe opady notowane są lipcu (150 – 170mm), a najniższe w styczniu (ok. 70mm). Ilość opadów atmosferycznych waha się w granicach 800 – 1000mm rocznie, a w wyższych partiach 1200 – 1300mm.

Przeciętnie mroźnie jest przez 75 dni w roku (w wyższych partiach Bieszczad około 100), natomiast pokrywa śnieżna utrzymuje się przez 110 - 120 dni, a w Wysokich Bieszczadach nawet 200 dni. Początek pokrywy śnieżnej przypada na październik - listopad, a koniec na kwiecień - maj (zależy od wysokości n.p.m.).

Na obszarze Gminy Lutowiska zostały wyznaczone obszary szczególnego zagrożenia powodzią na rzece San od Wołosatego do zb. Solina. Obejmują one obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie – Q0,2 % (raz na 500 lat), średnie – Q1% (raz na 100 lat) oraz wysokie – Q10% (raz na 10 lat).

Na terenie gminy Lutowiska występują następujące formy ochrony przyrody:

- park krajobrazowy,
- park narodowy,
- obszar chronionego krajobrazu,
- obszary Natura 2000 – ptasie i siedliskowe,
- rezerваты przyrody,
- pomniki przyrody.

Unikalność występującego świata roślinnego i zwierzęcego na obszarze gminy Lutowiska spowodowała utworzenie na terenie gminy Parków: Bieszczadzkiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Doliny Sanu, które wchodzi w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Niewielką część gminy zajmuje Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu.

Specjalne obszary ochrony siedlisk „Bieszczady” to także znacząca część gminy Lutowiska. Obszar stanowi jedną z najwartościowszych w Europie ostoje fauny puszczańskiej ze wszystkimi wielkimi drapieżnikami (niedźwiedź, wilk, ryś). Występują tu bardzo silne populacje wydry, węża Eskulapa i traszki karpackiej (endemit karpacki) oraz jedna z pięciu wolno żyjących populacji żubra. W faunie wodnej występuje około 700 gatunków zamieszkujących siedliska wodne oraz około 300 siedlisk ziemnowodnych, wśród których 24 to endemity karpackie.

na obszarze gminy Lutowiska występują ponadto rezerваты przyrody: „Zakole”, „Śnieżycia wiosenna w Dwerniczku”, „Hulskie im. Stefana Myczkowskiego” i „Krywe”.

W odniesieniu do obszaru zmiany studium nr 1 należy wskazać:

- W terenie objętym projektem planu nie występują wody stojące oraz płynące,
- Obszar objęty opracowaniem leży w obrębie Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd): PLGW2000168 oraz PLGW9000169,
- Na obszarze nie występują Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP),
- Obszar znajduje się w granicach jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) „Czarna” o kodzie RW2000072213299, „Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa” o kodzie RW2000072213299 oraz „San do Chmielu” o kodzie RW200004221171 .
- w bezpośrednim sąsiedztwie granicy zmiany studium zlokalizowane są główne ujęcia wody pitnej znajdujące się w odległości około 300 i 800 m od planowanego poszerzenia złoża dla miejscowości Czarna Góra. Ujęcia tych wód (Z-1, Z-2) znajdują się w zlewni JCWP „Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa” a planowane poszerzenie eksploatacji złoża znajduje się w zlewni JCWP „Czarna”. Najbliższe źródło Z-1 stanowi ujęcie lokalnego wodociągu gminnego w miejscowości Czarna Kopalnia
- Teren projektu zmiany studium obejmuje głównie tereny leśne - w zarządzie Nadleśnictwa Lutowiska. Siedliskowy typ lasu opisywanego obszaru, to las górski świeży, zespół żyzna buczyna karpacka (*Dentario glandulosae-Fagetum*). Od strony północno zachodniej obszaru projektu zmiany studium, analizowane działki porasta drzewostan o przybliżonym składzie gatunkowym: 5Św (63 l.), 5Bk (98 l.), 5 Św. (68 l.), 5So (63 l.), 5Bk (68 l.). Południowo i południowo wschodni kraniec obszaru to drzewostany z przeważającym udziałem jodły 3Jd (93 l.), 5Jd (113 l.), 5Jd (128 l.) , 4Św. (53 l.), 5Św. (38 l.), 10Bk (48 l.). Drzewostany przedmiotowego terenu pełnią funkcję gleboochronną,
- **W granicach obszaru opracowania znajduje się udokumentowane złożo piaskowców krośnieńskich „Skorodne”**,
- Analizowany obszar, leży w granicach Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W granicach projektu nie występują projektowane formy ochrony przyrody,
- Obszar projektu zmiany studium znajduje się na terenie leśnego transgranicznego korytarza karpackiego – Głównego Korytarza Karpackiego,
- Na terenie objętym zmianą studium nie występują obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków oraz do rejestru zabytków,
- Na terenie objętym projektem nie występują pomniki przyrody.

Złożo piaskowców „Skorodne” zalega w obrębie wschodniej części Centralnej Depresji Karpackiej, zbudowanej głównie z warstw krośnieńskich wieku oligoceńskiego. Należy do warstw krośnieńskich górnych. Piaskowce te charakteryzują się obecnością glaukonitu i muskowitu, są drobnoziarniste, twarde i zbite. Spoiwo ich jest głównie wapniste. Wśród serii piaskowcowej występują przeławiczenia łupków, których udział w poszczególnych rejonach złoża jest zmienny i wynosi od 6 do 40 %. Ławice piaskowca na terenie udokumentowanego złoża „Skorodne” wyznaczają drugorzędne przełamowania synkliny Ostrego, które zapadają pod kątem 20 - 40° w kierunku południowo-zachodnim oraz północno-wschodnim. Przedmiotowy teren stanowi niewielki fragment znacznie rozleglejszego litosomu

piaskowców krośnieńskich w rejonie Pasma Ostrego Lutowiska - Czarna. Najniższą część profilu reprezentuje kompleks piaskowców grubo ławicowych w którym występują przeławiczenia piaskowców średnio i cienko ławicowych oraz mułowców i ilowców o miąższości od 0,2 do 1 m. W serii tej udział łupków wynosi ok. 25 %. Łączna jej grubość dochodzi do 28 m. Środkową część profilu o miąższości ok. 13 m stanowi kompleks piaskowców grubo ławicowych z obecnością wkladek analogicznych j.w. utworów, których grubości oscylują ok. 0,2 do 0,8 m. Udział łupków w tym przypadku kształtuje się na poziomie ok. 20 %. Profil zamykają piaskowce grubo oraz średnio ławicowe z wkładkami cienko ławicowymi oraz mułowcami i ilowcami. Grubość wkladek osiąga wielkość ok. 0,2 do 0,5 m, natomiast całość tej serii zawiera się w wielkości ok. 28 m.

Dotychczasowe roboty górnicze wykazały znaczną zmienność upadu poszczególnych ławic piaskowców i wkladek oraz występowanie zaburzeń tektonicznych (uskoków). Tego typu zróżnicowanie widoczne jest w szczególności w rejonie północnym wyrobiska; jest to zjawisko typowe dla utworów fliszowych.

Nad złożem zalega warstwa nadkładowa, która stanowi humus leśny oraz partia zwietrzliny piaskowca. Jej miąższość wynosi średnio ok. 2,75 m; warstwa ta występuje jedynie w rejonach nie objętych dotychczas działalnością górniczą. Dla złoża piaskowców krośnieńskich „Skorodne” sporządzona została dokumentacja geologiczna uzupełniona dodatkami, z których ostatni określił zasoby bilansowe kopaliny na 21 389,00 tys. ton. Złoże piaskowców krośnieńskich „Skorodne” zlokalizowane jest w Górach Sanocko-Turczańskich, zbudowanych ze sfałdowanych utworów fliszowych. Charakterystyczną cechą ich ukształtowania są długie, równoległe pasma górskie, ciągnące się z północnego zachodu ku południowemu wschodowi o wysokościach od 600 do ponad 800 m n.p.m. Układ tych pasm jest odbiciem litologii i tektoniki podłoża. Elementem grzbietotwórczym są bardziej odporne na denudację kompleksy skalne z przewagą piaskowców, obniżenia zaś zostały wypreparowane w kompleksach z przewagą łupków.

Projekt zmiany studium opracowano z uwzględnieniem analiz środowiskowych, w szczególności w zakresie dotyczącym złoża piaskowców, jego przydatności do wydobycia i uwarunkowań miejscowych, które nie stoją w sprzeczności z kontynuacją działalności eksploatacyjnej.

Analizy społeczne:

Według danych z 31 grudnia 2023 roku, Gmina Lutowiska liczyła 1 975 mieszkańców, z czego 49,7% stanowiły kobiety, a 50,3% mężczyźni. W latach 2002–2023 liczba mieszkańców zmniejszyła się o 11,8%. Średni wiek mieszkańców wynosił 42,5 roku, co jest porównywalne ze średnią dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju. Gmina Lutowiska charakteryzuje się jedną z najniższych gęstości zaludnienia w Polsce, wynoszącą 4 osoby na km². Średni wiek mieszkańców wynosi 42,5 roku, co jest porównywalne ze średnią dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju. W 2022 roku w gminie odnotowano ujemny przyrost naturalny wynoszący -4,99 na 1000 mieszkańców, co oznacza, że liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń.

Gmina Lutowiska doświadcza stopniowego spadku liczby ludności, co jest zgodne z trendami demograficznymi obserwowanymi w wielu obszarach wiejskich w Polsce.

Główny Urząd Statystyczny prezentuje „Prognozę ludności dla gmin na lata 2023-2040” będącą aneksem do publikacji „Prognoza ludności na lata 2023–2060”.

Prognoza demograficzna dla Gminy Lutowiska wskazuje na stopniowy spadek liczby mieszkańców w nadchodzących dekadach. W 2022 roku populacja wynosiła blisko dwa tysiące osób, jednak do 2030 roku przewiduje się jej zmniejszenie do około 1 839 mieszkańców. Trend ten będzie się pogłębiał – w 2040 roku liczba ludności spadnie poniżej 1 600 osób, a w 2050 osiągnie poziom 1 200 osób. Jeśli prognozy się potwierdzą, to do 2060 roku liczba mieszkańców gminy skurczy się do niespełna 950 osób, co oznacza zmniejszenie populacji o ponad połowę w porównaniu do stanu z 2022 roku.

Zmiany demograficzne będą widoczne również w strukturze wiekowej mieszkańców. Liczba dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat systematycznie maleje – z 276 osób w 2022 roku do około 245 w 2030 roku, by w kolejnych latach stopniowo spadać do poziomu 141 osób w 2060 roku. Oznacza to,

że gmina będzie się mierzyć ze zmniejszającą się liczbą najmłodszych mieszkańców, co może wpłynąć na funkcjonowanie szkół i placówek edukacyjnych.

Największe zmiany nastąpią w grupie osób w wieku produkcyjnym (18-64 lata). W 2022 roku było ich 1 275, co stanowiło dominującą część populacji. Do 2030 roku liczba ta zmniejszy się do około 1 146 osób, a w kolejnych dekadach będzie gwałtownie spadać – w 2040 roku wyniesie około 831 osób, a w 2050 już tylko 551. Na koniec analizowanego okresu, w 2060 roku, liczba osób w wieku produkcyjnym może spaść do zaledwie 400, co znacząco wpłynie na sytuację na lokalnym rynku pracy i strukturę gospodarczą gminy.

Jednocześnie wzrośnie odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (65 lat i więcej). W 2022 roku stanowili oni około 368 osób, ale do 2030 roku ich liczba wzrośnie do 448. W kolejnych latach wartość ta będzie się stopniowo zwiększać, osiągając w 2050 roku maksymalny poziom około 497 osób. Po tym okresie nastąpi niewielki spadek – w 2060 roku liczba seniorów wyniesie 433 osoby. Rosnąca liczba osób starszych może oznaczać zwiększone zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze i zdrowotne w gminie.

Na obszarze gminy Lutowiska opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewniają NZOZ Bieszczady – Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Bieszczady” w Lutowiskach oraz Gabinet fizjoterapii - Gabinet fizjoterapii w Lutowiskach.

Liczba praktyk lekarskich oraz porad lekarskich znacząco spada co może wskazywać na obniżenie poziomu dostępności do usług medycznych. Wpływ na taki stan może mieć fakt, że najbliższa specjalistyczna pomoc oraz podstawowa opieka zdrowotna jest znacznie oddalona od gminy Lutowiska (szpitale powiatowe w Ustrzykach Dolnych lub w Lesku, szpitale wojewódzkie w Brzozowie i Przemyślu), to z kolei może wpływać bezpośrednio na jakość życia mieszkańców oraz ograniczenie dostępności do opieki zdrowotnej.

Struktura wykształcenia mieszkańców Gminy Lutowiska wskazuje na zróżnicowany poziom edukacji, przy czym wyraźnie widoczny jest podział na grupy według płci.

Wśród kobiet największa część populacji legitymuje się wykształceniem wyższym, które posiada 22,6% mieszkanki gminy. Znacząca część kobiet ukończyła również szkołę zasadniczą zawodową – ten poziom wykształcenia osiągnęło 17,9% z nich.

W przypadku mężczyzn struktura wykształcenia wygląda nieco inaczej. Najwięcej, bo 29,3% mężczyzn, ukończyło szkołę zasadniczą zawodową, co wskazuje na dominację kształcenia w kierunkach technicznych i rzemieślniczych. Istotny odsetek – 22% – ma wykształcenie średnie zawodowe, co oznacza, że wielu mieszkańców posiada kwalifikacje umożliwiające im podjęcie pracy w wyspecjalizowanych zawodach.

W porównaniu do średniej województwa podkarpackiego poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Lutowiska jest nieco niższy. Wskazuje to na potrzebę dalszego rozwoju systemu edukacyjnego i wsparcia dla mieszkańców w zakresie zdobywania wyższych kwalifikacji zawodowych i akademickich. W wieku od 3 do 24 lat edukacją objętych jest 16,7% mieszkańców gminy, co sugeruje stosunkowo niski odsetek osób uczących się, co może wynikać z odpływu młodzieży do większych miast w poszukiwaniu lepszych możliwości edukacyjnych.

Podsumowując, struktura wykształcenia mieszkańców Gminy Lutowiska odzwierciedla zarówno specyfikę lokalnego rynku pracy, jak i wyzwania związane z dostępem do edukacji na wyższym poziomie. Dalszy rozwój systemu edukacyjnego oraz wsparcie w zakresie kształcenia zawodowego i akademickiego mogą przyczynić się do podniesienia poziomu wykształcenia i poprawy perspektyw zawodowych mieszkańców gminy.

Gmina Lutowiska dysponuje umiarkowanymi zasobami mieszkaniowymi, z przeciętną powierzchnią użytkową mieszkań wynoszącą około 76,7 m². Infrastruktura techniczna jest dobrze rozwinięta w zakresie wodociągów, kanalizacji i sieci elektroenergetycznej, jednak brak jest sieci gazowej. Realizowane inwestycje świadczą o dążeniu władz gminy do poprawy jakości życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury technicznej.

Analizy społeczne pozostają bez wpływu na rozwiązania zmiany studium, w zakresie dotyczącym złoża piaskowców, jego przydatności do wydobywania i uwarunkowań, które mających wpływ na kontynuację działalności eksploatacyjnej.

Zgodnie z wymogami ustawowymi określenie kierunków rozwoju poszczególnych terenów na obszarze gminy winno zostać poprzedzone dodatkowymi analizami określającymi maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę. Dopiero w sytuacji, w której zapotrzebowanie to przekroczy sumę powierzchni użytkowej zabudowy szacowanej według chłonności aktualnych terenów przeznaczonych pod zainwestowanie, istnieje możliwość wprowadzania nowych terenów budowlanych o poszczególnych funkcjach.

Bieżąca zmiana studium, sporządzana w oparciu o Uchwałę Nr XLII/231/2022 Rady Gminy Lutowiska z dnia 30 listopada 2022 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska dotyczy wskazania terenów perspektywicznej, powierzchniowej eksploatacji kopalin dla terenu już istniejącej kopalni kruszywa naturalnego w Skorodnem. Przedmiotowa zmiana nie wynika więc bezpośrednio z zapotrzebowania na nową zabudowę, stanowi jedynie umożliwienie kontynuacji działalności istniejącej kopalni. Nie wynika ona i nie wpływa w żaden sposób na bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę w związku z powyższym w przedmiotowej zmianie studium nie zachodzi konieczność odniesienia się do bilansu terenów w ramach szczegółowych analiz.

Teren objęty zmianą studium stanowi perspektywiczny teren powierzchniowej eksploatacji kopalin – piaskowców krośnieńskich. Złoża kopalin podlegają ochronie polegającej na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami oraz kompleksowym wykorzystaniu. W związku z powyższym kierunek polityki przestrzennej dla obszaru złoża ogranicza się de facto do wprowadzenia możliwości eksploatacji, bądź ochronie złoża poprzez ustalenie kierunku z zakazem zabudowy i zalesienia. W dotychczas obowiązującym studium obszar objęty zmianą kierunku zagospodarowania miał wyznaczony kierunek pod tereny lasów i dolesień (L), w związku z czym chroniony był przed zabudową. Złoże „Skorodne” jest już eksploatowane w pozostałej jego części. Przedmiotowa zmiana, jak wskazano już powyżej nie generuje zmiany terenów przeznaczonych pod zabudowę, które musiałyby wynikać z bilansu terenu.

Możliwości finansowania i potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych

Działania określone jako zadania własne gminy, dzięki którym możliwy jest rozwój przestrzenny, wynikają z Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Sprawy związane z infrastrukturą techniczną wg Art. 7 ust. 1 ww. ustawy, obejmują tematykę:

- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- działalności w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego.

Realizacje wymienionych zadań wymagają od Gminy pozyskiwania funduszy z różnych źródeł, do których zalicza się:

- budżet Gminy,
- subwencje,
- pożyczki, kredyty, dotacje, obligacje komunalne,
- środki zewnętrzne, m.in. pozyskiwane z programów rządowych lub funduszy Unii Europejskiej,
- finanse inwestorów prywatnych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego,
- innych środków zewnętrznych.

Gminy najczęściej korzystają z własnych dochodów powiększonych o subwencje. Znaczącym źródłem finansowania są także fundusze Unii Europejskiej wspierające rozwój Gmin.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska określa kierunki i zasady rozwoju infrastruktury technicznej oraz rozwiązań komunikacyjnych. Do najbardziej kosztownych z przewidywanych działań należy zaliczyć rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz przebudowę i modernizację dróg.

Analiza Uchwały Budżetowej Gminy Lutowiska na rok 2024 pozwala na ocenę możliwości finansowania inwestycji w zakresie sieci komunikacyjnej i infrastruktury związanej z realizacją zadań własnych gminy - planowany deficyt budżetu ma zostać pokryty z wolnych środków oraz nadwyżki z lat ubiegłych.

Wieloletnia Prognoza Finansowa na lata 2025-2028 zakłada zwiększanie się zarówno dochodów jak i wydatków Gminy. Przewiduje kwoty na wydatki majątkowe, do których najczęściej zaliczają się m.in. działania związane z infrastrukturą techniczną. Nie obejmuje wprost inwestycji wymienionych w studium, są to jednak inwestycje planowane, które będą dokładniej wskazywane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, do których z kolei, zgodnie z Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, sporządza się prognozy skutków finansowych uchwalenia planu miejscowego. Są tam określane w sposób precyzyjny skutki dla budżetu gminy wynikające z realizacji zadań własnych gminy, do których należą też sieci i urządzenia infrastruktury technicznej i drogowej.

Zakłada się, że jeżeli zadania własne Gminy przewidziane w studium będą realizowane stopniowo, przy ich jednoczesnym finansowaniu ze środków pozyskanych z subwencji, dotacji, środków nieprzewidzianych w budżecie lub ze środków zewnętrznych, to nie przewyższą możliwości finansowych Gminy Lutowiska.

Zmiana studium w zakresie dotyczącym złoża piaskowców, umożliwiająca kontynuację działalności eksploatacyjnej nie pociąga za sobą konieczności poniesienia przez gminę nakładów na infrastrukturę techniczną w związku z realizacją ustaleń dokumentu, tym samym nie jest uzależniona od wyników analizy możliwości finansowania i potrzeb inwestycyjnych gminy wynikających z konieczności realizacji zadań własnych.

13. ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI²⁶

Ustaień w zakresie zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1411), zgodnie z uniwersalnym projektowaniem nie zawarto w ustaleniach zmiany studium z uwagi na jej cel oraz zakres. Dla wyznaczonych zmianą studium Terenów powierzchniowej eksploatacji kopalin pospolitych (PE) obowiązują wytyczne:

- *funkcja podstawowa: powierzchniowa eksploatacja kopalin pospolitych;*
- *funkcja uzupełniająca: w miarę potrzeb zabudowa służąca obsłudze funkcji podstawowej oraz obiekty i urządzenia niezbędne do prowadzenia działalności eksploatacyjnej;*
- *nakaz stałego (podczas eksploatacji) utrzymywania stosownych zabezpieczeń, zgodnie z przepisami odrębnymi;*
- *nakaz rekultywacji terenu wyrobiska po zakończeniu eksploatacji, zgodnie z przepisami odrębnymi;*
- *zaleca się rekultywację terenu w kierunku rolno – leśnym;*

Wykluczają one możliwość lokalizacji na przedmiotowym terenie obiektów nie związanych z eksploatacją kopalin. Należy zaznaczyć, iż działalność ta, z uwagi na swój charakter, nie może być wykonywana przez osoby ze szczególnymi potrzebami a prowadzona jest na

²⁶ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

terenie chronionym przed dostępem osób nieupoważnionych. W terenie tym nie znajdują się obiekty użyteczności publicznej, w tym także publiczne drogi służące obsłudze innych terenów, tym samym ustalenia w zakresie zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1411) pominięto, jako nie znajdujące zastosowania w wyznaczonym terenie.

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	3
2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU ORAZ Z STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY	4
2.1. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE – STAN PRAWNY..	4
2.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (1999 r.)	4
2.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	4
2.1.3. Decyzje administracyjne wydane w przypadku braku planu miejscowego	6
2.2. DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE I ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW.	6
3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	8
3.1. ZASOBY I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA	8
3.1.1. Geologia i rzeźba terenu	8
3.1.2. Udokumentowane złoża kopalin oraz zasobów wód podziemnych	9
3.1.3. Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych	9
3.1.4. Gleby	10
3.1.5. Klimat	11
3.1.6. Zasoby wodne	11
3.1.7. Występowanie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych	12
3.1.8. Szata roślinna	13
3.1.9. Fauna	15
3.1.10. System przyrodniczy	16
3.2. LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	16
3.3. ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	17
3.4. STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	19
3.4.1. Zagrożenia i stan gleb	19
3.4.2. Zagrożenia i stan powietrza	20
3.4.3. Klimat akustyczny	20
3.4.4. Zagrożenia i stan wód	20
3.4.5. Promieniowane elektromagnetyczne	21
3.4.6. Zagrożenia lasów	22

4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ.....	23
4.1. ZARYS HISTORII I PRZEMIAN STRUKTURY PRZESTRZENNEJ GMINY	23
4.2. WALORY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO.....	24
4.2.1. Układy ruralistyczne	24
4.2.2. Budownictwo sakralne	25
4.2.3. Zieleń zabytkowa	26
4.2.4. Krajobraz kulturowy	26
4.2.5. Stan i zagrożenia środowiska kulturowego	26
5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH.....	27
5.1. OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRZYRODY	27
5.1.1. Bieszczadzki Park Narodowy	27
5.1.2. Natura 2000 - obszar PLC 180001 "Bieszczady"	30
5.1.3. Park Krajobrazowy Doliny Sanu	30
5.1.4. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu	32
5.1.5. Rezerваты przyrody	34
5.1.6. Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe	36
5.1.7. Użytki ekologiczne	37
5.1.8. Pomniki przyrody	38
5.1.9. Strefy ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową	40
5.2. OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE ZABYTEKÓW	47
5.2.1. Rejestr zabytków	47
5.2.2. Gminna ewidencja zabytków	48
5.2.3. Zabytki archeologiczne	49
5.2.4. Strefy ochrony konserwatorskiej oraz obszar wskazany do rewaloryzacji i rewitalizacji	51
5.3. OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH	52
5.4. OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE WÓD ..	52
6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA.....	53
6.1. POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY	53
6.1.1. Prognoza demograficzna	55
6.2. SYTUACJA NA RYNKU PRACY	56

6.2.1.	Podmioty gospodarcze.....	56
6.2.2.	Zatrudnienie.....	58
6.2.3.	Bezrobocie	58
6.3.	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	59
6.3.1.	Usługi zdrowia	59
6.3.2.	Usługi oświaty	59
6.3.3.	Usługi kultury	59
6.3.4.	Sport i turystyka	60
7.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA	63
7.1.	CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻEŃ I STANU BEZPIECZEŃSTWA	63
7.2.	JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNE ZA ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA	63
8.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY.....	64
8.1.	DOKUMENTY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO	64
8.2.	DOKUMENTY SZCZEBŁA POWIATOWEGO	68
8.3.	DOKUMENTY SZCZEBŁA LOKALNEGO.....	71
8.4.	ZŁOŻONE WNIOSKI DO STUDIUM.....	76
8.4.1.	Wnioski jednostek organizacyjnych uzgadniających i opiniujących.....	76
8.4.2.	Wnioski mieszkańców i właścicieli nieruchomości zainteresowanych zmianą przeznaczenia	78
9.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW	79
10.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI.....	80
10.1.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO SYSTEMU TRANSPORTOWEGO	80
10.1.1.	Układ drogowy.....	80
10.1.2.	Komunikacja kolejowa i autobusowa	81
10.1.3.	Transport ładunków.....	81
10.1.4.	Przejścia graniczne, ruch międzynarodowy	81
10.1.5.	Ruch pieszy i rowerowy	81
10.1.6.	Szlaki turystyczne	82
10.1.7.	Parkowanie pojazdów	83
10.2.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	83
10.2.1.	Zaopatrzenie w wodę.....	83

10.2.2.	Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków komunalnych.....	84
10.2.3.	Zaopatrzenie w energię elektryczną	85
10.2.4.	Zaopatrzenie w gaz.....	86
10.2.5.	Zaopatrzenie w energię ciepłą	86
10.2.6.	Gospodarka odpadami.....	86
10.2.7.	Telekomunikacja	86
11.	ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH 88	
12.	POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY ²⁷	88
13.	ZAPEWNIENIE DOSTĘPNOŚCI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI ²⁸	95

²⁷ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1

²⁸ Zmiana wprowadzona zmianą Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lutowiska – zmiana nr 1